

ВІСНИК 3'2017 ПРОКУРАТУРИ

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНЕ ФАХОВЕ ЮРИДИЧНЕ ОФІЦІЙНЕ ВИДАННЯ
ГЕНЕРАЛЬНОЇ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Засновано

10 червня 1999 року

Свідоцтво про державну реєстрацію
серія KB № 10791

Засновники

Генеральна прокуратура України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Журнал включено до переліку наукових фахових видань
(постанова президії ВАК України від 10 лютого 2010 року № 1-05/1)

Надано статус офіційного видання

наказом Генерального прокурора України від 19 квітня 2012 року № 38

Головний редактор

Лариса Сарган

Видавець

Національна академія прокуратури України
вул. Мельникова, 81-Б, м. Київ, 04050
тел.: (044) 206-15-61
www.napu.com.ua
vpu.ap.gp@gmail.com

© Генеральна прокуратура України, 2017

© Національна академія прокуратури України, 2017

НАУКОВА РАДА

СТОРОЖУК ДМИТРО АНАТОЛІЙОВИЧ

перший заступник Генерального прокурора України (голова)

ПРИСЯЖНЮК ІВАН ІВАНОВИЧ

ректор Національної академії прокуратури України,
кандидат юридичних наук (заступник голови)

ГУБЕРСЬКИЙ ЛЕОНІД ВАСИЛЬОВИЧ

ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор філософських наук, професор, академік НАН України

ТАЦІЙ ВАСИЛЬ ЯКОВИЧ

ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор, академік НАН України

ГЕТЬМАН АНАТОЛІЙ ПАВЛОВИЧ

проректор з наукової роботи Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПрН України

ГРИЦЕНКО ІВАН СЕРГІЙОВИЧ

декан юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук

ЄНІН ЄВГЕНІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

заступник Генерального прокурора України, кандидат політичних наук

КОСТЕНКО ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ

завідувач відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою
Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України

МАЛЯРЕНКО ВАСИЛЬ ТИМОФІЙОВИЧ

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

НОР ВАСИЛЬ ТИМОФІЙОВИЧ

завідувач кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

ТИХИЙ ВОЛОДИМИР ПАВЛОВИЧ

віце-президент НАПрН України – керівник Київського регіонального центру,
доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України

ШЕМШУЧЕНКО ЮРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

директор Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор, академік НАН України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

САРГАН ЛАРИСА МИКОЛАЇВНА

головний редактор, інспектор Департаменту забезпечення діяльності керівництва Генеральної прокуратури України

ТОЛОЧКО ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ

заступник головного редактора, проректор Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук, професор

БАРАНДИЧ СВІТЛАНА ПАВЛІВНА

відповідальний секретар, начальник редакційно-видавничого відділу Національної академії прокуратури України

БЛАЖІВСЬКИЙ ЄВГЕН МИКОЛАЙОВИЧ

доктор юридичних наук

ДЬОМІН ЮРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

старший викладач відділу підготовки прокурорів з нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство Національної академії прокуратури України, доктор юридичних наук, професор

ЛИТВАК ОЛЕГ МИХАЙЛОВИЧ

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

КАПЛІНА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

завідувач кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

КОЗЬЯКОВ ІГОР МИКОЛАЙОВИЧ

начальник відділу науково-методичного забезпечення організації роботи та управління в органах прокуратури Національної академії прокуратури України, доктор юридичних наук, професор

КОСЮТА МИХАЙЛО ВАСИЛЬОВИЧ

професор кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор

ПОГОРЕЦЬКИЙ МИКОЛА АНАТОЛІЙОВИЧ

завідувач кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор

ПОПОВ ГЕОРГІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

проректор – директор Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук

РУДЕНКО МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ

професор кафедри кримінально-правових дисциплін Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

СЕРЕДА ГРИГОРІЙ ПОРФИРОВИЧ

доктор юридичних наук, професор

СТРИЖЕВСЬКА АНЖЕЛА АНАТОЛІЇВНА

заступник Генерального прокурора України, кандидат юридичних наук

ХОЛОДНИЦЬКИЙ НАЗАР ІВАНОВИЧ

заступник Генерального прокурора України – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, кандидат юридичних наук

ЯКИМЧУК МИКОЛА КОСТЯНТИНОВИЧ

перший проректор Національної академії прокуратури України, доктор юридичних наук, професор

ОФІЦІЙНО

6 | Генеральна прокуратура України передала до суду обвинувальний акт у кримінальному провадженні щодо экс-президента України В. Януковича

9 | Офіційні зустрічі та робочі візити керівництва Генеральної прокуратури України

СЬОГОДЕННЯ

15 | Григорій Рябенко:
Боротьба зі злочинами проти встановленого порядку несення військової служби – пріоритетне завдання військових прокурорів

18 | Олег Сенюк:
Утримання на гауптвахті військових порушників

20 | Володимир Янко:
Особливості виконання кримінальних покарань стосовно засуджених у зв'язку з проведенням антитерористичної операції: правовий аспект

22 | Юрій Луценко спільно з Валерією Лутковською ініціювали ухвалення постанови уряду щодо передачі від Мін'юсту до МОЗ функції надання медичної допомоги хворим в установах ДКВС

23 | Анатолій Жмура, Валентин Єфіменко:
Виведення медичних працівників з відомчого підпорядкування Державної кримінально-виконавчої служби – нагальна необхідність нинішнього часу

26 | Додержання вимог законодавства України про охорону здоров'я в установах виконання покарань як пріоритетний напрям роботи органів прокуратури

31 | Ярослав Карпенко:
Проблемні питання в діяльності ізоляторів тимчасового тримання та конвойних підрозділів органів Національної поліції України

34 | Прокуратура міста Києва реагує на порушення умов тримання ув'язнених у Лук'янівському СІЗО

35 | Прокуратура вимагає забезпечити функціонування ІТТ у Тернополі відповідно до європейських стандартів

37 | Григорій Коршун:
Порушення законодавства, виявлені в установах тримання ув'язнених осіб, потребують надання прокурорами принципової правової оцінки

40 | Інформація прес-служб регіональних прокуратур щодо нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях та інших заходів примусового характеру

49 | Ігор Оверченко:
Окремі аспекти впровадження інституту пробації в Україні

51 | Валентин Неділько:
Запровадження механізму повного циклу публічної політики у прийнятті законів при реформуванні державної кримінально-виконавчої служби

17, 19, 36, 52, 66 | Нові видання
Національної академії прокуратури України

АКАДЕМІЯ

53 | Завершилося навчання прокурорів
місцевих прокуратур

54 | Робочий візит в Академію юстиції
Республіки Вірменія

ДИСКУСІЯ

56 | Експертний круглий стіл
«Міжнародний суд ООН:
актуальні виклики сьогодення»

58 | Круглий стіл «Актуальні питання
забезпечення виконання рішень
та застосування практики ЄСПЛ
у прокурорській діяльності»

60 | Регіональний круглий стіл
«Транскордонна співпраця:
проблеми та шляхи їх вирішення»

ДОСЛІДЖЕННЯ

62 | Василь Кожухар:
Міжнародні документи, що визначають
порядок ефективного розслідування
і документування тортур та інших
нелюдських або таких, що принижують
гідність, видів поводження
чи покарання

67 | Катерина Шаварин:
Проблемні питання здійснення
процесуального керівництва
прокурором при зверненні до суду
з клопотанням про застосування
примусових заходів виховного
характеру

Відповідальність за достовірність інформації, точність імен та прізвищ несуть автори.
Матеріали редагуються та можуть бути скорочені.
Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів публікацій.

Вісник прокуратури № 3'2017
Відповідальний редактор *Лідія Зелінська*
Редактори випуску:
Олена Дьордійчук, Тетяна Помазанова, Зоя Пономаренко
Верстка *Оксана Колосюк*
Обкладинка *Ольга Демерлій*

Підписано до друку 30.03.2017

Формат 64х90/8
Папір крейдований. Друк цифровий.
Тираж 633 прим.
Зам. № 17-03-30-1

Виготовлення оригінал-макета та друк
Національна академія прокуратури України
вул. Мельникова, 81-Б, м. Київ, 04050

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції.
Серія ДК № 4001 від 10.03.2011

Юрій Луценко: Генеральна прокуратура України звинувачує Віктора Януковича в державній зраді, в посяганні на територіальну цілісність та суверенітет України і покриванні агресивної війни, яку розв'язала Російська Федерація проти нашої країни

ГЕНЕРАЛЬНА ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ ПЕРЕДАЛА ДО СУДУ ОБВИНУВАЛЬНИЙ АКТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО ЕКС-ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ В. ЯНУКОВИЧА

Про це під час брифінгу 14 березня 2017 року повідомив Генеральний прокурор України.

Юрій Луценко: Я вважаю цю подію надзвичайно важливою тому, що це вперше суд української держави розгляне звинувачення у державній зраді лідера, якого обрала нація.

За словами Юрія Луценка, злочин, який інкримінується В. Януковичу, є наслідком притаманних йому рис: відчаю, злоби та страху.

«Янукович боявся українського народу все своє життя, саме цей страх не дає йому сьогодні приїхати до Києва», – зауважив Генеральний прокурор і додав, що згідно з рішенням суду та чинним українським законодавством В. Янукович, який переховується на території Російської Федерації, постане перед судом за процедурою заочного засудження.

Янукович В.Ф. обвинувачується у вчиненні злочинів, передбачених:

- ч. 1 ст. 111 КК України – **державній зраді**, тобто діянні, умисно вчиненому громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній безпеці України, а саме: наданні іноземній державі – Російській Федерації – та її представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України;
- ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 110 КК України – **пособництві в умисних діях, вчинених з метою зміни меж території та державного кордону України**, на порушення порядку, встановленого Конституцією України, представниками влади, за попередньою змовою групою осіб, які призвели до тяжких наслідків;
- ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 437 КК України – **пособництві у веденні агресивної війни**.

Сторону обвинувачення у судовому процесі представлятимуть прокурори Головної військової прокуратури Генеральної прокуратури України Руслан Кравченко та Максим Крим. Руслан Кравченко, зокрема, запевнив, що Генеральна прокуратура збрала всі необхідні докази для висунення звинувачення і обґрунтування підозри у державній зраді В. Януковичу.

Руслан Кравченко: Під час здійснення спеціального досудового розслідування нами були зібрані беззаперечні, об'єктивні та обґрунтовані докази, які, на думку сторони обвинувачення, достатні для доведення вини в суді відносно В. Януковича.

Завершуючи виступ, Генеральний прокурор України звернув увагу на те, що «все відбувається відповідно до європейських цивілізованих стандартів, вину буде доведено у відкритому, змагальному, прозорому судовому процесі».

Юрій Луценко: Ми, як сторона обвинувачення, будемо робити все, щоб цей процес саме таким і був, і завершився результативно, щоб закон і справедливість відчула вся Україна. Я дуже розраховую на те, що цей процес буде висвітлюватися засобами масової інформації як процес очищення країни і дасть можливість нам рухатися вперед, перегорнувши цю ганебну сторінку нашої історії.

ЮРІЙ ЛУЦЕНКО ПРОВІВ ЗУСТРІЧ ІЗ ГОЛОВОЮ КОНСУЛЬТАТИВНОЇ МІСІЇ ЄС З РЕФОРМУВАННЯ СЕКТОРУ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ КЯСТУТІСОМ ЛАНЧІНСКАСОМ

З березня 2017 року відбулася зустріч Генерального прокурора України Юрія Луценка з делегацією Консультативної місії ЄС з реформування сектору цивільної безпеки в Україні та її Головою Кястутісом Ланчінскасом.

Генеральний прокурор України поінформував іноземних колег про стан реформування органів прокуратури України, основні результати роботи відомства у 2016 році та пріоритети на 2017 рік.

Сторонами обговорено результати двостороннього співробітництва та визначено подальші ключові напрямки розширення та підвищення ефективності співпраці у майбутньому.

Юрій Луценко відзначив ту допомогу, яка надається КМЄС Генеральній прокуратурі України, зокрема сприяння у встановленні програмного забезпечення для здійснення перекладів. Указаний продукт розширить технічні можливості Генеральної прокуратури України, в тому числі під час співпраці з іноземними партнерами у міжнародно-правовій сфері.

Юрій Луценко: Мене надзвичайно тішить той факт, що наша співпраця реалізується не лише на словах, але й шляхом надання технічної допомоги, необхідної для підвищення результатів роботи органів прокуратури.

ДЕЛЕГАЦІЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ ЗДІЙСНИЛА РОБОЧИЙ ВІЗИТ ДО ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

3 березня 2017 року делегація органів прокуратури України на чолі із заступником Генерального прокурора України Анжеолом Стрижевською здійснила робочий візит до Французької Республіки з метою ознайомлення із діяльністю Національної школи магістратури Французької Республіки.

Цей візит організований за сприяння проекту Ради Європи «Подальша підтримка реформи кримінальної юстиції в Україні».

Під час візиту представники відомства провели зустрічі з головою Національної школи магістратури Олів'є Льораном, його заступником Еммануель Перро та керівництвом департаментів.

Учасники ознайомились із організацією діяльності школи, порядком призначення на посади прокурорів, методологією викладання, навчання та підготовки прокурорів, підвищення їх кваліфікації у Французькій Республіці.

Крім того, члени делегації презентували французьким колегам методику підготовки працівників органів прокуратури в Україні.

Проведений захід став черговим кроком у плідній співпраці компетентних органів України та Французької Республіки, що створює передумови для проведення спільних міжнародних заходів у майбутньому.

ДМИТРО СТОРОЖУК ЗУСТРІВСЯ З ПОСЛОМ РЕСПУБЛІКИ БОЛГАРІЯ В УКРАЇНІ

7 березня 2017 року відбулася зустріч першого заступника Генерального прокурора України Дмитра Сторожука з Надзвичайним і Повноважним Послом Республіки Болгарія в Україні паном Красіміром Неделчев Мінчевим.

Зустріч проходила в Національній академії прокуратури України.

Дмитро Сторожук поінформував присутніх про стан реформування органів прокуратури України, розповів про основні результати роботи відомства у 2016 році та плани роботи на 2017 рік.

Дмитро Сторожук

Тема реформи правоохоронної системи та прокуратури є актуальною і в Україні, і в Болгарії. Цьогоріч виповнюється 10 років відтоді як Болгарія стала членом ЄС, і весь цей час у цій країні триває вдосконалення прокуратури та силових структур. Отже, обмін досвідом є корисним не лише в плані врахування здобутків реформи в європейській країні, а й може допомогти уникнути помилок.

Присутні обговорили можливості організації співпраці в частині обміну науковцями, двостороннього залучення провідних спеціалістів до наукових та науково-практичних заходів, представників Академії до проведення наукових досліджень з актуальних проблем права. А також щодо обміну експертами та професіоналами юридичної сфери, які залучені до навчального процесу Національної академії прокуратури України та Національного інституту правосуддя Болгарії.

ВІДБУЛАСЯ ЗУСТРІЧ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА УКРАЇНИ ЮРІЯ ЛУЦЕНКА З ГОЛОВОЮ СЛІДЧОГО КОМІТЕТУ РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ ІВАНОМ НОСКЕВИЧЕМ

14 березня 2017 року в Генеральній прокуратурі України відбулася зустріч Генерального прокурора України Юрія Луценка із делегацією Слідчого комітету Республіки Білорусь на чолі з головою відомства Іваном Носкевичем.

У заході також взяли участь заступники Генерального прокурора України Євгеній Єнін та Анжела Стрижевська.

Сторони обговорили питання взаємодії у сфері міжнародно-правового співробітництва та реформування системи кримінальної юстиції.

Білоруська сторона висловила інтерес до перейняття позитивного досвіду забезпечення Генеральною прокуратурою України ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань усіма органами досудового розслідування в Україні. Важливими новаціями Реєстру стали запровадження електронного обліку даних про кримінальні правопорушення та можливість використання електронного цифрового підпису. Також наявна зацікавленість у обміні досвідом підготовки кадрів та підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів.

Делегацією Слідчого комітету Республіки Білорусь, у свою чергу, презентовано українській стороні діяльність білоруського слідчого органу в сфері протидії злочинності.

За результатами зустрічі учасники домовились про подальшу плідну співпрацю та взаємодію у кримінально-правовій сфері.

ВІЗИТ ДЕЛЕГАЦІЇ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ НА ЧОЛІ З ЮРІЄМ ЛУЦЕНКОМ ДО БРЮССЕЛЯ

27 березня 2017 року у Брюсселі під час робочого візиту до Королівства Бельгія Генеральний прокурор України Юрій Луценко провів зустріч з Федеральним прокурором Королівства Бельгія Федеріком Ван Леу та керівниками окремих підрозділів Європейської комісії.

З бельгійською стороною обговорено окремі питання двосторонньої співпраці, зокрема кримінального переслідування осіб, винних у катастрофі пасажирського літака рейсу МН-17 Малайзійських авіаліній, було висловлено переконання щодо неприпустимості терористичних атак на цивільне населення.

Генеральний прокурор України вказав на необхідність розширення контактів між представниками відомств із метою обміну професійним досвідом та підвищення рівня ефективності двосторонньої співпраці.

Юрій Луценко:

Укладена у 2015 році угода про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Федеральною прокуратурою Королівства Бельгія у боротьбі з кіберзлочинністю, організованою злочинністю, корупцією і тероризмом стала важливим кроком на шляху поглиблення взаємодії між нашими відомствами у сфері протидії транскордонній злочинності.

Під час зустрічі з Генеральним директором Генерального директорату Європейської комісії з питань сусідства та розширення Крістіаном Даніельсоном і керівником групи підтримки України в Європейській комісії Петером Вагнером обговорено процеси реформування у відомстві та результати роботи прокуратури у боротьбі з організованою злочинністю і корупцією.

Представники Європейської комісії запевнили українську сторону у подальшій підтримці приведення діяльності правоохоронних органів України у відповідність до кращих міжнародних практик.

ВІДБУЛАСЯ ЗУСТРІЧ ЗАСТУПНИКА ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА УКРАЇНИ ЄВГЕНІЯ ЄНІНА З НАДЗВИЧАЙНИМ І ПОВНОВАЖНИМ ПОСЛОМ ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В УКРАЇНІ МАРЮСОМ ЯНУКОНІСОМ

22 березня 2017 року в Генеральній прокуратурі України відбулася зустріч заступника Генерального прокурора України Євгенія Єніна з Надзвичайним і Повноважним Послом Литовської Республіки в Україні Марюсом Януконісом.

Під час заходу сторони обговорили окремі питання двосторонньої співпраці, зокрема щодо міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

Євгеній Єнін відзначив ефективність українсько-литовської взаємодії у кримінально-правовій сфері. Так, компетентними органами обох держав забезпечуються розгляд та виконання на належному рівні клопотань про міжнародну правову допомогу та видачу осіб, а також співпраця з інших питань, що становлять спільний інтерес.

Підбиваючи підсумки зустрічі, сторони відзначили її конструктивний характер та висловили сподівання на співпрацю у майбутньому.

ДМИТРО СТОРОЖУК ТА АНЖЕЛА СТРИЖЕВСЬКА ЗУСТРІЛИСЯ З ПРЕДСТАВНИКАМИ РАДИ ЄВРОПИ В УКРАЇНІ

Продовжуючи роботу над питанням застосування практики ЄСПЛ у роботі прокуратури, перший заступник Генерального прокурора України Дмитро Сторожук та заступник Генерального прокурора України Анжела Стрижевська 23 березня 2017 року зустрілися з представниками Ради Європи в Україні. За словами Дмитра Сторожука, все, що вдалося виробити 22 березня під час круглого столу «Актуальні питання забезпечення виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини в прокурорській діяльності», виклали у заяві про домовленості з конкретними датами виконання.

**Дмитро
Сторожук:**

Серед іншого ми домовилися про тісну співпрацю з уповноваженими суб'єктами у галузі виконання рішень ЄСПЛ над змінами українського законодавства, які допоможуть запобігти порушенням Європейської конвенції з прав людини. Наприклад, плануємо внести зміни до ст.ст. 127 та 365 КК України з метою створення належного механізму притягнення до кримінальної відповідальності за катування та усунення норм, які є взаємовиключними.

ЗАСТУПНИК ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА УКРАЇНИ АНЖЕЛА СТРИЖЕВСЬКА ВЗЯЛА УЧАСТЬ У МІЖНАРОДНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРАВО НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ В УКРАЇНІ: ПЕРЕХІД ДО ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА»

24 березня 2017 року заступник Генерального прокурора України Анжела Стрижевська взяла участь у міжнародній конференції «Право на свободу та особисту недоторканність в Україні: перехід до верховенства права», яка відбулась у Верховному Суді України. Також у заході взяли участь судді Європейського суду з прав людини, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, представники Вищої ради правосуддя та ін.

Відкрив конференцію Голова Верховного Суду України Ярослав Романюк. Метою заходу було обговорення проблемних питань застосування норм вітчизняного кримінального процесуального права відповідно до положень ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, практики Європейського суду з прав людини та рішень Конституційного Суду України.

Анжела Стрижевська виступила із доповіддю щодо проблемних питань реалізації прокурором процесуальних повноважень під час затримання особи, обрання запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту та тримання під вартою, їх зміни, продовження і заміни на альтернативні запобіжні заходи, у тому числі щодо окремої категорії осіб, за ст. 480 КПК України.

Заступник Генерального прокурора України зупинилась на проблемних питаннях законодавства, з якими стикаються працівники на практиці, та розповіла про низку законодавчих прогалин, що, на її думку, можливо подолати лише шляхом формування судової практики.

Анжела Стрижевська: Враховуючи, що питання про обрання, зміну та продовження запобіжних заходів є певною мірою обмеженням прав і свобод громадянина, вони мають першочергове значення, тому їм має бути приділена дуже велика увага під час кримінального провадження і, звичайно, в межах судового контролю як під час досудового розслідування, так і безпосередньо при судовому розгляді провадження.

БОРОТЬБА ЗІ ЗЛОЧИНАМИ ПРОТИ ВСТАНОВЛЕНОГО ПОРЯДКУ НЕСЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ – ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ПРОКУРОРІВ

Військовою прокуратурою Центрального регіону України упродовж 2014–2017 років вжито низку заходів для розшуку, встановлення місця знаходження та притягнення до передбаченої законом відповідальності військовослужбовців, які самовільно залишили місце несення військової служби або мають намір ухилитися від її проходження взагалі.

Так, у період з квітня 2014 року по теперішній час до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено відомості про 4559 кримінальних проваджень за фактами ухилення військовослужбовців від виконання обов'язків військової служби. Потенційними підозрюваними в указаних провадженнях є 7359 військовослужбовців, з яких 4449 ухиляються від проходження військової служби у Збройних Силах України, 1391 – у Службі безпеки України, 729 – у Національній гвардії України та 927 – в інших військових формуваннях.

За час проведення антитерористичної операції військовими прокурорами Центрального регіону України до суду для розгляду по суті скеровано 1643 кримінальні провадження щодо такої ж кількості військовослужбовців, які відмовились виконувати обов'язки військової служби.

На сьогодні судами розглянуто 1471 кримінальне провадження вказаної категорії. За результатами розгляду до кримінальної відповідальності притягнуто 1480 колишніх військовослужбовців.

До різних мір покарання, пов'язаних із реальним позбавленням волі, засуджено 346 військовослужбовців, інші отримали кримінальні покарання, не пов'язані з обмеженням особистої свободи. Розмір штрафів, які призначаються судами за вчинення злочинів, пов'язаних з проходженням військової служби, як основне покарання подекуди перевищує 20 тис. гривень.

Триває робота щодо притягнення до відповідальності згідно із законом військовослужбовців, які зрадили державі Україна.

У зв'язку з ухваленням 15 січня 2015 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідворотності покарання осіб, які переховуються на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції» до КПК України внесено зміни, відповідно до яких спеціальне досудове розслідування можна здійснювати не лише стосовно підозрюваного, який перебуває поза межами України, а й з моменту оголошення підозрюваного у міждержавний та/або міжнародний розшук.

Крім цього, новими вимогами доповнено Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». Зокрема, відповідно до ухвалених змін ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на виклик без поважної причини більше як два рази) підозрюваним, обвинуваченим, який перебуває на тимчасово окупованій території України, та оголошення його у розшук є підставою для здійснення

Григорій Рябенко

військовий прокурор
Центрального регіону України,
державний радник юстиції 3 класу

спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження в порядку, передбаченому КПК України.

Станом на кінець лютого 2017 року в судах на розгляді перебуває 48 кримінальних проваджень щодо обвинувачення колишніх військовослужбовців у вчиненні державної зради, а саме – злочину, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК України, які розслідувалися у формі спеціального досудового розслідування. Ці провадження скеровано до суду для заочного засудження обвинувачених.

Спільними з працівниками Державної прикордонної служби України зусиллями вдається затримувати колишніх військовослужбовців, які перейшли на бік ворога в умовах збройної агресії з боку Російської Федерації.

Показовим є судовий розгляд Дарницьким районним судом міста Києва кримінального провадження щодо підполковника медичної служби С., якого злагодженими діями військових правоохоронних органів затримано під час спроби перетину державного кордону України у січні 2016 року.

Розслідування цього кримінального провадження, яке здійснювали слідчі військової прокуратури Дарницького гарнізону, розпочалося у травні 2014 року. Основна проблема у розслідуванні полягала в тому, що всі свідки, які могли повідомити необхідні фактичні дані про вчинений С. злочин, залишилися на території тимчасово окупованого півострова Крим. Однак ретельно спланованими спільно з працівниками інших правоохоронних органів розшуковими заходами вдалося встановити місце знаходження на материковій частині нашої держави трьох свідків – двох колишніх офіцерів та військовослужбовця служби за контрактом санаторію «Судак».

Завдяки ґрунтовно та ретельно проведеним допитам свідків, один з яких виявився далеким родичем підозрюваного, слідчими отримано доказову інформацію, що беззаперечно підтверджує вину С. у вчиненні державної зради.

Під час розслідування вказаного кримінального провадження слідчі зіткнулися із суттєвими труднощами у збиранні доказів, зокрема документів, які здебільшого залишилися на території Кримського півострова.

Незважаючи на суттєві об'єктивні проблеми, що виникли у розслідуванні цього кримінального провадження, вже за місяць після затримання С. військовим прокурором Дарницького гарнізону оголошено підполковнику медичної служби С., 1977 року народження, який проходив службу на посаді заступника начальника центру з медичної частини – начальника медичної частини Центру медичної реабілітації, санаторного лікування та спеціальної підготовки особового складу Повітряних та Військово-морських сил Збройних Сил України «Судак», про підозру у вчиненні державної зради

шляхом надання представникам іноземної держави допомоги у проведенні підривної діяльності проти України.

Наприкінці лютого 2016 року кримінальне провадження скеровано до суду для розгляду по суті.

У суді повністю підтверджено обставини, доказування яких здійснювалось прокурорами військової прокуратури Дарницького гарнізону, та встановлено, що у 1999 році С., вступаючи на військову службу, урочисто присягнув завжди бути вірним та відданим Українському народові.

У 2013 році С. призначено на посаду заступника начальника центру з медичної частини – начальника медичної частини Центру медичної реабілітації, санаторного лікування та спеціальної підготовки особового складу Повітряних та Військово-морських сил ЗСУ «Судак».

Із лютого 2014 року Автономна Республіка Крим, місто Судак зокрема, фактично потрапили під окупацію військових підрозділів Збройних сил Російської Федерації. У березні 2014 року військовослужбовці Збройних сил РФ захопили Центр медичної реабілітації, санаторного лікування та спеціальної підготовки Повітряних та Військово-Морських сил ЗСУ «Судак» – військову частину А1883, здійснили незаконне захоплення майна військової частини А1883, у зв'язку з чим бойова та мобілізаційна готовність частини була підірвана через позбавлення підрозділів Збройних Сил України можливості проведення реабілітаційних заходів щодо військовослужбовців, а також надання їм іншої медичної допомоги.

Таким чином, станом на березень 2014 року на території Автономної Республіки Крим військовослужбовцями дислокованих там підрозділів Збройних сил РФ було застосовано засоби збройного насильства. В той час Україна перебувала у стані, за якого держава не переходить на особливий стан, що визначається як війна, і не вводить режим воєнного стану в країні або на частині її території, а збройна боротьба не виходить за межі операційного напрямку (відбуваються різні військові інциденти, військові акції, інші військові зіткнення обмеженого масштабу (низької інтенсивності) із застосуванням іррегулярних або регулярних збройних формувань), тобто у стані збройного конфлікту.

1 квітня 2016 року С., будучи чинним військовослужбовцем Збройних Сил України у військовому званні підполковника медичної служби, через працевлаштування на умовах окупаційної влади приступив до фактичного виконання обов'язків за посадою заступника начальника центру з медичної частини – начальника медичної частини Центру «Судак», надалі реорганізованого окупаційною владою у Федеральну автономну установу Міністерства оборони Російської Федерації «Центральний спортивний клуб армії», організовував проведення реабілітаційних заходів та надання іншої медичної допомоги військовослужбовцям Збройних сил РФ.

12 квітня 2014 року С. отримав паспорт громадянина Російської Федерації, виданий Федеральною міграційною службою РФ.

Таким чином, С. своєю професійною діяльністю сприяв утриманню, посиленню та становленню окупаційної влади, що продовжує незаконні дії з окупації Автономної Республіки Крим до сьогодні, оскільки своїми знаннями, навичками та діями як колишній військовослужбовець усупереч інтересам України продовжував виконувати обов'язки щодо проведення реабілітаційних заходів та надання іншої медичної допомоги військовослужбовцям Збройних сил РФ, особистим прикладом продемонстрував іншим військовослужбовцям Центру медичної реабілітації, санаторного

лікування та спеціальної підготовки особового складу Повітряних та Військово-морських сил Збройних Сил України «Судак» – військової частини А1883 – невиконання вимог Конституції України, військової присяги, статутів ЗСУ.

Як результат, бойова одиниця (військова частина А1883) стала не боєздатною, в тому числі через злочинні діяння С., наслідки яких прослідковуються досі.

Під час судового розгляду цього кримінального провадження проблемним питанням стало доведення існування на території України, зокрема в межах Автономної Республіки Крим, збройного конфлікту. Незважаючи на численні клопотання сторони захисту, яка стверджувала, що ніякого збройного конфлікту у 2014 році на території Автономної Республіки Крим не було, групою прокурорів військової прокуратури Дарницького гарнізону та апарату військової прокуратури Центрального регіону України у вказаному кримінальному провадженні вжито низку дієвих заходів та тактичних прийомів, які сформували у колегії суддів Дарницького суду тверде переконання про наявність у діях підполковника С. саме складу злочину, передбаченого ст. 111 КК України.

У процесі доказування прокурорами використано велику кількість публікацій у ЗМІ, у тому числі електронних, про наявність конкретних ознак збройного конфлікту на тимчасово окупованій території України. Завдяки вмілому фіксуванню таких повідомлень під час досудового розслідування, їх належному процесуальному оформленню та професійному представленню у судовому засіданні як доказів, попри численні заперечення сторони захисту, всі

носії з відеодоказами були сприйняті судом як належні та допустимі.

Крім того, у судових засіданнях сторона захисту та обвинувачений заявляли клопотання, які судом задовольнялись, про виклик та допит у судовому засіданні свідків, зокрема близьких родичів обвинуваченого, для надання суду показань з метою часткового спростування вини С. у вчиненні інкримінованого йому кримінального правопорушення. Проте завдяки вміло проведеному перехресному допиту публічними обвинувачами в повній мірі спростовано такі показання як надані не зовсім добросовісними свідками.

Вінцем клопіткої праці прокурорів у вказаному кримінальному провадженні стало постановлення Дарницьким районним судом міста Києва у січні 2017 року вироку, яким підполковника С. визнано винним у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 408, ч. 1 ст. 111 КК України, та засуджено до 8 років позбавлення волі.

НОВІ ВИДАННЯ

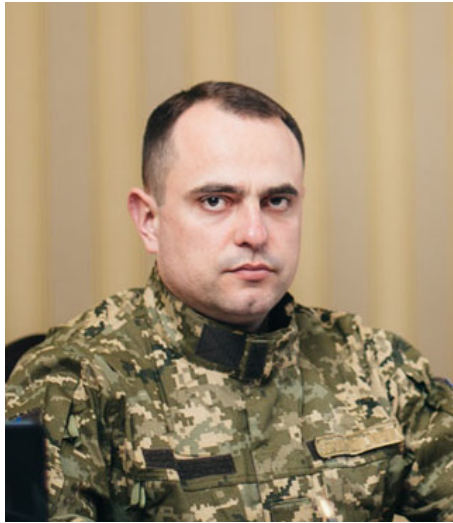

У Національній академії прокуратури України підготовлено навчально-практичний посібник «Доказування у кримінальному провадженні».

У виданні висвітлено теоретичні та практичні питання, що стосуються доказів і процедури доказування у кримінальному провадженні. Детально досліджено кожне з процесуальних джерел доказів, проаналізовано європейські стандарти доказування у кримінальному провадженні, розкрито особливості процесу доказування на різних стадіях та в особливих порядках кримінального провадження.

Підготовлений посібник буде корисним насамперед для студентів, аспірантів, ад'юнктів юридичних вищих навчальних закладів, працівників прокуратури та інших правоохоронних органів, суддів, адвокатів, а також усіх, хто цікавиться окресленою проблематикою.

УТРИМАННЯ НА ГАУПТВАХТІ ВІЙСЬКОВИХ ПОРУШНИКІВ

Олег Сенюк

військовий прокурор
Західного регіону України,
полковник юстиції

Із початком ведення бойових дій на Сході України перегорнуто нову сторінку в історії функціонування арештних місць в армії – гауптвахт. До трагічних подій 2014 року в державі спостерігалася тенденція до їх ліквідації, що загалом вписувалося в канву руйнування обороноздатності України. Водночас зараз, коли триває антитерористична операція, поновлення гауптвахт є вкрай необхідним.

Відповідно до Закону України «Про прокуратуру» та галузевих наказів Генерального прокурора України військова прокуратура Західного регіону України та підпорядковані прокуратури гарнізонів здійснюють нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних із обмеженням особистої свободи громадян на гауптвахтах та у кімнатах (камерах) для тимчасово затриманих військовослужбовців (далі – КТЗ) зональних відділів (відділень) Західного територіального управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України щодо затриманих, взя-

тих під варту та засуджених військовослужбовців за допомогою проведення регулярних перевірок, а також належного реагування на відомості про можливі порушення законодавства, що містяться у скаргах, зверненнях чи будь-яких інших джерелах.

На території Західної України, яка об'єднує вісім областей, діють дві гауптвахти – спеціальні приміщення, що обладнано в органах управління Військової служби правопорядку (далі – ВСП) з метою виконання покарання для військовослужбовців, засуджених до арешту, а також тримання взятих під варту і затриманих військовослужбовців.

Окрім цього, функціонують сім КТЗ – спеціальних приміщень для тримання затриманих військовослужбовців та військово-зобов'язаних, які обладнуються на гауптвахті або в будівлі органу управління ВСП, і дві спеціальні палати для хворих військовослужбовців, що знаходяться під вартою або відбувають покарання.

У КТЗ та на гауптвахтах ВСП, у спеціальних палатах закладів охорони здоров'я Міністерства оборони України утримуються засуджені, підозрювані у вчиненні кримінального правопорушення, обвинувачені (підсудні), до яких за вмотивованим рішенням суду як запобіжний захід обрано взяття під варту, затримані уповноваженими органами за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення до прийняття рішення судом, затримані за вчинення адміністративних правопорушень, а також затримані без документів до встановлення особи військовослужбовці Збройних Сил України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України, Державної спеціальної служби транспорту, Служби зовнішньої розвідки України та військовозобов'язані під час проходження ними зборів.

Основна відмінність зазначених місць несвободи від слідчих ізоляторів та арештних домів полягає у тому, що в них можуть утримуватись та відбувати покарання лише спеціальні суб'єкти – військовослужбовці Збройних Сил України та інших військових формувань.

Відповідно до ст. 55 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) військовослужбовці, засуджені до арешту, відбувають покарання на гауптвахті.

На військовослужбовців, засуджених до арешту, поширюється дія вимог КВК України і Додатку 12 Статуту гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України. Так, на гауптвахтах засуджені до арешту військовослужбовці утримуються окремо за категоріями: засуджені військовослужбовці з числа офіцерського складу – окремо від інших категорій військовослужбовців; засуджені військовослужбовці, які мають звання прапорщиків, мічманів, сержантів і старшин, – окремо від військовослужбовців рядового складу; засуджені військовослужбовці, які проходять службу за призовом, – окремо від засуджених військовослужбовців за контрактом.

Під час відбування покарання із військовослужбовцями в обов'язковому порядку проводиться соціально-психологічна робота, спрямована на формування та збереження навичок військової служби, нейтралізацію негативного впливу умов ізоляції на особистість засуджених, профілактику та попередження їх агре-

сивної поведінки щодо посадових осіб гауптвахти та варті, інших засуджених військовослужбовців, а також до себе, усвідомлення провини за вчинений злочин.

Значну кількість часу засуджені військовослужбовці приділяють вивченню військових дисциплін та статутів Збройних Сил України.

На відміну від виконання покарання у виді позбавлення волі під час відбування арешту для засуджених військовослужбовців праця не є обов'язковою. Однак начальник територіального управління ВСП має право залучати засуджених військовослужбовців до робіт з господарського обслуговування та благоустрою території управління без оплати їхньої праці, але не більш як протягом двох годин на день.

Однією із особливостей відбування арешту військовослужбовцем є те, що під час такого відбування засуджений військовослужбовець не може бути представлений до присвоєння чергового військового звання, призначений на вищу посаду, переведений на нове місце служби, звільнений з військової служби, за винятком випадків визнання його непридатним до військової служби за станом здоров'я. До того ж, час відбування арешту в загальний строк військової служби і вислуги років для присвоєння чергового військового звання не зараховується, крім випадків, коли зарахування строку арешту відбувається як захід заохочення за сумлінну поведінку та ставлення до військової служби.

Засудженим військовослужбовцям під час відбування арешту виплачується лише оклад за військове звання.

За порушення порядку відбування покарання до засуджених військовослужбовців можуть застосовуватись заходи стягнення у виді догани або переведення в одиночну камеру на строк до десяти діб.

Для прикладу, в умовах гауптвахти Ужгородського зонального відділу ВСП у 2016 році відбули покарання за вчинення адміністративних правопорушень згідно з рішеннями судів 179 військовослужбовців, а за вироками суду – 12 осіб, у 2017 році – 39 та 3 військовослужбовці відповідно.

Також на гауптвахті відділення Західного територіального управління ВСП в с. Старичі Львівської області у 2016 році відбули покарання за вчинення адміністративних правопорушень згідно з рішеннями судів 301 військовослужбовець, а в 2017 році – 81.

Завдяки наполегливим зусиллям прокурорських працівників військової прокуратури Ужгородського гарнізону, своєчасному реагуванню на виявлені порушення під час проведення ремонту гауптвахти Ужгородського зонального відділу ВСП, а також внесенню документів прокурорського реагування до початку ремонтних робіт вдалося збудувати найкращу гауптвахту в Україні. З метою недопущення порушення прав та свобод правопорушників гауптвахту облаштували за усіма Європейськими стандартами утримання арештованих та засуджених військовослужбовців. Цей факт підтверджено й Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини Валерією Лутковською, яка двічі – в травні та листопаді 2016 року – відвідала установу з раптовими перевітками.

На сьогодні галузевим відділом військової прокуратури завершується проведення перевірок гауптвахт та КТЗ у Західному регіоні України. За результатами проведеної роботи, у разі наявності підстав, на адреси утримувачів місць несвободи для військовослужбовців буде внесено документи прокурорського реагування.

Прокуратура регіону й надалі вживатиме активні системні заходи, направлені на обладнання арештних місць на території Західного регіону України відповідно до вимог Європейських стандартів з метою недопущення порушення конституційних прав і свобод затриманих військовослужбовців.

НОВІ ВИДАННЯ

Вийшов друком перший у поточному році номер наукового фахового журналу «Вісник Національної академії прокуратури України», на сторінках якого висвітлено питання прокурорської діяльності, запобігання корупції, різних галузей матеріального та процесуального права.

Запрошуємо наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, представників органів влади, працівників прокуратури й інших відомств, а також молодих учених долучитися до авторського активу наукового фахового журналу «Вісник Національної академії прокуратури України».

Передплатити журнал можна в будь-якому поштовому відділенні України (передплатний індекс – 95295).

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ СТОСОВНО ЗАСУДЖЕНИХ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРОВЕДЕННЯМ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Володимир Янко

прокурор Луганської області,
державний радник юстиції 3 класу

Із 2014 року на території Луганської області проводиться антитерористична операція, чим спричинено певні проблеми у виконанні кримінальних покарань.

Насамперед прокуратура області значну увагу приділяє забезпеченню реального виконання судових рішень стосовно осіб, засуджених до покарання у виді позбавлення волі на певний строк або арешту, які на момент вступу в законну силу вироків не перебували під вартою.

У минулому році до відділів поліції ГУНП у Луганській області надійшло до виконання 34 вироків судів стосовно 35 таких осіб. Однак виконати судові рішення вдалося лише щодо 30 засуджених осіб.

Невиконання вироків обумовлене, передусім, складною соціальною ситуацією в області у зв'язку з проведенням антитерористичної операції, у тому числі переховуванням засуджених осіб на тимчасово окупованій території, та неналежним виконанням уповноваженими працівниками органів національної поліції посадових обов'язків.

Наприклад, лише після втручання Троїцького відділу Старобільської місцевої прокуратури Троїцьким відділенням поліції ГУНП в області на виконання вказівки цієї прокуратури розпочато комплекс заходів, направлених на виконання вироків стосовно двох засуджених.

За результатами розгляду вказівки Старобільської місцевої прокуратури засуджених осіб затримано та направлено для відбування покарання.

Загалом унаслідок втручання прокурора для відбування призначеного судом покарання до установ Державної кримінально-виконавчої служби України направлено сім осіб.

Окрім того, в умовах проведення антитерористичної операції та окупації частини області незаконними збройними формуваннями потребують додаткової уваги й інші питання виконання кримінальних покарань. Зокрема, на території області стали поширеними факти виявлення засуджених осіб, які були звільнені нелегітимними органами «ЛНР» та «ДНР» з установ виконання покарань, розташованих на тимчасово непідконтрольній державній владі України території, та фактично не відбули призначену їм судом міру покарання.

Зауважимо, що на окупованій території залишились 15 установ виконання покарань, у яких утримується близько 4 тисяч осіб.

На підконтрольну державній владі України територію прибули 144 особи, умовно-достроково звільнені з місць позбавлення волі органами «ЛНР» та «ДНР».

Ці особи були засуджені в порядку, передбаченому чинним законодавством України, а звільнені від подальшого відбування покарання на підставі виданих нелегітимними органами документів, які відповідно до ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» є недійсними і не створюють правових наслідків.

Оскільки законодавчий механізм визначення правового статусу таких засуджених відсутній, з метою розв'язання цієї проблеми в липні 2015 року проведено спільну нараду керівників правоохоронних органів, міграційної служби та Апеляційного суду Луганської області. Як результат, створено міжвідомчу робочу групу, розроблено та затверджено Тимчасовий спільний порядок контролю за переміщенням указаних осіб, яким регламентуються дії правоохоронців та міграційної служби під час їх виявлення.

Крім того, направлено листи до представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та голови Місії Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні щодо ініціювання внесення змін до чинного законодавства та отримання документів із окупованої території, що в інший спосіб зробити неможливо.

Започатковано практику звернення прокурорів до суду з поданнями відповідно до пункту 14 ст. 537 КПК України для вирішення питань, що виникають при виконанні вироку, а саме щодо визначення строку фактично не відбутої засудженим частини покарання, направлення його для подальшого відбування та надання дозволу органам Національної поліції на етапування таких осіб до установи попереднього ув'язнення.

Ця робота ускладнена тим, що на тимчасово непідконтрольній Україні території Луганської області залишилися особові справи засуджених, які зберігаються в установах за місцем відбування покарань, та матеріали деяких кримінальних проваджень (справ) із вироками – у приміщеннях судів на тимчасово окупованій території.

Усього до суду направлено 57 таких подань, з яких 44 розглянуто, вісім перебувають на розгляді, розгляд чотирьох подань зупинено у зв'язку оголошенням засуджених у розшук, одне подання залишено без розгляду.

У 33 випадках судами першої інстанції подання прокурорів задоволено.

Наприклад, у липні 2008 року Ясиненка С.М. засуджено Білокуракинським районним судом за вчинення грабежу та розбою до 11 років позбавлення волі; він відбував покарання у Краснолуцькій виправній колонії № 19. На підставі рішення нелегітимного органу («Краснолуцького міського суду „ЛНР”») у грудні минулого року Ясиненка С.М. було звільнено з указаної установи, і він прибув до Білокуракинського району за місцем проживання. Водночас невідбутий строк покарання становить більше 2 років.

З урахуванням таких обставин суд задовольнив подання прокурора та своєю ухвалою направив Ясиненка С.М. для відбуття невідбутої частини покарання і надав дозвіл органу поліції на його етапування до Старобільського СІЗО.

В інших 11 випадках суди, користуючись відсутністю чітко визначеного законодавчого механізму вирішення таких питань, відмовили у задоволенні подань прокурорів.

Слід зазначити, що більшість таких засуджених відбували покарання за тяжкі або особливо тяжкі злочини. До того ж, після повернення на територію області, підконтрольну державній владі України, три «звільнені» вчинили повторні кримінальні правопорушення (за ч. 1 ст. 115, ч. 1 ст. 263, ч. 2 ст. 289 КК України).

Врегулювання окреслених проблемних питань стосовно осіб, звільнених із установ виконання покарань, які знаходяться на тимчасово непідконтрольній державній владі України території, можливе лише через ухвалення спеціального закону.

Натепер Міністерством юстиції України розроблено відповідний законопроект «Про визначення правового статусу засуджених осіб, які відбували покарання на тимчасово окупованій території або території населених пунктів, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, а також на території, що розташована на лінії зіткнення», громадське обговорення якого відбувалося у період з 5 липня по 5 серпня 2016 року, але документ досі на законодавчому рівні не ухвалено.

Іншим актуальним питанням в умовах проведення антитерористичної операції є здійснення контролю уповноваженими органами з питань пробації щодо осіб, засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та до виправних робіт.

Відповідно до вимог чинного законодавства засудженим вказаної категорії забороняється без погодження з уповноваженим органом з питань пробації виїжджати за межі України.

Проте на Луганщині проходить лінія розмежування з тимчасово окупованою територією, вдовж якої розташовані контрольні пункти в'їзду-виїзду, на яких несуть службу правоохоронці, зокрема прикордонники.

Згідно з базою даних Державної прикордонної служби України частина засуджених, які перебувають на обліку в уповноваженому органі пробації, перетинали державний кордон України. Водночас проведеними органами прокуратури перевірки встановлено, що

засуджені фактично не виїжджали за межі України, однак перетинали лінію розмежування з тимчасово окупованою територією. Також ці засуджені перебувають у розшуку. За чотирма фактами ухилення засудженими від відбування покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, внесено відомості до ЄРДР за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 389 КК України.

Відповідно до Порядку надання Державній прикордонній службі та виконання нею доручень уповноважених державних органів щодо осіб, які перетинають державний кордон, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2013 року № 280, передбачено надання територіальними органами Державної кримінально-виконавчої служби України відповідних доручень Держприкордонслужбі стосовно «додаткового вивчення питання щодо наявності законних підстав для перетинання державного кордону особами», засудженими до кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі.

Враховуючи те, що згідно з ч. 1 ст. 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» тимчасово окупована територія України є невід'ємною частиною території України, на яку поширюється дія Конституції, законів України, погодження з органами з питань пробації для перетину лінії розмежування засудженим особам не потрібне. Однак, оскільки засуджені особи можуть переховуватися на тимчасово окупованій території та потрапляти до лав незаконних збройних формувань, на період проведення антитерористичної операції необхідно ухвалити відповідні законодавчі зміни щодо заборони засудженим без погодження з уповноваженими органами з питань пробації виїжджати за лінію розмежування з тимчасово окупованою територією України.

Такі зміни в законодавстві дали б можливість контролювати уповноваженими органами з питань пробації виїзд засуджених за лінію розмежування з тимчасово окупованою територією України.

Таким чином, окреслені проблемні питання на вказаному напрямі прокурорської діяльності потребують якнайшвидшого вирішення на законодавчому рівні.

ЮРІЙ ЛУЦЕНКО СПІЛЬНО З ВАЛЕРІЄЮ ЛУТКОВСЬКОЮ ІНІЦІЮВАЛИ УХВАЛЕННЯ ПОСТАНОВИ УРЯДУ ЩОДО ПЕРЕДАЧІ ВІД МІН'ЮСТУ ДО МОЗ ФУНКЦІЇ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ХВОРИМ В УСТАНОВАХ ДКВС

Генеральна прокуратура України та Уповноважений Верховної Ради України з прав людини неодноразово звертали увагу Міністерства юстиції України на наявні проблеми, що полягають у систематичному невиконанні поставлених Урядом завдань, незавершеності розпочатого реформування системи Державної кримінально-виконавчої служби України (ДКВС).

Незважаючи на це, тривалий час необхідні заходи відомствами не вживалися, або ці заходи мали декларативний характер, у зв'язку із чим реальних позитивних змін у вказаній сфері не відбулося. Як наслідок, стан забезпечення прав людини на охорону здоров'я у місцях позбавлення волі є критичним, що підтверджується значним зростанням рівня захворюваності та смертності серед громадян в установах ДКВС.

Зокрема, минулого року рівень смертності зріс більш ніж на чверть. За два місяці поточного року порівняно з таким самим періодом 2016 року кількість померлих громадян в установах виконання покарань

та слідчих ізоляторів ДКВС України зросла більш ніж наполовину і на сьогодні перевищує 100 осіб.

За зменшення кількості утримуваних в установах ДКВС осіб рівень їх смертності загалом зріс на 82% (із 8 до 17 летальних випадків на 10 тис. осіб).

Стан захворюваності на ВІЛ/СНІД серед осіб, взятих під варту, та засуджених в установах ДКВС значно перевищує рівень захворюваності населення на цю хворобу загалом по державі.

Визнаючи відповідальність держави перед громадянами України у місцях несвободи та з огляду на передбачені ст. 116 Конституції України повноваження Кабінету Міністрів України, Генеральним прокурором України Юрієм Луценком та Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини Валерією Лутковською ініційовано перед Прем'єр-міністром України ухвалення найближчим часом постанови Уряду щодо передачі від Мін'юсту до МОЗ функції надання медичної допомоги хворим в установах ДКВС.

Під час робочої зустрічі, яка відбулася 10 березня у Міністерстві охорони здоров'я України за участю керівництва Міністерства охорони здоров'я, голови підкомітету з питань діяльності Державної кримінально-виконавчої служби Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, представників Генеральної прокуратури України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Міністерства юстиції України та громадських правозахисних організацій, уперше досягнуто спільної позиції щодо можливої передачі від Мін'юсту до МОЗ функції надання медичної допомоги ув'язненим та засудженим.

Наразі відомствами мають бути заплановані спільні заходи щодо узгодженого вирішення зазначеного питання.

ВИВЕДЕННЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ З ВІДОМЧОГО ПІДПОРЯДКУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ – НАГАЛЬНА НЕОБХІДНІСТЬ НИНІШНЬОГО ЧАСУ

Анатолій Жмура

заступник прокурора Миколаївської області, старший радник юстиції

Валентин Єфіменко

начальник відділу нагляду за дотриманням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях та інших заходів примусового характеру Прокуратури Миколаївської області

Забезпечення прав і свобод людини та громадянина, практична їх реалізація свідчать про рівень демократичного розвитку держави та суспільства.

У зв'язку з цим органи прокуратури Миколаївщини вживають відповідні заходи, спрямовані на забезпечення конституційних прав громадян в установах виконання покарань. Насамперед зазначене стосується створення належних умов тримання, медичного обслуговування та недопущення приниження людської гідності в'язнів, адже основні завдання пенітенціарної системи – забезпечення каяття, виправлення особи та повернення її до суспільства.

Задеклароване в Конституції України право кожної людини на охорону здоров'я та медичне обслуговування є одним із основних у правовому статусі особи. Держава гарантує всім громадянам реалізацію їх прав у галузі охорони здоров'я, у тому числі особам, які утримуються під вартою та відбувають покарання у вигляді позбавлення волі.

Відповідно до ст. 3 Конституції України поряд з іншими свободами та правами в Україні здоров'я людини визнається найвищою соціальною цінністю.

Гарантуючи громадянам реалізацію їх прав, держава зобов'язується забезпечити кожному право на охорону здоров'я та медичну допомогу. Засуджені користуються всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, визначених законом і встановлених вироком суду.

Згідно із Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 року № 2801-XII медична допомога – це діяльність професійно підготовлених медичних

працівників, спрямована на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами.

Європейськими пенітенціарними правилами (Рекомендація № R(2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць), ухваленими 12 лютого 1987 року, передбачено, що політика охорони здоров'я в пенітенціарних установах повинна бути невід'ємною частиною національної системи охорони здоров'я; ув'язнені мають право на доступ до медичних послуг, які існують у країні, без дискримінації за ознакою їхнього правового становища.

За останні декілька років Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ) встановлювалися факти ненадання належної медичної допомоги особам під час тримання під вартою, а також під час виконання покарань в установах Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України. Як наслідок, на користь заявників постановлено низку рішень про порушення державою вимог ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

У рішеннях ЄСПЛ у справах «Савінов проти України», «Сокіл проти України», «Луньов проти України», «Ярошовець та інші проти України» наголошувалося, що охорона здоров'я ув'язнених осіб повинна забезпечуватися належним чином, а відсутність необхідної медичної допомоги визнається нелюдським поведінням і суперечить нормам ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Зокрема, загальні висновки та практика ЄСПЛ щодо неякісного медичного обслуговування під час тримання осіб під вартою викладені в рішенні від 22 жовтня 2015 року у справі «Сергій Антонов проти України».

Разом з тим забезпечення конституційних прав в'язнів на медичну допомогу винятково наглядовими заходами, без належного фінансування заходів, не сприяє досягненню позитивного результату, про що свідчить значне зростання рівня захворюваності та смертності в установах ДКВС загалом у державі.

Результати проведених органами прокуратури Миколаївської області перевірок також підтверджують необхідність невідкладного вирішення вказаного питання з метою підвищення ефективності медичного обслуговування в'язнів.

Зокрема, незважаючи на зменшення минулого року чисельності утримуваних осіб в установах ДКВС в Миколаївській області, рівень їх смертності зріс більше ніж на чверть: минулого року померло 12 засуджених, а в поточному році уже сталися чотири летальні випадки.

З ухваленням Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» Основний Закон України доповнено ст. 131-1, відповідно до якої серед функцій органів прокуратури не передбачене здійснення нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Водночас згідно з пунктом 9 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, зміни до якого також внесено вказаним вище Законом, прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій.

Отже, на період до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій прокурори продовжують здійснювати вказану функцію, керуючись, зокрема, вимогами ст.ст. 2, 26 Закону України «Про про-

куратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII, ст. 22 Кримінально-виконавчого кодексу України та ст. 22 Закону України «Про попереднє ув'язнення» від 30 червня 1993 року № 3352-XII.

З огляду на це органи прокуратури Миколаївської області вживають відповідні заходи кримінально-правового характеру за фактами ненадання засудженим та ув'язненим належної медичної допомоги, що призвело до настання тяжких та летальних наслідків, через внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 140, 115 КК України, з наданням правової оцінки діям винних осіб.

Під час проведення досудового розслідування у кримінальних провадженнях проводяться відповідні слідчі дії та призначаються судово-медичні експертизи з метою встановлення своєчасності діагностування захворювання та правильності лікування в'язнів у місцях несвободи.

Для перевірки своєчасності та законності прийнятих медичними комісіями рішень про звільнення засуджених від подальшого відбування покарання за хворобою перед направленням цих матеріалів до суду, органами прокуратури області залучаються до проведення перевірок незалежні незацікавлені фахівці (лікарі) територіальних закладів охорони здоров'я.

За результатами таких перевірок виявляються, зокрема, факти вчинення працівниками установ виконання покарань кримінальних правопорушень.

Так, слідчим відділом прокуратури області у лютому минулого року до суду направлено обвинувальний акт у кримінальному провадженні за фактами внесення членами спеціальної лікарської комісії при Снігурівській ВК № 5 завідомо неправдивих відомостей до висновків вказаної комісії, які далі надавались до Снігурівського районного суду Миколаївської області для вирішення питання щодо звільнення засуджених від подальшого відбування покарання у зв'язку із тяжкою хворобою за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 366, ч. 3 ст. 358 КК України.

За результатами судового розгляду справи чотирьох медичних працівників притягнуто до кримінальної відповідальності.

Також органами прокуратури Миколаївської області за запровадженою Генеральною прокуратурою України практикою проводяться раптові перевірки установ ДКВС. Як наслідок, виявлено низку порушень конституційних прав в'язнів щодо забезпечення протидії захворюванням на туберкульоз та недопущення випадків їх приховування. Зокрема, лише у жовтні – грудні минулого року внесено вісім вказівок, за результатами яких до дисциплінарної відповідальності притягнуто 18 осіб, а начальника медичної частини Миколаївського слідчого ізолятора звільнено із займаної посади.

Перевіркою стану організації роботи медичних частин установ виконання покарань області встановлено, що усі без винятку медичні частини установ виконання покарань області потребують належного укомплектування кваліфікованими фахівцями, забезпечення у достатній кількості медичними препаратами, а також значного оновлення медичного обладнання та інструментів.

Також виявлено непоодинокі випадки порушень умов зберігання медичних препаратів, прострочення їх термінів придатності. За вказівками прокурорів медичні препарати, термін зберігання яких закінчився, у ході перевірок вилучаються з обігу.

Майже кожна установа області не у повному обсязі забезпечена соматичними лікарськими засобами, контроль якості ме-

дичних препаратів уповноваженими особами не перевіряється, також відсутні супровідні документи на окремі лікарські засоби.

За реагування органів прокуратури області кожному засудженому Вознесенської ВК № 72 та Казанківської ВК № 93 проведено бактеріоскопічне дослідження мокротиння на наявність кислотостійкої бактерії – не тільки хворим з підозрою на туберкульоз, а й хворим з бронхо-легеневою патологією, які лікуються в медичних частинах установ.

Також на обліку у медичній частині Казанківської ВК № 93 перебуває 68 хворих з ВІЛ-інфекцією, яким, однак, проба Манту не проводилась у зв'язку із відсутністю туберкуліну в установі. За вказаним фактом начальнику установи виконання покарань внесено вказівку, за результатами розгляду якої порушення усунуто, медичну частину установи у повному обсязі забезпечено туберкуліном, необхідні ін'єкції проведено.

На виконання вказаних вимог прокурора умови первинного медичного огляду новоприбулих в'язнів до установ виконання покарань області приведено у відповідність до встановлених стандартів, а також забезпечено проведення своєчасної санітарної обробки приміщень установ, де утримувались особи, хворі на туберкульоз.

Ураховуючи реальний стан на вказаному напрямі нагляду, прокуратурою області постійно ведеться робота для забезпечення належного виконання органами ДКВС в області вимог законодавства за дотриманням конституційних прав в'язнів та належного прокурорського нагляду на зазначеній ділянці роботи. Зокрема, у минулому та поточному роках проведено п'ять нарад, підпорядкованим прокурорам направлено шість листів із вказівкою на посилення та активізацію прокурорського нагляду, надано практичну допомогу п'ятьом керівникам місцевих прокуратур, проведено стажування 13 працівників підпорядкованих прокуратур, здійснено дев'ять виступів у засобах масової інформації.

За порушення норм медико-санітарного законодавства ініційовано питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності 63 службових осіб.

Також з метою належної організації та проведення перевірок додержання вимог законодавства та ефективного використання методичних рекомендацій, листів Генеральної прокуратури України і прокуратури області у березні та жовтні минулого року проведено навчально-методичні семінари щодо актуальних питань прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, на яких з-поміж іншого обговорено організацію прокурорського нагляду за додержанням законів і прав в'язнів на охорону здоров'я.

Для забезпечення належного впливу на стан законності в установах виконання покарань області органами прокуратури області налагоджено плідну співпрацю з регіональним координатором взаємодії з громадськістю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в області. За результатами кожного моніторингового візиту представників Офісу Омбудсмана до таких установ прокуратурою невідкладно вживаються вичерпні заходи прокурорського реагування щодо реального поновлення порушених прав в'язнів.

Запроваджено практику проведення спільних перевірок місць несвободи ДКВС області з представником Офісу Омбудсмана, прийому в'язнів, а також вирішення звернень. Наприклад, у листопаді минулого року регіональним координатором взаємодії з

громадськістю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Миколаївській області та керівником Баштанської місцевої прокуратури проведено особистий прийом в'язнів у Казанківській ВК № 93.

У грудні минулого року прокуратурою області та регіональним координатором взаємодії з громадськістю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Миколаївській області у ході розгляду скарги опитано одного з в'язнів та взято участь у проведенні його медичного обстеження у Миколаївському СІЗО незалежним фахівцем.

Окрім того, питання стану додержання вимог законодавства в установах виконання покарань області, у тому числі медико-санітарного забезпечення, 21 лютого 2017 року обговорено на оперативній нараді у керівництва регіональної прокуратури, рішенням якої визначені конкретні заходи, направлені на покращення роботи на вказаному напрямку діяльності.

Участь у нараді взяли виконувач обов'язків начальника Південного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України, регіональний координатор взаємодії з громадськістю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у Миколаївській області, директор регіонального центру з надання безоплатної вторинної допомоги та начальник Головного територіального управління юстиції у Миколаївській області.

Додержання конституційних прав в'язнів в установах виконання покарань та попереднього ув'язнення в області є одним із пріоритетних напрямків прокурорської діяльності та перебуває на постійному контролі у керівництва регіональної прокуратури.

Довідково: на території Миколаївської області функціонує шість кримінально-виконавчих установ, а саме: Снігурівська ВК № 5, Ольшанська ВК № 53, Вознесенська ВК № 72, Арбузинська ВК № 83, Казанківська ВК № 93 та Новобузький ВЦ № 103, у яких станом на 15 березня 2017 року утримуються 2122 в'язні, а також Миколаївський слідчий ізолятор, де утримуються 702 особи.

Додержання вимог законодавства України про охорону здоров'я в установах виконання покарань як пріоритетний напрям роботи органів прокуратури

ПОРУШЕННЯ ПРАВ В'ЯЗНІВ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я, ВИЯВЛЕНІ НА ЗАПОРІЖЖІ

Відповідно до Конституції України, Кримінально виконавчого кодексу України, Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» засудженим, які відбувають покарання в установах виконання покарань, гарантується право на охорону здоров'я, у тому числі й на отримання медичної допомоги. Виконання покарання не має на меті заподіяння фізичних страждань і погіршення здоров'я засудженого. Так, чинним законодавством України передбачається, що медичні служби та заклади повинні виявляти всі фізичні та психічні захворювання й вади, які можуть перешкоджати перевихованню ув'язнених, і піклуватися про їх лікування. З цієї метою заклади мають забезпечити необхідне медичне, хірургічне та психіатричне обслуговування. Особливу увагу слід звертати на захист прав тяжкохворих, інвалідів та інших найбільш вразливих категорій осіб, зокрема хворих на СНІД, туберкульоз, гепатит, психічні, венеричні та інші особливо небезпечні захворювання, а також на забезпечення примусового лікування засуджених.

Проте, як засвідчили результати перевірок, проведених органами прокуратури Запорізької області, порушення конституційних прав в'язнів на охорону здоров'я та медико-санітарне забезпечення мають поширений характер.

Перевірками виявлено факти нена належної організації лікувального процесу, ненадання своєчасної кваліфікованої медичної допомоги. Не всі медичні частини слідчих ізоляторів та установ виконання покарань укомплектовані кваліфікованим медичним персоналом та належним медичним обладнанням.

Наприклад, за 2016 рік органами прокуратури області внесено 33 вказівки з питань медичного обслуговування в'язнів, за результатами їх

розгляду до дисциплінарної відповідальності притягнуто 12 осіб. Крім того, внесено відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо 12 кримінальних правопорушень за фактами нена належного надання медичної допомоги засудженим, які померли в установах виконання покарань області, за ч. 1 ст. 140 КК України.

Проведення перевірок додержання вимог законодавства з питань медичного обслуговування засуджених осіб в установах виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України органами прокуратури області із залученням спеціалістів Департаменту охорони здоров'я Запорізької обласної державної адміністрації, Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками в Запорізькій області, Головного управління Держпродспоживслужби в Запорізькій області виявили, що протягом 2016 року в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах ДКВС України в Запорізькій області помер 41 в'язень. За два місяці 2017 року в установах виконання покарань в Запорізькій області померло вісім в'язнів, що на 20% менше, ніж за аналогічний період 2016 року (10 осіб). Визначено, що причинами смерті серед в'язнів у 2017 році є: у трьох випадках – захворювання серцево-судинної системи, по одному випадку – захворювання органів дихання, центральної нервової системи, туберкульоз, ВІЛ/СНІД, суїцид. По кожному випадку смерті в'язня у медичній частині проводиться досудове розслідування за ч. 1 ст. 140 КК України з метою повного, всебічного та об'єктивного з'ясування обставин події та надання належної правової оцінки діям (бездіяльності) лікарів.

Крім того, під час проведення перевірок прокурорами виявлялися й інші порушення, зокрема: медичні частини не є достатньо укомплектованими згідно з табелем оснащення, що ускладнює діагностику та контроль за хворими; не проводяться обстеження хворих на маркери вірусних гепатитів методом ПЛР та УЗД органів гепатопанкреатобіліарної системи; не дотримуються вимоги наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Правил зберігання та проведення контролю якості лікарських засобів у лікувально-профілактичних закладах» від 16 грудня 2003 року № 584 стосовно зберігання медикаментів в упаковці до повного їх використання, з інструкцією щодо використання; порушується норма пункту 1.2 наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про запровадження спеціального позначення лікарських засобів, у тому числі медичних імунобіологічних препаратів, що закуповуються за рахунок бюджетних коштів» від 16 липня 2012 року № 534, а саме – відсутнє спеціальне позначення «Бюджетна закупівля» на упаковках лікарського засобу; порушується норма пункту 4.5 наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Правил зберігання та проведення контролю якості лікарських засобів у лікувально-профілактичних закладах» від 16 грудня 2003 року № 584, а саме: у разі порушення упаковки виробника лікарський засіб використовується без створення на новій упаковці обов'язкової вказівки назви, серії, термі-

ну придатності, виробника лікарського засобу та без особистого підпису головної/старшої медичної сестри (провізора) у медичній частині.

Прокурорами також виявлялися факти неналежного ведення медичної документації.

Загалом виявлені порушення не є критичними, в основному вони спричинені недотриманням певних вимог законодавчих актів та нормативних документів, однак наявність цих порушень свідчить про недосконалість системи медичного обслуговування установ виконання покарань. Важливою проблемою є недостатня укомплектованість медичних частин установ, причиною якої можна назвати небажання або ж недостатню мотивацію до роботи в таких установах молодих та висококваліфікованих спеціалістів. Усунення проблеми медичних кадрів у медичних частинах установ відбування покарань дасть можливість зменшити у разі показники смертності ув'язнених.

Особливої уваги потребують позбавлені волі особи, які мають психічні захворювання і розлади. Хоча перевірки виявлено, що забезпеченість установ психіатрами є доволі вагомою (більше 80%), однак також необхідне залучення психологів та інших спеціалістів з метою проведення превентивних профілактичних заходів (тренінги, бесіди, консультації, діагностика, психокорекція тощо). Це дало б змогу зменшити випадки протиправних дій, таких, як самогубство, навмисне заподіяння шкоди здоров'ю тощо,

покращити загальний психоемоційний стан ув'язнених.

Проблемним залишається питання надання медичної допомоги в установах. Наприклад, у виправних центрах медичні частини відсутні, а посада фельдшера взагалі не передбачена штатним розписом. Більш того, на законодавчому рівні питання надання медичної допомоги засудженим до обмеження волі не конкретизовано. Так, у ст. 63 КВК України зазначено лише те, що лікування відбувається на загальних підставах. На практиці виникають проблеми у реалізації вказаної норми: засуджені змушені проходити лікування за власні кошти, проте дехто не має ні таких коштів, ні родичів, які могли б допомогти матеріально. Адміністрація центру не може посприяти таким засудженим, оскільки не зобов'язана оплачувати їм лікування. Слід зауважити, що практично всі нормативні документи з надання медичної допомоги засудженим стосуються засуджених до позбавлення волі, які відбувають покарання у виправних колоніях, де наявні лікарі, медичні частини, спеціалізовані лікарні.

З урахуванням результатів перевірок необхідним є порушення питання щодо виведення медичних частин та відомчих лікарень із порядку і штату установ ДКВС України та введення їх у склад територіальних установ МОЗ, а відомчих лікарень – під управління Департаменту охорони здоров'я.

За результатами проведених у 2017 році перевірок вимог законодавства з питань медичного обслуговування засуджених осіб в установах виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України органами прокуратури області внесено дев'ять документів прокурорського реагування та стосовно п'ятих кримінальних правопорушень внесено відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ч. 1 ст. 140 КК України.

ЗАСУДЖЕНІ МАЮТЬ ПРАВО НА ЯКІСНЕ МЕДИЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Органи прокуратури Вінницької області перевірили стан дотримання прав засуджених на охорону здоров'я в установах виконання покарань.

Установлено, що наявне медичне обладнання у виправних колоніях здебільшого застаріле, декотре використовується ще з 70–80-х років минулого століття.

Штат медичних частин не укомплектований відповідними фахівцями, через що засуджені не можуть отримати кваліфіковану медичну допомогу.

Низка медичних частин установ виконання покарань не пройшли державної акредитації, а декотрі – працюють без державної ліцензії на проведення господарської діяльності з медичної практики.

У медичних частинах не дотримується температурний режим, а отже, у палатах та інших приміщеннях температура повітря у зимовий період менша за мінімально допустиму. Засуджені, які перебувають у стаціонарі, змушені вдягати верхній одяг та шапки.

В певних установах порушуються права в'язнів на належні умови тримання. Зокрема, санвузли мають антисанітарний та зношений стан і потребують капітального ремонту із заміною обладнання. Із кранів умивальників подається лише холодна вода, що створює передумови для

простудних та інфекційних захворювань, у кімнатах для вмивання холодно та сиро.

Також неналежно здійснюється облік отриманих від родичів засуджених лікарських засобів та виробів медичного призначення. Наприклад, в одній із виправних колоній на момент перевірки не були належним чином обліковані отримані від родичів лікарські засоби на суму майже 6 тис. грн. Допускаються непоодинокі порушення правил зберігання лікарських засобів.

Крім того, у ході перевірок встановлено, що облаштування в деяких медичних частинах психіатричних та інфекційних ізоляторів для тримання засуджених на активну форму туберкульозу не відповідає необхідним вимогам.

За результатами перевірок керівникам виправних установ, а також начальнику Центрально-Західного регіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації внесено дев'ять документів прокурорського реагування з вимогою негайного усунення порушень прав засуджених на охорону здоров'я.

При здійсненні нагляду за дотриманням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях та при застосуванні інших примусових заходів прокуратурою Вінницької області встановлено, що соціально-виховна робота із засудженими не завжди відповідає вимогам кримінально-виконавчого законодавства.

Працівниками установ не досліджуються зміни у поведінці та поглядах засуджених. Характеристики, які розглядають комісії із застосування умовно-дострокового звільнення, не відображають реальної поведінки засудженого. Попри те, що участь у трудовій діяльності є правом, а не обов'язком засуджених, їх безпідставно поміщують до приміщень камерного типу та дисциплінарних ізоляторів за відмову від участі у виробничому процесі. Допускається застосування різних видів стягнень до засуджених, які спільно вчинили неправомірні дії. Не завжди приймаються рішення про переведення засуджених із дільниць соціальної реабілітації до дільниць виправних колоній з більш суворими умовами за вживання спиртовмісних речовин. Також допускається безпідставне застосування заохочень до засуджених, які на це не заслуговують. За наслідками перевірки вжито заходи прокурорського реагування.

ПРОКУРАТУРА ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ ВЖИВАЄ ЗАХОДИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В'ЯЗНЯМ У МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ

Прокуратура Житомирської області особливу увагу приділяє організації якісного та своєчасного надання в'язням медичної допомоги.

Зокрема, протягом 2016–2017 років систематично проводились прокурорські перевірки в установах виконання покарань, за результатами яких виявлялись порушення вимог

законодавства та прав засуджених осіб. З метою їх усунення внесено 17 документів реагування, які розглянуті та задоволені. До дисциплінарної відповідальності притягнуто чотири службові особи установ виконання покарань.

Для забезпечення якісної наглядової діяльності місцевих прокуратур на цьому напрямі у прокуратурі області проведено навчально-практичний семінар з питань стану надання медичної допомоги в'язням, на який запрошено регіонального представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Житомирській області.

За результатами вжитих організаційно-практичних заходів покращився стан медичного забезпечення в'язнів у виправних колоніях, про що свідчить значне зниження рівня смертності у 2017 році. Зокрема, цього року померло чотири засуджені, тоді як за відповідний період 2016 року – 8, 2015 року – 10.

Загалом із 30 випадків смертей засуджених у 2015 році 25 сталося внаслідок захворювань, у 2016 році через хвороби померло 23 в'язні із 31. До того ж, зростання рівня смертності у минулому році відбулось не через неналежне медичне забезпечення, а через недостатній нагляд за засудженими з боку режимних, оперативних та соціальних служб виправних колоній, що спричинив більше випадків самогубств, смертей унаслідок травмування та протиправних дій інших засуджених.

У лютому – березні 2017 року органами прокуратури області із залученням спеціалістів управління Державної служби з питань безпечності харчових продуктів і захисту прав споживачів, державної установи «Житомирський обласний лабораторний центр МОЗ України», територіальних закладів охорони здоров'я, Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками в області, Житомирського обласного центру профілактики та боротьби зі СНІДом, представників спостережних комісій при органах місцевої влади та самоврядування, інших громадських організацій проведено перевірки в установах виконання покарань області з питань дотримання вимог законодавства щодо охорони здоров'я засуджених осіб.

Установлено, що лікувальна, профілактична та протиепідемічна робота в установах виконання покарань області організована відповідно до спільного наказу Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України від 15 серпня 2014 року № 1348/5/572 та іншого законодавства про охорону здоров'я.

Усі особи, які прибувають до установ виконання покарань, проходять первинний медичний огляд з метою виявлення тілесних ушкоджень, освідування лікарською комісією на предмет виявлення туберкульозу, інфекційних, паразитарних та венеричних захворювань. Проводяться флюорографічне та лабораторне обстеження. Комісією складається висновок про стан здоров'я та визначається працездатність особи з обов'язковою фіксацією в амбулаторних картах. Засуджені із хронічними захворюваннями ставляться на диспансерний облік, надалі проводиться їх лікування.

Водночас перевірка установлено порушення вимог законодавства у діяльності адміністрацій установ виконання покарань щодо медичного забезпечення в'язнів.

Зокрема, адміністрацією багатопрофільної лікарні при державній установі «Райківська виправна колонія (№ 73)» (далі – Лікарня) не дотримувалась періодичність проведення оглядів засуджених, які знаходяться у середньому та тяжкому станах, а також періодичність проведення профілактичних оглядів.

Встановлено окремі порушення стосовно організації надання медичної допомоги ВІЛ-інфікованим засудженим. Так, в амбулаторно-профілактичному відділенні Лікарні з протитуберкульозних препаратів у наявності лише 200 таблеток ізоніазиду, що недостатньо для проведення шестимісячних курсів лікування ВІЛ-інфікованих хворих.

У Житомирській ВК № 4 та Житомирській УВП № 8 не велись журнали обліку ВІЛ-інфікованих засуджених та надання їм АРВ-терапії. На декотрих в'язнів не оформлено первинну облікову документацію, до Центру СНІДу не направляються відповідні запити, повідомлення і медичні документи при постановці в'язнів на

облік та їх звільненні. Крім того, п'ять в'язнів Житомирської УВП № 8, які за показниками імунітету потребують АРВ-терапії, такої не отримували. Медичні працівники цієї установи не убезпечені від інфікування на робочому місці, режимна комісія на випадок медичної аварії не створена.

Установлено порушення вимог законодавства у діяльності аптек Житомирської, Коростенської виправних колоній та Житомирської УВП, де не дотримувалися температурний режим зберігання лікарських засобів, порядок ведення службової документації.

Усупереч вимогам ст. 116 Кримінально-виконавчого кодексу України у всіх установах виконання покарань області, за винятком Райківської ВК № 73, тривалий час не укомплектовані у повному обсязі штати медичних працівників.

Окрім того, на якість і своєчасність надання медичної допомоги в'язням негативно впливає незабезпеченість медичних частин установ області медичним обладнанням, а також відсутність спеціальної лікарської комісії для медичного обстеження тяжкохворих, склад якої до цього часу не затверджено.

За результатами проведених перевірок внесено шість документів реагування, у тому числі прокуратурою області – до Центрального міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції, які знаходяться на розгляді.

Також у лютому – березні поточного року проведено планові та раптові перевірки у спеціальних установах органів Національної поліції та у психіатричних закладах області.

Установлено, що медичне забезпечення в'язнів в установах органів поліції області проводиться відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства внутрішніх справ України від 5 вересня 2012 року № 692/775/1311/5 та наказу Департаменту охорони здоров'я Житомирської обласної державної адміністрації і УМВС України в області від 21 жовтня 2010 року № 653/439.

Перед поміщенням до ІТТ особи проходять медичний огляд та флюо-

рографічне обстеження у територіальних закладах охорони здоров'я з метою виявлення тілесних ушкоджень та захворювань.

За результатами рентгенологічних обстежень затриманих та підозрюваних осіб поточного року виявлено шість хворих на туберкульоз. У кожному випадку лікарем-фтизіатром надавались необхідні висновки щодо можливості перебування таких осіб в умовах ІТТ, а також направлялись відповідні повідомлення до Житомирського протитуберкульозного диспансеру.

Інфекційний контроль за туберкульозом здійснюється згідно з вимогами наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження стандарту інфекційного контролю в лікувально-профілактичних закладах, в місцях довгострокового перебування людей та проживання хворих на туберкульоз» від 18 серпня 2010 року № 684. У камерах, де перебували хворі на туберкульоз в'язні, проводиться вологе прибирання дезінфікуючими та миючими засобами, з подальшим кварцуванням лампами і провітрюванням приміщення.

Водночас виявлено допущені службовими особами органів поліції порушення вимог ст. 21 Закону України «Про захист населення від інфекційних захворювань», ст.ст. 11, 26 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення», пунктів 8 та 9.11 наказу МВС «Про затвердження правил внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України» від 2 грудня 2008 року № 638 щодо забезпечення спецустанов медичним інвентарем та додержання санітарних норм.

Проведеною із залученням спеціалістів Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками в області перевіркою психіатричних закладів установлено, що направлення, прийом, огляд, розміщення та лікування хворих, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру, проводяться відповідно до вимог наказу Міністерства охорони здоров'я України від 8 жовтня 2001 року № 397. Використання, умови та порядок зберігання ліків відповідають вимогам законодавства.

Водночас унаслідок неналежного фінансування лікування хворих психіатричних відділень зі звичайним та посиленим наглядом Житомирської обласної психіатричної лікарні № 1 не повною мірою відповідає вимогам клінічних протоколів надання медичної допомоги за спеціальністю «Психіатрія», затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 5 лютого 2007 року № 59, у частині медикаментозного забезпечення. Зокрема, за обрахованої потреби у медикаментах у 2017 році, що становить 1826,2 тис. грн, кошторисом затверджено лише 211,7 тис. грн, або 11,6% від необхідного.

З метою усунення виявлених порушень вимог законодавства у діяльності спецустанов органів поліції та психіатричних закладів унесено сім документів прокурорського реагування, які перебувають на розгляді.

Результати вказаних перевірок висвітлено у березні 2017 року у засобах масової інформації.

Питання медичного забезпечення в'язнів в органах і установах виконання покарань та при застосуванні інших заходів примусового характеру перебуває на постійному контролі керівництва прокуратури області.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ІЗОЛЯТОРІВ ТИМЧАСОВОГО ТРИМАННЯ ТА КОНВОЙНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Верховною Радою України у 2016 році внесено зміни до Основного Закону в частині правосуддя, якими прокуратуру позбавлено функції нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. На сьогодні цей нагляд здійснюється на підставі пункту 9 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України та Закону України «Про прокуратуру».

Ізолятори тимчасового тримання (ІТТ) – місця ув'язнення при територіальних органах Національної поліції України, призначені для тимчасового тримання осіб, затриманих за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, узятих під варту та засуджених, а також для відбуття адміністративного арешту.

Завдання, принципи організації роботи цих установ, режим та умови перебування осіб у них визначені наказом Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції про роботу ізоляторів тимчасового тримання органів внутрішніх справ України та Інструкції з організації конвоювання затриманих і узятих під варту осіб в органах внутрішніх справ України» від 20 січня 2005 року № 60 (дск) та наказом МВС України від 2 грудня 2008 року № 638, яким затверджено Правила внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України.

Зауважимо, що зазначені нормативні акти було розроблено ще відповідно до Закону України «Про міліцію», який втратив чинність у 2015 році. Водночас у ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» серед основних повноважень поліції не зазначено конвоювання, охорону та тримання в ІТТ осіб, затриманих за вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень, узятих під варту, а також обвинувачених і засуджених.

Ярослав Карпенко

прокурор відділу нагляду
за додержанням законів у місцях по-
реднього ув'язнення,
а також при застосуванні
примусових заходів
управління нагляду
за додержанням законів
при виконанні судових рішень
у кримінальних провадженнях та інших
заходів примусового характеру
у місцях несвободи
Генеральної прокуратури України

Водночас ст.ст. 3 та 24 Закону України «Про Національну поліцію» передбачено виконання поліцією інших (додаткових) повноважень, покладених на неї виключно законом. У цьому разі такими є Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст.ст. 300, 327) та Закон України «Про попереднє ув'язнення» (ст. 4).

Існування в державі ІТТ фактично передбачено лише у ст. 4 Закону України «Про попереднє ув'язнення». Однак законодавець не визначив, у підпорядкуванні якого органу мають бути ці установи.

У цьому контексті доцільно згадати резолюцію № 1346 Парламентської асамблеї Ради Європи стосовно дотримання обов'язків та зобов'язань Україною, взятих при вступі до Ради Європи (2003 р.), у пункті 8 якої Україні запропоновано завершити процедуру передання різного роду ізоляторів попереднього утримання, поки що підпорядкованих Міністерству внутрішніх справ України або органам безпеки, Державному департаменту України з питань виконання покарань (на сьогодні це – Мін'юст).

Таким чином, ідея передання цих установ до підпорядкування Міністерства юстиції України не така вже й безперспективна.

Національною поліцією України підготовлено відповідний законопроект щодо внесення змін до Закону України «Про Національну поліцію», а також проекти відомчих нормативно-правових актів щодо організації роботи ізоляторів тимчасового тримання, конвоювання та правил внутрішнього розпорядку цих спецустанов поліції.

Водночас дотепер відповідних змін не внесено, а ІТТ та конвойні підрозділи в органах поліції вже понад рік діють фактично поза межами законодавчого поля.

Одним із завдань Стратегії розвитку Національної поліції України на 2016–2017 роки є реформування системи ізоляторів тимчасового тримання.

Кількість таких спеціальних установ лише з початку 2016 року скорочено вдвічі, що значно збільшує навантаження на діючі ІТТ. На початок 2016 року їх налічувалось 339. Відпо-

відно до Концепції реформування Національної поліцією України визначено необхідність діяльності 147 ІТТ територіальних органів, решту поступово ліквідуватимуть.

Станом на 1 березня 2017 року в державі функціонує 149 ізоляторів тимчасового тримання, в яких за період у два місяці поточного року трималося 12,9 тис. затриманих, ув'язнених, засуджених, а також адмінарештованих осіб (упродовж 2016 року – 90 тис. таких осіб).

Проте у процесі реформування виникають проблеми у забезпеченні охорони в'язнів, своєчасного доставляння їх у суди, додержання конституційних прав на належне матеріально-побутове забезпечення.

Минулого та цього років у зв'язку із скороченням кількості ІТТ Генеральною прокуратурою України, окремими регіональними прокурорами, а також судами неодноразово зверталася увага керівництва МВС, Національної поліції України, керівників територіальних органів поліції на факти переповнення ізоляторів, несвоєчасного доставляння до суду в'язнів, порушення їх прав, виконання адміністративного арешту тощо.

Зокрема, до спецустанови у Дніпропетровській області за ліміту тримання у 32 особи поміщувалось по 40–50 в'язнів. Допускаються порушення вимог ст. 8 Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо роздільного тримання ув'язнених через відсутність вільних місць.

У Вінницькій, Київській і Тернопільській областях взятих під варту осіб тримали впродовж дня у прогулянкових двориках та інших приміщеннях ІТТ, роботу яких офіційно призупинено.

Результати прокурорських перевірок свідчать, що у більшості ІТТ надалі порушуються вимоги законодавства стосовно порядку та умов тримання. Також не дотримуються вимоги щодо наявності всіх приміщень, необхідних для реалізації в'язнями своїх конституційних прав та забезпечення режимних вимог (кімнати для побачень, проведення обшуків, санітарні пропускники, медичні кабінети, належно обладнані прогулянкові дворики тощо). До цього часу частина ІТТ перебуває у приміщеннях підвальних чи цокольних поверхів, в'язнів не забезпечено достатньою житловою площею, не дотримується температурний режим, потребують оновлення або заміни системи примусової вентиляції та освітлення, порушуються вимоги пожежної безпеки.

Більшість спецустанов побудовано багато років тому згідно з технічними вимогами, що є застарілими, а отже, в умовах хронічного недофінансування досить складно забезпечити там відповідні умови тримання.

Через ліквідацію в ІТТ посад фельдшерів встановлено факти несвоєчасного надання медичної допомоги, що, у свою чергу, призводить до смерті затриманих та ув'язнених. Зокрема, у жовтні минулого року в одному із ІТТ Полтавської області помер ув'язнений, який неодноразово впродовж 7 днів скаржився на стан здоров'я. Усього протягом 2016 року трапилося чотири летальні випадки.

Зменшення кількості спеціальних установ поліції призводить до збільшення відстані між ними та органами досудового розслідування, судами, а також навантаження на конвойні підрозділи, ускладнює роботу слідчих, захисників, реалізацію права в'язнів на побачення з рідними та отримання передач.

Проблемні питання під час конвоювання затриманих та ув'язнених також зумовлені недостатньою кількістю спеціального автотранспорту.

За даними Національної поліції України, налічується 445 спеціальних автомобілів, призначених для перевезення осіб, які тримаються під вартою, із яких 95 не використовуються у зв'язку з потребою капітального ремонту. Із 350 автомобілів, що використовуються, 202 (57,8%) – підлягають списанню. Для оновлення автомобільного парку конвойних підрозділів необхідно придбати 450 одиниць спеціальних автомобілів.

Як наслідок, в окремих випадках безпідставно використовується автотранспорт чергових частин та патрульної служби, іноді перевезення взагалі здійснюється без використання такого транспорту, видачі табельної зброї та не уповноваженими на те співробітниками, що, у свою чергу, призводить до втеч та інших надзвичайних подій.

Так, у Луцькій міській лікарні заарештований скористався прихованою в туалетній кімнаті зброєю та, погрожуючи працівникам поліції, втік із лікарняного закладу.

В Київській області через закриття в одному з підрозділів поліції ІТТ двоє заарештованих, які трималися в прогулянковому дворіку, скористалися відсутністю постійного нагляду і непрофесійністю наряду охорони та, самовільно відімкнувши замок, втекли через шлюз для заїзду автомобілів.

Систематичні порушення законодавства під час конвоювання призводять до скерування на адресу Європейського суду з прав людини обґрунтованих скарг на порушення ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а саме допущення катувань та іншого жорстокого поводження (справи «Коктиш проти України», «Яковенко проти України», «Таран проти України» та ін.).

Наприклад, державу зобов'язано виплатити заявникові І.В. Тарану компенсацію на суму майже 15 тис. євро за порушення цієї Конвенції у зв'язку з неналежним поводженням, якого він зазнав

під час неодноразових переїздів із Севастопольського ІТТ до Сімферопольського слідчого ізолятора.

У щорічних доповідях Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини зазначається, що основними проблемами, які були відображені у зверненнях в'язнів або їхніх близьких родичів щодо порушення прав під час конвоювання, є непоодинокі факти тривалого тримання таких осіб у спеціальних автомобілях у літній та зимовий періоди, задуха, холод, неналежний санітарний стан автотранспорту, відсутність доступу до питної води, забезпечення лише сухим пайком тощо.

Враховуючи викладене, Генеральною прокуратурою України разом з прокуратурами регіонів поточного року організовано та проводяться по теперішній час перевірки дотримання конституційних прав затриманих, ув'язнених, засуджених, адміністративно ув'язнених осіб в установах Національної поліції України.

Робота органів прокуратури на цьому напрямі триває і перебуває на постійному контролі керівництва Генеральної прокуратури України.

ПРОКУРАТУРА МІСТА КИЄВА РЕАГУЄ НА ПОРУШЕННЯ УМОВ ТРИМАННЯ УВ'ЯЗНЕНИХ У ЛУК'ЯНІВСЬКОМУ СІЗО

З огляду на важливість забезпечення прав громадян у місцях несвободи прокуратура міста Києва постійну увагу приділяє медико-санітарному забезпеченню ув'язнених, матеріально-побутовим умовам їх тримання, організації режиму та охорони тощо.

Державна установа «Київський слідчий ізолятор» Центрального міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України (Лук'янівське СІЗО) розташована за адресою: м. Київ, вул. Дегтярівська, 13. Ця установа є однією із найстаріших закладів пенітенціарної системи в Україні.

Найбільші корпуси ізолятора побудовані у 1863 та 1909 роках і використовуються понад сторіччя. Інші корпуси зводилися за часів СРСР (1966–1981 роки).

На сьогодні у Лук'янівському СІЗО в середньому тримається 2250 ув'язнених.

Основною проблемою функціонування Київського слідчого ізолятора є невідповідність вимогам ст. 11 Закону України «Про попереднє ув'язнення» матеріально-побутових умов тримання ув'язнених у ньому, що пов'язано із значною застарілістю та зношеністю приміщень установи.

Враховуючи тривалий термін використання споруд, їх будівельний матеріал піддається руйнівним процесам. Зношеність обладнання інженерних мереж (водопроводу, каналізації, опалення, вентиляції) призводить до неможливості виконання ними технічних функцій.

Однак, незважаючи на щорічне погіршення матеріально-побутових умов тримання ув'язнених, упродовж 2014–2017 років фінансування на проведення поточних та капітальних ремонтних робіт камерних приміщень не виділялось.

Санітарно-технічний та санітарно-гігієнічний стан харчоблоку, всіх складських приміщень Київського слідчого ізолятора незадовільний. Обладнання частково перебуває в неробочому стані та потребує заміни. Обов'язковий профілактичний медичний огляд працівників харчоблоку проводиться формально.

Така ситуація може призвести до спалаху гострих кишкових захворювань, харчових отруєнь серед осіб, що тримаються в слідчому ізоляторі. Постійна неукомплектованість господарчої обслуги, яка повинна забезпечувати харчуванням ув'язнених (зараз 67 осіб із 106), впливає на якість та своєчасність надання такої послуги.

Навіть попри неможливість забезпечити ув'язнених установи належним харчуванням питання передачі функцій приготування їжі для ув'язнених іншим організаціям службовими особами Центрального міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації та Міністерства юстиції України не розглядається та не вирішується.

Відбувається погіршення стану медико-санітарного забезпечення ув'язнених в Лук'янівському СІЗО.

Лише за втручання прокуратури міста Києва в Київській міській туберкульозній лікарні № 2 створено спеціальні палати та забезпечено госпіталізацію ув'язнених Київського слідчого ізолятора, хворих на активну форму туберкульозу.

Варто зазначити, що якість та своєчасність надання медичної допомоги ув'язненим більшою мірою залежить від кваліфікації та

наявності персоналу медичних працівників у слідчому ізоляторі. Однак упродовж останніх років в установі зберігається неукомплектованість штату особового складу, в тому числі медичних працівників.

Відсутність повноцінного лікування ув'язнених із венеричними захворюваннями створює передумови для розповсюдження інфекцій серед ув'язнених та працівників установи.

Крім того, жодним нормативним актом Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я, Державної пенітенціарної служби України не визначено алгоритм надання хворим з розладами психіки, які тримаються під вартою у слідчому ізоляторі, спеціалізованої медичної допомоги в умовах медичної частини. Також відсутня ліцензія на використання, зберігання, транспортування наркотичних, сильнодіючих засобів та прекурсорів.

Питання надання повноцінної допомоги в'язням з певними психічними розладами службовими особами Мін'юсту не вирішено. Так, проведеною у 2017 році прокуратурою міста Києва перевіркою стану та якості надання психіатричної допомоги в'язням Державної установи «Київський слідчий ізолятор» Міністерства юстиції України констатовано факт невідповідності надання такої допомоги.

Про надання повноцінної допомоги в'язням з певними психічними розладами йдеться у Стандартах Комітету Європейського Союзу з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню.

Зокрема, цим Комітетом ЄС закріплено положення про те, що позбавлені волі особи мають право на таке саме медичне обслуговування, як і все інше населення. Цей принцип тісно пов'язаний з основними правами особи.

Утримувати душевнохворого ув'язненого і доглядати за ним слід в лікарняному закладі з достатнім обладнанням і належним чином підготовленим персоналом. Таким закла-

дом може бути звичайна (цивільна) психіатрична лікарня або спеціально обладнаний психіатричний заклад у межах пенітенціарної системи. Попри доводи, що з етичних міркувань душевнохворих осіб, яких було позбавлено волі, доречно госпіталізувати поза межами пенітенціарної системи в заклади, відповідальність за які покладено на державні служби охорони здоров'я, існування лікувальних психіатричних закладів у пенітенціарній системі дає можливість здійснювати догляд за хворими в оптимальних умовах безпеки і підвищує ефективність роботи медичних та соціальних служб.

Проте, яким би не був обраний підхід, кількість місць у такому психіатричному закладі повинна бути достатньою, адже доволі часто доводиться довго чекати на переведення хворого.

Натомість переведення душевнохворих до психіатричного закладу має розглядатись як питання першочергової значимості. Зауважимо, що протягом 2017 року сталося чотири смерті ув'язнених з розладами психіки, які проходили лікування в умовах медичної частини установи.

Враховуючи викладене, необхідно у найкоротший термін спільно із Міністерством охорони здоров'я вирішити питання щодо утворення на базі психіатричного закладу МОЗ України спеціалізованого відділення для осіб, взятих під варту, що мають певні психічні розлади, облаштувати його відповідно до вимог чинного законодавства України, забезпечивши надійний захист і охорону силами працівників Державної кримінально-виконавчої служби.

За наведених обставин заслуговує на особливу увагу позиція Генерального прокурора України Юрія Луценка та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Валерії Лутковської щодо необхідності передачі функції з надання медичної допомоги ув'язненим та засудженим від Міністерства юстиції до Міністерства охорони здоров'я.

За результатами проведених перевірок з питань дотримання конституційних прав ув'язнених в Київському слідчому ізоляторі Прокуратурою міста Києва у 2016 році внесено 13 актів реагування на адресу адміністрації Київського слідчого ізолятора, міжрегіонального управління та на час існування Державної пенітенціарної служби України – голові ДПтС України, за наслідками розгляду яких до відповідальності притягнуто 31 службову особу.

Крім того, з огляду на прорахунки, а також тривале неусунення порушень в діяльності Київського слідчого ізолятора Прокуратурою міста 6 вересня 2016 року внесено узагальнюючий акт прокурорського реагування на адресу керівництва Міністерства юстиції України із зазначенням основних та болючих питань щодо недотримання вимог закону в діяльності установи, які мали місце та повторюються, а саме – порушення матеріально-побутових умов тримання, режимних вимог, медико-санітарного забезпечення, пожежної безпеки тощо.

ПРОКУРАТУРА ВИМАГАЄ ЗАБЕЗПЕЧИТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІТТ У ТЕРНОПОЛІ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Прокуратурою Тернопільської області проведено низку перевірок стосовно дотримання конституційних прав в'язнів у спецустановах органів Національної поліції, вивчено питання законності використання приміщення колишнього ізолятора тимчасового тримання Тернопільського ВП ГУНП в області як кімнати для тримання підсудних та необхідності функціонування ІТТ у м. Тернополі. Останній закритий у 2014 році через невідповідність європейським нормам та стандартам.

Ізолятор тимчасового тримання Тернопільського відділу поліції визнаний непридатним для утримання затриманих та взятих під варту осіб відповідно до актів обстежень, складених комісією УМВС (пізніше, відповідно до змін у законодавстві, – ГУНП) в області від 7 березня

2014 року та 12 квітня 2016 року. Приміщення ІТТ вирішено тимчасово використовувати упродовж робочого часу доби як кімнату для тримання підсудних.

Водночас тимчасове використання колишнього приміщення ІТТ як кімнати для тримання підсудних не відповідає вимогам законодавства, оскільки законами України та відомчими нормативними актами МВС України діяльність таких кімнат із зазначеними функціями не передбачена. В результаті неодноразових перевірок прокуратури виявлено певні порушення матеріально-побутового забезпечення та медико-санітарного обслуговування у кімнаті для тримання підсудних Тернопільського ВП ГУНП в області. Незважаючи на вжиті заходи прокурорського реагування, зазначені порушення залишилися не усунутими як з об'єктивних, так і суб'єктивних причин.

У зв'язку із втратою статусу ІТТ, відсутністю відповідного штату працівників в облаштування кімнати для тримання підсудних уже тривалий час не вкладаються будь-які кошти, не проводяться ремонтні роботи та не створюються належні умови для тримання в'язнів. Тому її стан та умови тримання осіб викликають особливе занепокоєння.

Необхідно зауважити, що відсутність в обласному центрі ІТТ та слідчого ізолятора негативно впливає на роботу Апеляційно-

го суду Тернопільської області і Тернопільського міськрайонного суду, своєчасність та повноту проведення слідчих дій, а також на забезпечення основних конституційних прав в'язнів, у тому числі на належне медичне обслуговування. Без функціонування ІТТ тривале перебування в'язнів в умовах спеціального автомобіля для конвоювання (на час розгляду справ у судах тощо) може бути розцінене як жорстоке поводження з особою та призвести до ще більш негативних наслідків. До того ж у зв'язку із щоденним конвоюванням спецконтингенту з ДУ «Чортківська УВП № 26» до м. Тернополя і назад ГУНП в області несе значні фінансові витрати.

З огляду на викладене керівництво ГУНП в області (на прохання Прокуратури області) двічі зверталось до голови Національної поліції України та міністра внутрішніх справ України з клопотанням розглянути можливість будівництва ІТТ на виділеній земельній ділянці в межах м. Тернополя або відновлення функціонування ліквідованого ІТТ Тернопільського ВП із внесенням змін до штатного розпису ГУНП в області. Проте згідно з листами Національної поліції України подальше функціонування ІТТ Тернопільського ВП визнано недоцільним, а будівництво нового ІТТ у м. Тернополі – економічно не виправданим.

Прикро констатувати, але Тернопіль чи не єдиний обласний центр у державі, який не має на своїй території ані слідчого ізолятора, ані ізолятора тимчасового тримання. Будівництво нового

ІТТ у м. Тернополі дасть змогу розв'язати цю проблему, однак це – питання довгострокової перспективи. У зв'язку із цим досяжним вбачається відновлення функціонування колишнього ІТТ.

Водночас без надання приміщенню кімнати для тримання підсудних статусу ІТТ відновлення штату працівників та будь-які фінансові витрати на покращення його матеріально-побутових умов матимуть незаконний характер. Приміщення колишнього ІТТ повинно бути приведене у відповідність до вимог національного законодавства, міжнародних норм і стандартів.

З метою вирішення зазначеної проблеми, що є актуальною для нашого регіону, прокуратура Тернопільської області за підтримки Генеральної прокуратури України звернулася із відповідним листом до голови Національної поліції України.

НОВІ ВИДАННЯ

У Національній академії прокуратури України підготовлено навчальний посібник «Проблеми кримінально-правової кваліфікації»

У навчальному виданні висвітлено проблемні моменти кримінально-правової кваліфікації суспільно небезпечних діянь, з якими на практиці пов'язані найбільш суттєві помилки. Особливу увагу приділено проблемам розмежування подібних злочинів. Пропоноване вирішення спірних питань ґрунтується на наукових дослідженнях авторів посібника й відображає точку зору відповідного науковця, яка ретельно аргументована та яку поділяє багато дослідників.

Навчальний посібник буде корисним для практичних працівників, студентів, аспірантів, науково-педагогічних працівників навчальних закладів юридичного профілю, а також усіх, хто цікавиться проблемами кримінального права.

ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА, ВИЯВЛЕНІ В УСТАНОВАХ ТРИМАННЯ УВ'ЯЗНЕНИХ ОСІБ, ПОТРЕБУЮТЬ НАДАННЯ ПРОКУРОРАМИ ПРИНЦИПОВОЇ ПРАВОВОЇ ОЦІНКИ

Григорій Коршун

заступник прокурора Донецької області,
старший радник юстиції

Органи прокуратури України відповідно до розділу XV Конституції України та Закону України «Про про-

куратуру» виконують функцію нагляду за дотриманням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях та інших заходів примусового характеру.

Наказом Генерального прокурора України «Про організацію діяльності прокурорів з нагляду за дотриманням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян» від 20 квітня 2016 року № 161 визначено, що одним із основних завдань на цьому напрямі є забезпечення нагляду за дотриманням прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства і держави при виконанні покарань та інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи, відповідно до законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; визначених законодавством вимог режиму, порядку та умов тримання затриманих осіб, а також осіб, до яких застосовано запобіжні заходи.

На території Донецької області функціонують сім ізоляторів тимчасового тримання (ІТТ) та 43 кімнати для затриманих та доставлених (КЗД) чергових частин органів Національної поліції.

Прокуратурою Донецької області постійно проводяться перевірки дотримання відповідно до вимог законодавства України конституційних прав затриманих, ув'язнених, засуджених та адміністративних осіб в установах Головного управління Національної поліції в Донецькій області. Результати проведення таких перевірок свідчать про недотримання в усіх без винятку ІТТ ви-

мог Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), Закону України «Про попереднє ув'язнення» та відомчих наказів МВС України, які призводять до порушення конституційних прав затриманих, ув'язнених, засуджених та адміністративно-вартуваних осіб.

Найчастіше під час затримання громадян працівники поліції припускаються порушення вимог ст.ст. 212, 213 КПК України та пункту 9 Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2011 року № 1363 (далі – Порядок).

Під час перевірок працівники прокуратури виявили непоодинокі випадки внесення недостовірних відомостей про час затримання громадян.

Так, відповідно до запису у книзі обліку доставлених осіб до Мангушського відділення поліції (ВП) в нічний час був доставлений громадянин, 1976 року народження, за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 185 Кримінального кодексу України (далі – КК України), де утримувався не більше 3 годин.

Водночас вивченням матеріалів кримінального провадження та опитуванням затриманого встановлено, що працівниками поліції його фактично затримано на 6 годин раніше, ніж зазначено в протоколі про затримання, таким чином, у районному відділенні він перебував у кабінетах працівників поліції майже 15 годин, поки не був поміщений до ІТТ.

Крім цього, при затриманні осіб систематично порушуються вимоги ст. 213 КПК України щодо повідомлення інших осіб про таке затримання, а також пункту 9 Порядку. Слід зауважити, що такі порушення фактично позбавляють затриманого права на захист.

Працівники поліції взагалі не дотримувалися вимог пункту 9 Порядку, відповідно до якого відмова затриманої особи від адвоката, призначеного регіональним центром, повинна бути здійснена такою особою в присутності цього адвоката у формі письмової заяви, копія якої подається адвокатом до відповідного регіонального центру. Оформлення відмови від адвоката зведено лише до внесення у журнал інформування центру запису «відмова».

Незважаючи на неодноразове реагування прокуратури, трапляються й далі факти незаконного поміщення та тримання громадян в ІТТ.

Так, 23 лютого 2017 року, о 14.00 працівниками Волноваського ВП відповідно до ст. 208 КПК України, на виконання вироку Волноваського районного суду від 12 липня 2012 року було затримано громадянина та поміщено до ІТТ.

За результатами вивчення матеріалів, які стали підставою для затримання, встановлено, що громадянина засуджено за ст. 395 КК України до кримінального покарання у виді 3 місяців арешту, та строк давності виконання вказаного вироку на момент затримання минув, оскільки засуджений фактично не ухилявся від відбування покарання.

За втручання прокуратури незаконно утримувану особу негайно звільнено з ІТТ.

На сьогодні головною проблемою установ попереднього ув'язнення в області є незабезпечення дотримання вимог законів України «Про попереднє ув'язнення», «Основи законодавства

України про охорону здоров'я», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», Кодексу цивільного захисту України, Правил пожежної безпеки в Україні та відомчих нормативних актів МВС України з цих питань.

Збудовані в середині минулого сторіччя КЗД не в повній мірі відповідають правилам санітарії та гігієни. Більшість цих приміщень не забезпечені природним освітленням і вентиляцією, на стінах із боку ліжок немає шпунтових дощок, на ліжках відсутнє покриття з м'якої гігієнічної тканини. Постільними речами та матрацами зазначені кімнати в повному обсязі не укомплектовані.

Санітарно-гігієнічні прилади у камерах ІТТ переважно брудні, їх стан є вкрай незадовільним. У жодному ізольаторі не створено належних умов для підтримання особистої гігієни.

Комплектація універсальних медичних аптечок та аптечок для надання медичної допомоги з метою профілактики зараження ВІЛ/СНІД не відповідає вимогам наказу № 946, частина медичних препаратів має прострочений термін придатності, що є порушенням наказу № 181.

Майже в усіх КЗД порушуються вимоги законодавства з питань пожежної та техногенної безпеки: їх приміщення не забезпечені первинними засобами пожежогасіння та автоматичною протипожежною сигналізацією, що заважає нормальному функціонуванню КЗД.

У зв'язку із вказаними порушеннями відповідно до втручання прокуратури закриті та не використовуються 16 КЗД.

Практично в кожному ІТТ області корисна площа в камерах не відповідає нормі у 4 кв. м на одну особу, жодна з камер не передбачає можливого розміщення вагітних жінок та жінок, які мають при собі дітей (з розрахунку 7 кв. м корисної площі на одну особу), що є порушенням пункту 8 Правил внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 2 грудня 2008 року № 638.

Аналогічно не відповідає встановленій нормі площа прогулянкових двориків ІТТ. Бувають випадки порушення права утримуваних осіб на щоденну прогулянку. Як приклад, відповідно до журналу реєстрації прогулянок ІТТ № 1 м. Маріуполя всі 12 утримуваних, які перебували у семи камерах, виведені на прогулянку о 07.00, і вона тривала одну годину. Проведеним опитуванням утримуваних встановлено, що така прогулянка їм не надавалась. Крім цього, на формальність проведення вказаних прогулянок вказує той факт, що в ІТТ лише два прогулянкові дворики і всі 12 ув'язнених одночасно в них розміститись фактично не можуть.

У більшості камер ІТТ не встановлено дерев'яне покриття підлоги, бетонна підлога має пошкодження.

Обладнання камер тією чи іншою мірою не відповідає вимогам законодавства України та Європейським пенітенціарним правилам. Зокрема, відсутні столи та лави для сидіння, настінні шафи.

В переважній більшості ізоляторів тимчасового тримання не налагоджено належне харчування утримуваних осіб. До договорів про постачання харчування в ІТТ не додавались додатки з меню-розкладками, не зазначались заміни відсутніх продуктів харчування. В ІТТ наявні лише касові чеки, з яких неможливо встановити меню страв, їх вагу та енергетичну цінність. Разом з тим під час перевірок, проведених із залученням фахівців санітарно-епідеміологічної служби, встановлено, що калорійність готової їжі майже в усіх ІТТ не відповідає вимогам за вмістом сухих речовин, білків, жирів та вуглеводів.

Набувають поширення порушення вимог ст.ст. 8, 9 Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо роздільного тримання осіб у місцях попереднього ув'язнення, надання їм прогулянок та інших режимних вимог, а також Правил внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України, затверджених наказом МВС України від 2 грудня 2008 року № 638. Такі порушення доволі часто зумовлені ігноруван-

ням працівниками ІТТ вимог законодавства щодо розміщення ув'язнених.

Так, майже під час кожної перевірки в ІТТ встановлюються випадки тримання в одній камері осіб, які раніше відбували покарання у місцях позбавлення волі, з такими, що не відбували покарання.

Як засвідчили проведені прокурорами перевірки, порушуються й надалі вимоги ст. 298, ч. 2 ст. 300 та ст. 326 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) щодо своєчасності виконання адміністративного стягнення у виді адміністративного арешту.

Так, постановою Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя від 15 січня 2014 року особу притягнуто до відповідальності у виді адміністративного арешту за ч. 1 ст. 130 КУпАП. Вказана постанова суду направлена для виконання до Лівобережного ВП, де дотепер знаходиться у дільничного офіцера поліції. Але жодних заходів, спрямованих на виконання вказаного рішення суду, працівниками поліції не вжито.

Водночас перевіркою встановлено, що працівникам поліції відоме місцезнаходження особи, оскільки останній надавав пояснення слідчому СВ Лівобережного ВП щодо вчинення іншого кримінального правопорушення. Адміністративне стягнення виконано лише після втручання прокуратури. І такі приклади є непоодинокими.

Поширення набувають факти порушення вимог пунктів 8, 9 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», ст. 259 КУпАП та відповідних інструкцій МВС щодо належного обліку осіб, які доставляються до територіальних органів поліції для складання адміністративного протоколу та розгляду справи.

Так, начальником Костянтинівського ВП 16 січня 2017 року в приміщенні відділення поліції розглянуто адміністративну справу стосовно порушниці у її присутності, про що свідчить підпис у постанові. Однак у книзі доставлених та відвідувачів будь-які записи про її перебування 16 січня 2017 року у відділенні поліції відсутні. Опитана порушниця підтвердила факт винесення постанови за її відсутності. Аналогічні порушення встановлені стосовно ще десятих правопорушників.

За результатами проведених прокурорами перевірок у 2016–2017 роках внесено понад 50 актів прокурорського реагування про усунення порушень чинного законодавства України. За ініціативою прокурора звільнено три незаконно утримувані особи.

Аналізуючи характер порушень, які допущено під час утримання громадян в ІТТ, можна зробити висновок, що вони переважно стосуються забезпечення належних умов утримання, які передбачені чинним національним, а також міжнародним законодавством, згоду на ратифікацію якого надала Україна, і є наслідком недостатнього фінансування установ з державного бюджету України. Як результат, адміністрації даних закладів не в змозі забезпечити належний рівень матеріального та медичного оснащення утримуваних осіб.

Водночас на тлі поступового зростання прибутків місцевих бюджетів органи місцевого самоврядування не залишаються байдужими до наявних проблем у спеціальних установах Національної поліції. Так, в 2016 році за допомогою місцевої влади проведено ремонт та перекриття даху Волноваського ІТТ, розташованого прямо поблизу зони бойових дій, майже на лінії розмежування. Сподіваємося, що такий приклад не буде останнім у цей тяжкий для нашої держави час.

інформація прес-служб регіональних прокуратур щодо нагляду за дотриманням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях та інших заходів примусового характеру

Пріоритетним завданням органів прокуратури є забезпечення дотримання конституційних прав громадян при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Вжиті впродовж минулого та поточного років організаційно-практичні заходи сприяли стабілізації оперативної обстановки та режиму тримання в кримінально-виконавчих установах, забезпеченню дотримання конституційних прав громадян у місцях несвободи та при застосуванні заходів примусового характеру, запобіганню катуванням та іншому жорсткому поводженню.

ЗАХИСТ ПРАВ ГРОМАДЯН ПРИ ВИКОНАННІ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ТА ІНШИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСОВОГО ХАРАКТЕРУ НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ

Результати наглядової діяльності загалом позитивно вплинули на стан матеріально-побутового та медико-санітарного забезпечення затриманих, ув'язнених та засуджених, режиму їх тримання, дотримання конституційних прав громадян у спеціальних установах національної поліції, слідчому ізоляторі та виправних установах.

Перекриття каналів надходження до охоронюваних зон заборонених предметів

Унаслідок покращення якості роботи оперативних підрозділів виправних установ та слідчого ізолятора на цьому напрямі діяльності учетверо зменшилась кількість випадків надходження до режимних об'єктів грошових коштів, удвічі зменшилась кількість виявлених мобільних телефонів, не допущено потрапляння наркотичних речовин до охоронюваних зон.

Знизився рівень пенітенціарного рецидиву серед засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та зменшилась кількість засуджених цієї категорії, які перебувають у розшуку.

Дотримання прав в'язнів на охорону здоров'я та медико-санітарне забезпечення

Прокурорами із залученням фахівців органів і закладів Міністерства охорони здоров'я перевірено дотримання законодавства щодо медико-санітарного та матеріально-побутового забезпечення засуджених у виправних установах Хмельницької області.

Перевірки засвідчили, що заходи із профілактики захворювань здійснюються неналежно. Під час лікування інколи усуваються лише симптоми хвороб.

Подекуди медичне обладнання в установах відсутнє або технічно застаріле. Виявлено випадки зберігання лікарських засобів за невідповідної температури, а також прострочені медикаменти.

Стан приміщень виправних колоній не завжди задовільний, а температурний режим у холодну пору року не дотримується. Так, під час перевірок діяльності Замкової ВК № 58 та Ізяславської ВК № 31 температура повітря у приміщеннях, де утримувались в'язні, становила лише 9–11 градусів за Цельсієм, за норми – не менше 18.

Окрім того, в установах відбування покарання не укомплектовано штат медичних працівників. Причиною такого стану, зокрема, є неналежне ставлення працівників виправних колоній до виконання своїх обов'язків та відсутність контролю керівництва за роботою підлеглих працівників.

За результатами перевірок з цих питань начальникам установ виконання покарань та їх керівництву внесено п'ять документів прокурорського реагування з вимогами усунути порушення законодавства та притягнути винних осіб до відповідальності. На цей час до відповідальності уже притягнуто чотири винні особи.

Дотримання конституційних прав в'язнів, зокрема права на працю, та здійснення її оплати

Виявлено факти грубого порушення законодавства про працю посадовими особами державного підприємства «Шепетівська ВК № 98».

Посадовці виправної установи встановлювали для засуджених, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці, удвічі більшу тривалість робочого часу, яка подекуди становила близько 15 годин на день, а сумарно – понад 75 годин на тиждень. Як наслідок, не дотримувались вимоги щодо тривалості щотижневого безперервного відпочинку.

Крім того, службовими особами колонії до відповідних документів уносились недостовірні відомості про відпрацювання засудженими значно меншого часу порівняно з його тривалістю.

Надурочні роботи та роботи у нічний час в повному обсязі не оплачувались. В окремих випадках використання такої праці здійснювалось взагалі без нарахування та виплати засудженим заробітної плати.

За вказаними фактами 5 грудня 2016 року прокуратурою області внесено відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ч. 1 ст. 172, ч. 1 ст. 175 КК України.

Досудове розслідування здійснюється слідчим відділом прокуратури області.

Аналогічні правопорушення виявлено Шепетівською місцевою прокуратурою у діях посадових осіб Ізяславської ВК № 31 та Замкової ВК № 58. За вказаними фактами також розпочаті кримінальні провадження.

Викриття корупційних кримінальних правопорушень

Працівниками галузевого відділу прокуратури Хмельницької області виявлено порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» в діях заступника начальника управління – начальника одного з відділів Державної пенітенціарної служби України у Хмельницькій області.

Встановлено, що відповідно до вимог зазначеного Закону у 2016 році цей посадовець зобов'язаний був подати щорічну декларацію за минулий рік упродовж 60 календарних днів після початку роботи системи електронного декларування.

Однак в результаті моніторингу Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, встановлено, що у реєстрі відсутня декларація вказаної особи.

За цим фактом 8 грудня 2016 року прокуратурою області у Єдиному реєстрі досудових розслідувань зареєстровано кримінальне провадження за ст. 366-1 КК України.

Досудове розслідування здійснюється слідчим відділом прокуратури області.

Крім того, прокурорами складено два протоколи про вчинення працівниками кримінально-виконавчої служби та національної поліції адміністративних правопорушень, передбачених ст. 172-5 КУпАП.

Їх незаконні дії пов'язані із доставлянням на територію охорнюваної зони колонії та ізолятора тимчасового тримання заборонених предметів.

За результатами судового розгляду осіб визнано винними у вчиненні адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, з накладенням стягнення у виді штрафу. Наразі цих працівників звільнено із займаних посад.

Незаконне розпорядження землями пенітенціарних установ

Прокурорами, зокрема, виявлено схему незаконного відчуження установами кримінально-виконавчої служби в області земель державної форми власності приватним агровиробникам на підставі удаваних правочинів, зміст яких суперечить нормам чинного законодавства.

Реагуючи на ці порушення, прокуратура області в інтересах держави до Господарського суду Хмельницької області пред'явила три позови про визнання недійсними таких договорів щодо земельних ділянок загальною площею понад 104 га, оціночна вартість яких складає понад 5,7 млн гривень.

Позовні вимоги прокурора судом задоволено у повному обсязі, незаконні договори розірвано, земельні ділянки повернуто у державну власність.

Порушення кримінально-правового характеру під час виконання додаткових покарань у виді конфіскації

Хмельницькою місцевою прокуратурою виявлено факт зловживання службовим становищем працівниками колишнього міського відділу УМВС України в області, що спричинило тяжкі наслідки.

Встановлено, що вироком суду, який набрав законної сили, за незаконне зберігання та збут наркотичних засобів засуджено хмельничанина до 9 років позбавлення волі з конфіскацією належного йому майна. Відповідно до призначеного покарання в дохід держави підлягають стягненню транспортні засоби та грошові кошти, вилучені в засудженого та арештовані правоохоронцями ще у 2010 році.

Проте з'ясувалось, що частина цих коштів – понад 136 тис. грн, тоді не була належним чином запротокольована працівниками міськвідділу та на депозитний рахунок органу досудового слідства не передавалась. Як наслідок, зазначене призвело до втрати арештованих грошей.

За вказаним фактом розпочато кримінальне провадження за ч. 2 ст. 364 КК України. Досудове розслідування здійснюється слідчим відділом прокуратури Хмельницької області.

Всього за результатами перевірок на цьому напрямі органами прокуратури області внесено 292 документи реагування, за якими до відповідальності притягнуто 172 працівники кримінально-виконавчої служби, органів національної поліції та інших посадових осіб. Із штрафних приміщень установ виконання покарань звільнено три незаконно утримувані особи.

РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ ПРОКУРАТУРИ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ З НАГЛЯДУ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНІВ ПРИ ВИКОНАННІ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Прокуратурою Кіровоградської області забезпечено ефективну організацію наглядової діяльності за дотриманням конституційних прав громадян в установах виконання покарань області, кімнатах для затриманих та доставлених чергових частин та ізоляторах тимчасового тримання органів національної поліції та при застосуванні заходів впливу за вчинення адміністративних правопорушень.

Про це свідчать результати роботи органів прокуратури Кіровоградщини на вказаному напрямі. Так, упродовж 2016 року зареєстровано 14 кримінальних проваджень за фактами вчинення злочинів службовими особами установ виконання покарань області, внесено 256 документів прокурорського реагування, за якими 223 особи притягнуто до дисциплінарної відповідальності.

У цьому році вже розпочато три кримінальні провадження, у яких чотирьом працівникам установ виконання покарань повідомлено про підозру у вчиненні злочинів, та внесено 45 документів прокурорського реагування, за якими 17 осіб притягнуто до дисциплінарної відповідальності.

Хабарництво серед працівників установ виконання покарань

Наприклад, у 2016 році на отриманні 13 тис. грн неправомірної вигоди викрито начальника оперативного відділу Петровської ВК № 49. Встановлено, що підполковник внутрішньої служби вимагав ці кошти за вирішення питання щодо застосування до засудженого умовно-дострокового звільнення. На теперішній час досудове розслідування у кримінальному провадженні завершено, обвинувальний акт за ч. 1 ст. 190 КК України розглянуто у суді та постановлено обвинувальний вирок.

У лютому 2017 року на одержанні неправомірної вигоди затримано оперативного працівника Кропивницької виправної колонії: старший лейтенант вимагав від знайомої засудженого оргтехніку для установи на суму 5 тис. грн за переведення чоловіка до іншої колонії з пом'якшеним режимом утримання. Наразі зловмиснику повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК України, та за клопотанням прокуратури судом обрано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту. Триває досудове слідство.

Незаконний обіг наркотичних речовин на території установ виконання покарань

За результатами проведеної роботи у минулому та поточному роках виявлено низку випадків пронесення працівниками установ виконання покарань наркотичних речовин на режимні об'єкти.

Зокрема, прокуратурою області за фактом спроби занести на територію Кропивницької УВП № 14 пакунок з наркотиками у лютому цього року зареєстровано кримінальне провадження. Працівнику установи повідомлено про підозру за ч. 2 ст. 307 КК України. Досудове розслідування у вказаному провадженні триває.

Справа «Білих левів»

Діяльність викритого прокуратурою області злочинного угруповання з назвою «Білі леви», на чолі якого стояли два працівники установи виконання покарань, свідчить про суттєву проблематику щодо кадрового складу пенітенціарної системи.

У 2017 році слідчими прокуратури за оперативного супроводу УСБУ в області знешкоджено злочинну групу, яка діяла на території м. Кропивницького та області. До її складу входили два інспектори відділу режиму та охорони Кропивницької УВП № 14, які були організаторами групи, та учасники футбольного фан-клубу. До своєї злочинної діяльності вказані особи також залучали неповнолітніх. Злочини вчинялись під гаслами боротьби з потенційними педофілами. Хоча один із організаторів групи теж перебував у інтимних стосунках із неповнолітньою.

Серед потерпілих є один неповнолітній. «Білі леви» жорстоко побили його та принизили, виклавши відеозапис із знущаннями в мережі Інтернет. Загалом слідством уже встановлено 14 постраждалих осіб.

Слідчими прокуратури задокументовано низку фактів злочинних дій «Білих левів», зокрема цинічного побиття людей із подальшим вимаганням від потерпілих грошей, щоб зняті на відео знущання не потрапили в мережу. За результатами проведення 14 санкціонованих обшуків у підозрюваних виявлено та вилучено знаряддя вчинення злочинів, як-от бейсбольні бити, балаклави, смартфони, планшети та комп'ютерна техніка, що використовувалася для організації та координування дій учасників. У ході розслідування вказаного кримінального провадження дванадцятьом членам угруповання повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 189

Кримінального кодексу України. Всім фігурантам провадження судами за клопотаннями процесуальних керівників обрано запобіжні заходи. Зокрема, на час досудового розслідування п'ять осіб триматимуть під вартою, три особи перебуватимуть під домашнім арештом, три неповнолітні учасники угруповання передані під нагляд батьків, ще одній неповнолітній особі обрано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту. На сьогодні триває комплекс слідчих (розшукових) дій, спрямованих на встановлення всіх епізодів злочинної діяльності, а також повного кола осіб, причетних до вчинення окремих злочинів. Хід досудового розслідування перебуває на контролі керівництва прокуратури області.

Реагування прокурорів на порушення прав затриманих, ув'язнених і засуджених

Особлива увага приділяється дотриманню прав цієї категорії громадян відповідно до європейських стандартів, питанням їх належного медичного обслуговування, матеріально-технічного забезпечення, запобіганню катуванням та іншому жорстокому поводженню з ними, законності адміністративного затримання та доставляння громадян, забезпеченню їх прав на захист, а також протидії корупції серед працівників установ.

Активно впроваджуються нові форми роботи. Насамперед узвичаєно практику проведення раптових перевірок з метою з'ясування реального стану законності у місцях несвободи.

Під час раптових перевірок дотримання строків обліку перебування громадян у приміщеннях територіальних органів поліції виявлено факти адміністративного затримання та доставляння осіб до поліції без складання протоколів та невнесення до відповідного журналу фактів перебування затриманих громадян у приміщеннях поліції.

Майже під час кожної перевірки діяльності спеціальних установ поліції виявлено факти порушення санітарно-технічного стану ізоляторів,

їх неналежного матеріально-побутового та медико-санітарного забезпечення, порушення облікової дисципліни утримуваних осіб та умов роздільного тримання їх у камерах.

Організація конвоювання ув'язнених для забезпечення їх участі в судових засіданнях

Прокурори Кіровоградщини звернули увагу на наявність низки проблем в організації такого конвоювання, зокрема стан охорони та нагляду за ув'язненими.

В межах реформування органів Національної поліції проведено організаційно-штатні зміни. Як наслідок, загальний показник неуккомплектованості конвойних підрозділів ізоляторів тимчасового тримання становить 30%. Ліквідація більшості ІТТ негативно вплинула на стан додержання законності та конституційних прав громадян, а значна відстань між функціонуючими спеціальними установами поліції призводить до численних порушень вимог Закону України «Про попереднє ув'язнення», насамперед неналежного розміщення спецконтингенту у камерах, перевищення лімітів наповнення спецустанов. Це також негативно позначається на строках досудового розслідування та розгляду кримінальних проваджень. Наприклад, у 2016 році через недоставляння підсудних зірвано проведення близько 350 судових засідань стосовно 413 підсудних та вже 33 засідання стосовно 38 осіб – у 2017 році.

На усунення виявлених порушень законодавства прокуратурою області загалом внесено 19 вказівок, у тому числі одну направлено керівнику Національної поліції України. Документи прокурорського реагування перебувають на розгляді.

Нагляд за додержанням прав в'язнів в установах виконання покарань

Незважаючи на постійно здійснюваний прокуратурою нагляд, порушення вимог законодавства з цих питань наявні й досі.

Зокрема за результатами чергової перевірки, проведеної в 2017 році прокуратурою області в Кропивницькій ВК № 6, виявлено низку порушень щодо забезпечення прав в'язнів на належні умови тримання, режимних вимог, надання необхідної медичної допомоги, зміни умов тримання, дотримання правил пожежної безпеки тощо.

Скажімо, нехтування вимогами пожежної безпеки призвело до виникнення наприкінці минулого року пожежі адміністративної будівлі установи, що спричинило матеріальні збитки на суму 470 тис. грн. За вказаним фактом зареєстровано кримінальне провадження відповідно до ч. 1 ст. 270 КК України.

Суттєві проблеми пов'язані з медичним забезпеченням у цих установах. Штати медичних частин не у повному обсязі укомплектовано лікарями та середнім медичним персоналом. Лабораторії лише частково забезпечені необхідним обладнанням та розхідним матеріалом.

Незабезпечення належних матеріально-побутових та санітарних умов тримання засуджених виникає насамперед унаслідок неналежного фінансування установ виконання покарань області.

У свою чергу, на ефективність виконання завдань, покладених на Державну кримінально-виконавчу службу України, негативно впливає плінність кадрів, яка пов'язана з низькою заробітною платою персоналу, що робить професію непрестижною та створює умови для виникнення корупційних ризиків. У минулому році з посад рядового та молодшого начальницького складу звільнено

97 осіб, натомість прийнято лише 57 осіб. Фактично адміністрація установи не може забезпечити належний нагляд за засудженими та дотримання режимних вимог в установі.

У 2017 році прокуратурою області через Генеральну прокуратуру України внесено два документи прокурорського реагування до Міністерства юстиції України, в яких звернуто увагу на вказані проблеми та, найперше, зобов'язання вжити заходи з укомплектування установ керівним та особовим складом.

Аналізуючи проведену органами прокуратури Кіровоградщини роботу, можна констатувати, що завдяки проведеним організаційно-практичним заходам в цілому покращено нагляд за

додержанням конституційних прав громадян в установах попереднього ув'язнення, виконання покарань та застосування заходів примусового характеру. Проте наявні проблеми кадрового, матеріально-технічного та санітарно-медичного забезпечення установ пенітенціарної системи потребують якнайшвидшого вирішення на рівні Міністерства юстиції України.

В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ПЕРЕВІРЕНО УМОВИ ТРИМАННЯ В'ЯЗНІВ

Органами прокуратури Івано-Франківської області на усунення порушень закону у сфері нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях та застосуванні заходів примусового характеру внесено 35 документів реагування, з яких розглянуто 17, до дисциплінарної відповідальності притягнуто 22 службові особи, розпочато чотири кримінальні провадження за фактами вчинення кримінальних правопорушень службовими особами органів і установ виконання покарань, в тому числі за ознаками корупції.

Зокрема, в ході прокурорських перевірок виявлено порушення щодо забезпечення прав в'язнів на належні умови тримання, режимних вимог, надання необхідної медичної допомоги, зміни умов тримання тощо. Так, встановлено, що не всі установи виконання покарань належно забезпечені медичним обладнанням, є недоліки та порушення у зберіганні лікарських засобів, незадовільним є також стан матеріально-побутового забезпечення.

Відтак лише після прокурорського втручання низку цих недоліків було усунено, а осіб, з вини яких їх допущено, притягнуто до відповідальності.

Крім того, під час проведення перевірки в державному підприємстві «Івано-Франківська УВП № 12» прокуратурою області виявлено факт ненадання кваліфікованої медичної допомоги хворому ув'язненому, що могло спричинити тяжкі наслідки. Встановлено, що працівники медичної частини цієї установи, незважаючи на постійні скарги ув'язненого, протягом трьох тижнів не надавали йому належної медичної допомоги щодо лікування захворювання, зумовленого запаленням апендикса. Внаслідок цього ув'язнений поступив у тяжкому стані до Івано-Франківської центральної міської клінічної лікарні, де йому було проведено операцію.

За результатами перевірки прокуратурою області 23 лютого 2017 року внесено відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ч. 2 ст. 139 КК України (ненадання допомоги хворому медичним працівником). Досудове розслідування триває.

Також встановлено, що в усіх камерах вказаної установи відсутня припливно-витяжна вентиляція, частина камер потребує капітального ремонту, стіни в них вкриті пліснявою.

На усунення цих порушень прокуратурою області 7 лютого 2017 року внесено вказівку, яка розглянута та задоволена, до дисциплінарної відповідальності притягнуто чотири посадові особи.

Також прокуратурою області в ДУ «Івано-Франківська УВП № 12» встановлено порушення Порядку організації надання ме-

дичної допомоги засудженим до позбавлення волі стосовно виявлення осіб, які становлять епідемічну загрозу для оточення.

Встановлено, що до цієї установи поступив ув'язнений, який згідно з медичною документацією з 1997 року хворіє на туберкульоз легень, а з 2014 року переведений на паліативне лікування. Окрім цього – хворіє на хронічний гастрит та хронічний пієлонефрит.

Однак, незважаючи на інфекційну загрозу для оточуючих з боку вказаного ув'язненого, про що він повідомив працівників установи, його поміщено в загальну камеру, де перебувало 10 здорових ув'язнених. Тільки через чотири дні він був переведений до камери-ізолятора туберкульозного блоку медичної частини установи.

Надалі під час перебування в ізоляторі ув'язнений неодноразово подавав скарги на болі в грудній клітці та інші супутні захворювання, зокрема гастрит та пієлонефрит, але лікування не отримував. Водночас у щоденнику огляду ув'язненого лікар медичної частини про скарги на біль

у грудній клітці зазначав і записував, що лікування продовжується.

На виявлені порушення прокуратурою області 24 лютого 2017 року начальнику ДУ «Івано-Франківська УВП № 12» внесено вказівку, яку вже розглянуто із життям заходів.

Загалом результати наглядової діяльності за дотриманням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, позитивно вплинули на стан матеріально-побутового та медико-санітарного забезпечення затриманих, ув'язнених та засуджених, режиму їх тримання, запобігання катуванням та іншому жорсткому поводженню, дотримання конституційних прав громадян у спеціальних установах органів Національної поліції, слідчих ізоляторах та виправних установах.

Належним чином функціонують 16 кімнат для затриманих і доставлених та два ізолятори тимчасового тримання органів поліції, матеріально-побутові та медико-санітарні умови яких відповідають вимогам закону.

Довідково: на території Івано-Франківської області функціонують ДУ «Івано-Франківська установа виконання покарань № 12» із сектором максимального рівня безпеки, де відбувають покарання 18 осіб, засуджених до довічного позбавлення волі; ДУ «Галицька ВК № 128» мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання для вперше засуджених до позбавлення волі жінок на певний строк; ДУ «Коломийська ВК № 41» середнього рівня безпеки для тримання осіб, засуджених за тяжкі злочини; ДУ «Долинський ВЦ № 118», де відбувають покарання чоловіки, засуджені до обмеження волі.

НАГЛЯД ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНІВ ПРИ ВИКОНАННІ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ТА ІНШИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСОВОГО ХАРАКТЕРУ У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

За період 2016–2017 років за результатами розгляду 342 документів реагування до дисциплінарної відповідальності притягнуто 181 службову особу, у тому числі розглянуто 96 вказівок щодо усунення порушень вимог законів при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення, до відповідальності притягнуто 32 посадові особи. Із штрафних приміщень виправних колоній звільнено 22 незаконно утримувані особи.

Фото: прокурор області Олександр Стратюк перевіряв умови утримання та провів прийом засуджених, які відбувають покарання в Коломийській ВК № 41

Наразі забезпечено дієвий нагляд в установах виконання покарань (Івано-Франківській УВП № 12, Коломийській ВК № 41, Галицькій ВК № 128 та Долинському ВЦ № 112), у яких перебувають понад 900 ув'язнених та засуджених.

У цих установах не допущено масових безпорядків, групової непокори, тяжких злочинів, інших надзвичайних подій.

Також прокуратурою області для вжиття вичерпних заходів щодо усунення виявлених порушень, забезпечення прав в'язнів, виконання покладених на кримінальне судочинство завдань у січні – березні 2017 року до центральних органів виконавчої влади направлено чотири інформації.

Викриття злочинів у сфері службової діяльності та з ознаками корупції

Під час проведеної у липні – серпні 2016 року перевірки виявлено факти розтрата грошових коштів через зловживання службовим становищем посадовими особами однієї з колоній області на суму понад 1,5 млн грн. До Єдиного реєстру досудо-

вих розслідувань внесено відповідні відомості про вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 364, ч. 2 ст. 191 КК України.

За результатами перевірки та проведеного прокуратурою області моніторингу стану додержання вимог законодавства про реалізацію закупівель товарів, робіт та послуг за бюджетні кошти в установах виконання покарань області встановлено факт зберігання продуктів харчування, придбаних за завищеними цінами до укладання договору про закупівлю товару за державні кошти, що свідчить про змову у діях службових осіб Департаменту забезпечення діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України під час проведення тендерних процедур при закупівлі продуктів харчування на суму 19,5 млн гривень.

Генеральною прокуратурою України на підставі інформації та зібраних прокуратурою Херсонської області матеріалів внесено відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань про кримінальне правопорушення, передбачене ст. 364 КК України.

Також за результатами організованої прокуратурою області в лютому 2017 року перевірки до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено відомості про кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 364 КК України, за фактом зловживання службовим становищем службовими особами одного із виправних закладів області, якими без законних на те підстав прийнято на зберігання мішки з крупою вагою 5840 кг на суму близько 35 тис. грн, яку останні поза межами процедури закупівлі намагалися придбати за завищеними цінами.

Нагляд за виконанням покарань

Виконання судових рішень, що набрали законної сили, у кримінальному провадженні є завершальною стадією кримінального процесу, в якій відбувається їх реалізація, а тому у боротьбі зі злочинністю важливо, щоб вирок був вчасно звернений до виконання, що забезпечить невідворотність покарання за вчинений злочин.

НАГЛЯД ЗА ДОДЕРЖАННЯМ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ В'ЯЗНІВ НА ОДЕЩИНІ

Органами прокуратури Одеської області впродовж минулого року за результатами понад 300 перевірок внесено 220 документів прокурорського реагування, до дисциплінарної відповідальності притягнуто 153 посадовці відповідних установ.

Слід зазначити, що у 2016 році моніторингом представників комісії Комітету Ради Європи із запобігання катуванням, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню з людьми констатовано відсутність випадків та скарг на катування і тортури в установах попереднього ув'язнення Одещини, що також свідчить про ефективність роботи прокуратури на вказаному напрямі.

Перекрито канали надходження наркотичних засобів до установ виконання покарань

Це стало можливим завдяки спільній роботі обласної прокуратури, органів поліції та пенітенціарної системи щодо протидії незаконному обігу наркотиків на території режимних об'єктів.

За результатами проведених органами прокуратури перевірок та реагування забезпечено реальне виконання вироків стосовно 27 осіб, засуджених до кримінальних покарань у вигляді позбавлення волі та арешту, яким не обирався судом запобіжний захід – взяття під варту.

Завдяки вжитим прокурорами заходами забезпечено виконання вироків суду з призначенням покарання у виді штрафу. Упродовж 2016 та початку 2017 років 52 засудженими сплачено штрафи на суму близько 130 тис. грн, з них за втручання прокурорів – 12 особами на суму понад 42 тис. гривень.

Захист прав громадян, які постраждали від вчинених засудженими злочинів

Протягом цього року засудженими відшкодовано збитки та сплачено аліменти на загальну суму 56,1 тис. гривень.

Керівництво прокуратури області здійснило виїзди до виправних колоній № 7, 10, 61, 90, Херсонського слідчого ізолятора та ізоляторів тимчасового тримання ГУНП в області, де на особистому прийомі прийнято 53 в'язні. За результатами розгляду усних звернень надано роз'яснення щодо порушених питань та вжито заходів, спрямованих на поновлення їх прав.

У результаті в 2016 році на 50% порівняно з минулим роком зменшилась кількість вчинених злочинів у сфері обороту наркотичних речовин.

Уже в лютому 2017 року співробітники прокуратури спільно з працівниками Управління СБУ в області та підрозділом внутрішньої безпеки поліції ліквідували злочинну схему доставки наркотиків та заборонених предметів на територію слідчого ізолятора.

Так, викрито та затримано поліцейського зі складу конвою під час перевезення цілого набору наркотиків та психотропних речовин: героїну, амфетаміну та метадонону.

Застосування альтернативних запобіжних заходів

Активне упровадження запобіжних заходів, альтернативних тримання під вартою, сприяло зменшенню на 40% станом на кінець грудня минулого року чисельності осіб в установах попереднього ув'язнення.

Також прокурори профільного відділу прокуратури Одещини забезпечили участь у судових розглядах майже 3 тисяч звернень засуджених про порядок застосування Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання». Як результат, 600 осіб звільнено з місць позбавлення волі, а 2,3 тисячам громадян зараховано строк попереднього ув'язнення у строк покарання.

Перевірка умов тримання осіб у Південній виправній колонії № 51 в Одесі

Керівництво регіональної прокуратури у ході позапланової перевірки виявило низку порушень вимог кримінально-виконавчого законодавства. Зокрема, встановлено факти порушень прав засуджених на

відповідні умови утримання, охорону здоров'я та матеріально-побутове забезпечення.

Засуджені, на яких накладені дисциплінарні стягнення, утримуються у напівпідвальних приміщеннях без денного освітлення.

Під час перевірки також встановлено вкрай незадовільний рівень організації медичної допомоги засудженим: більшість приміщень медчастини не пристосовані для цього.

Після повторного прокурорського рейду у виправній колонії мало що змінилося.

У зв'язку із цим прокуратура Одещини звернулася до Міністерства юстиції України з метою приведення у відповідність до Закону стану утримання засуджених та ув'язнених у цій установі.

Крім того, лише протягом січня – лютого 2017 року органи прокуратури області скасували вісім незаконно накладених дисциплінарних стягнень, у тому числі звільнено з карцеру та дисциплінарного ізолятора трьох ув'язнених і засуджених осіб, які незаконно там перебували.

НА ПОЛТАВЩИНІ ЗА ПРОКУРОРСЬКОГО ВТРУЧАННЯ З ПОНАД 970 ЗАСУДЖЕНИМИ УКЛАДЕНІ ТРУДОВІ ДОГОВОРИ

Зусиллями органів прокуратури стосовно додержання законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при виконанні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, вдалося подолати чимало проблем та зменшити кількість порушень.

За словами начальника відділу нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях та інших заходів примусового характеру прокуратури Полтавської області Віталія Алетенка, упродовж останніх років активізована співпраця з Уповнова-

женим Верховної Ради України з прав людини. Здійснюються спільні відвідування установ виконання покарань, прийоми засуджених з особистих питань.

У 2016 році для підвищення професійного рівня прокурорів у галузевому відділі прокуратури області пройшли стажування дев'ять прокурорів. Надано практичну допомогу п'ятьом керівникам місцевих прокуратур. За участю регіонального координатора взаємодії з громадськістю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Полтавській області проведено навчально-методичний семінар.

У нинішньому році відбувся аналогічний захід на базі Полтавської та Кобеляцької місцевих прокуратур із залученням працівників Національної академії прокуратури України.

Перевірки дотримання вимог законодавства в установах виконання покарань області є регулярними. З метою повного та всебічного їх проведення до співпраці обов'язково залучаються відповідні фахівці. Так, за результатами проведених перевірок у

2016 році керівникам відділів поліції, установ виконання покарань та інших відповідних органів внесено 269 вказівок, які розглянуті із вжиттям заходів до усунення виявлених порушень, у тому числі дисциплінарного впливу стосовно 162 службових осіб.

Окрім цього, минулого року на території зон, що охороняються, виявлено та вилучено майже 600 грн, 290 л спиртного, наркотичні засоби, 119 мобільних телефонів, 100 колото-ріжучих предметів.

«Здебільшого адміністрації виправних установ не вживали достатніх заходів для перекриття шляхів надходження речей. Часто заборонене для зберігання виявляли під час перевірок саме працівники прокуратури».

Особлива увага приділяється питанням додержання адміністраціями виправних установ вимог законодавства щодо медико-санітарного та матеріально-побутового забезпечення засуджених. У результаті за прокурорського втручання у 2016 році засуджених забезпечено якісними продуктами харчування майже на 500 тис. гривень.

З-поміж іншого, галузевим відділом прокуратури області та Кременчуцькою місцевою прокуратурою неодноразово зверталась увага, зокрема заходами прокурорського реагування, керівництва державної установи «Кременчуцька ВК № 69» на необхідність створення дільниці соціальної реабілітації для засуджених.

«У зазначеній установі питання про створення дільниці не вирішувалось протягом багатьох років. Лише за сприяння органів прокуратури незабаром розпочнеться процес створення дільниці. Адже на вказані потреби на рахунок колонії з обласного бюджету вже надійшло 300 тис. гривень».

Відсоток залучення засуджених до оплачуваних робіт на Полтавщині один із найвищих у державі. У 2015 році – 71%, минулого року – 73%. Заборгованості із заробітної плати перед засудженими, сплати внесків до фонду соціального захисту від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань персоналу, Пенсійного фонду України, зі сплати єдиного соціального внеску в області немає.

Цьогоріч після комплексних перевірок органів прокуратури в державних установах виконання покарань з понад 970 засудженими укладено строкові трудові договори. Таким чином, за прокурорського втручання поновлені права громадян, залучених до суспільно корисної оплачуваної праці у місцях і на роботах, визначених адміністраціями виправних установ.

«Улітку минулого року у відділенні з посиленням наглядом для осіб, до яких застосовані примусові заходи медичного характеру, Полтавської обласної клінічної психіатричної лікарні ім. О.Ф. Мальцева прокуратура виявила порушення прав 34-річного чоловіка. Майже рік адміністрація лікарняного закладу не вирішувала питання про отримання паспорта громадянина України цією особою. Лише після письмової вказівки прокуратури області лікарня одержала відповідні документи, на підставі яких засудженому виготовили паспорт».

На виконання вказівки прокуратури, внесеної за результатами перевірки у грудні 2016 року головному лікарю зазначеної лікарні, у відділенні з посиленням наглядом зроблено ремонт приміщень: замінено вікна, труби водопостачання, відремонтовано коридор, їдальню, буфет та одну з палат, де умови були найгіршими.

«Питання про проведення ремонту приміщень у відділенні з посиленням наглядом для осіб, щодо яких застосовані примусові заходи медичного характеру, не вирішувалось тривалий час, чим

порушувались конституційні права громадян. Після втручання прокуратури хворих, які перебувають на лікуванні у відділенні, забезпечено побутовими умовами, що відповідають правилам санітарії та гігієни».

Також минулого року за сприяння прокуратури розшукано 83 особи, які перебувають на обліку в органах пробації.

З ізоляторів тимчасового тримання звільнено двох осіб, котрі незаконно утримувались.

За позовом прокуратури області примусово видворено громадянина Російської Федерації, який всупереч законодавству перебував на території України майже 2 роки.

Крім цього, в результаті проведеного прокуратурою області аналізу стану законності у сфері запобігання корупції з метою попередження корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень у публічній і приватній сферах суспільних відносин встановлено порушення вимог ст. 28 Закону України «Про запобігання корупції» щодо невжиття начальником управління Державної пенітенціарної служби України в області заходів до недопущення та врегулювання потенційного конфлікту інтересів.

Зазначеного тепер уже колишнього посадовця у квітні 2016 року постановою суду визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 172-7 КУпАП, та оштрафовано на понад 3 тис. грн за те, що в умовах конфлікту інтересів прийняв рішення про призначення свого брата на посаду начальника одного з районних відділів кримінально-виконавчої інспекції управління ДПтС України в області.

Робота на цьому напрямі триває: постійні перевірки, прийоми засуджених керівництвом прокуратури, працівниками галузевого відділу, місцевих прокуратур області сприяють стабілізації обстановки. В останні роки в установах виконання покарань Полтавщини не допущено випадків масової непокорності та дій, що дезорганізують діяльність колоній.

Результати роботи постійно висвітлюються в засобах масової інформації.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

Сьогодні, в умовах розбудови правової держави, основними принципами якої є гуманізм, справедливість, рівність, верховенство права, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, застосування заходів соціального контролю як ефективного засобу запобігання вчиненню злочинів та їх профілактики є обґрунтованим, доцільним і необхідним.

Пріоритетним напрямом державної правової політики щодо реформування кримінально-виконавчої системи є запровадження спеціальних процедур, які нині поширені в державах Європейського Союзу, де суспільство в особі державних органів випробовує осіб, які характеризуються протиправною поведінкою.

Впровадження інституту пробації крім соціальних переваг, оскільки неізолювання правопорушника від соціуму збільшує шанси на його успішне виправлення, зберігає корисні соціальні зв'язки, роботу, дає змогу уникнути негативного впливу кримінального середовища інших засуджених у в'язницях, має ще й економічне підґрунтя: чим менше в'язнів, тим менше коштів потрібно на їх утримання.

Питання пробації з площини наукових дискусій, які тривають протягом останніх десятиліть, перемістилось у площину концептуальних документів та практичного втілення.

Серед документів, що стали основою створення служби пробації в Україні, необхідно виділити Концепцію реформування кримінальної юстиції України, затверджену Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008.

У цьому документі, зокрема, зазначено, що пробація – інститут права іноземних держав, який використовується як вид покарання і як спеціальна служба. Ця служба здійснює свою діяльність у напрямі виконання відповідного виду покарання та забезпечення суду інформацією про соціальну характеристику особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину, з метою обрання цій особі найбільш адекватного запобіжного заходу або виду покарання.

Завданням Концепції є створення науково обґрунтованої методологічної основи, визначення змісту та напрямів реформування системи кримінальної юстиції, розвиток інституту пробації та розширення застосування відновних процедур і примирення.

Для забезпечення суду інформацією про соціальну характеристику особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину, з метою обрання їй запобіжного заходу або міри чи виду покарання повинна діяти служба пробації, що готуватиме та надаватиме суду матеріали соціального обстеження особи зі своїми рекомендаціями.

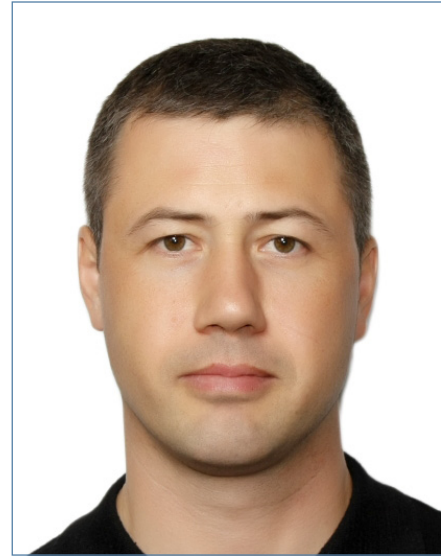
Служба пробації має бути створена у сфері відання Міністерства юстиції України.

Поряд із указаним документом необхідно також згадати Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, затверджену Указом Президента України від 8 листопада 2012 року № 631.

Цією Концепцією передбачено:

- запровадження процедури досудової пробації, створення правових та матеріально-технічних умов для реформування кримінально-виконавчої інспекції у службу пробації;

- розроблення і впровадження системи реабілітаційних та корекційних програм для осіб, до яких застосовані покарання, не пов'язані з позбавленням волі, та осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;

Ігор Оверченко

прокурор відділу нагляду за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань та пробації управління нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях та інших заходів примусового характеру у місцях несвободи
Генеральної прокуратури України,
кандидат юридичних наук

- розроблення волонтерських програм, заходів постпенітенційної опіки та соціального патронажу осіб, звільнених із місць позбавлення або обмеження волі;

- розроблення програм підготовки персоналу служби пробації.

Крім того, постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2013 року № 345 затверджено Державну цільову програму реформування Державної кримінально-виконавчої служби України на 2013–2017 роки.

Однак у зв'язку з деякими питаннями оптимізації державних цільових програм і національних проектів, економією бюджетних коштів постановою Кабінету Міністрів України від 5 березня 2014 року № 71 виконання цієї програми достроково припинено.

У лютому 2016 року під час засідання спільної колегії Міністерства юстиції України та Міністерства внутрішніх справ України Мін'юстом оголошено розроблення нової Концепції

реформування пенітенціарної системи України, основним елементом якої має стати запуск служби пробації.

Концепція реформування певної системи є програмним документом, що встановлює загальні принципи формування і функціонування цієї системи, та повинна бути обґрунтована нормами права.

Метою Концепції має бути встановлення відповідності між завданнями і функціями цих органів, структурою та їх чисельністю і фінансовим забезпеченням, а також забезпечення належного рівня захисту прав і законних інтересів особи.

Водночас Міністерством юстиції України не створено нового нормативно визначеного програмного документа щодо реформування кримінально-виконавчих інспекцій у службу пробації. Тому такий процес є безсистемним, що породжує прогалини в нормативному забезпеченні та створює умови, за яких Мін'юст не повною мірою виконує покладені на нього державою функції.

Так, положення, передбачені Законом України «Про пробацію», узгоджено із законодавством через ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» від 7 вересня 2016 року № 1492-VIII.

Зазначеним законом внесено зміни до Кримінального, Кримінально-виконавчого, Кримінального процесуального кодексів України. Зокрема, у переліку органів виконання покарань кримінально-виконавчі інспекції замінені на уповноважений орган з питань пробації, урегульовано з іншими законами порядок складання досудової доповіді, здійснення пробаційного нагляду, реалізації пробаційних програм та здійснення заходів пенітенціарної пробації.

Натомість залишено без змін ст. 10 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», що передбачає існування кримінально-виконавчої інспекції, на яку покладено обов'язок виконувати покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт та здійснення

контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням або умовно-достроково, а також звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років.

Аналіз зазначених вище законодавчих актів засвідчив, що крім юридичної колізії виникли прогалини у нормативному врегулюванні діяльності органу пробації.

Так, відповідно до вимог зазначеної вище статті на кримінально-виконавчу інспекцію, діяльність якої на сьогодні припинено, покладається контроль за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання умовно-достроково.

Проте у зв'язку з відсутністю нормативно-правових актів щодо механізму обліку таких засуджених та здійснення контролю за їхньою поведінкою обліку зазначеної категорії осіб наразі навіть не започатковано.

Водночас, за офіційною інформацією, протягом 2016 року з установ виконання покарань умовно-достроково звільнено приблизно 7 тис. засуджених, а з часу набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» від 26 листопада 2015 року № 838-VIII строки відбування покарання перераховано та зменшено понад 45 тис. засудженим, більшість яких надалі матиме право на умовно-дострокове звільнення від відбування покарання.

Крім того, зміни не внесено до ст. 26 Кримінально-виконавчого кодексу України. Поза правовим регулюванням залишився такий вид покарання, як штраф, виконання якого дотепер повинна контролювати кримінально-виконавча інспекція.

Міністерство юстиції України на сьогодні не вживає достатніх заходів, чим фактично гальмує впровадження такого важливого для держави і суспільства в цілому інституту пробації.

Так, згідно з пунктом 2 розділу VI «Прикінцеві положення» Закону України «Про пробацію» у тримісячний строк з дня набрання ним чинності (27 лютого 2015 року) необхідно забезпечити перегляд, прийняття і приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їхніх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом, забезпечивши набрання ними чинності одночасно із введенням його у дію з 27 серпня 2015 року, та вжити інші заходи для реалізації Закону.

Однак окреслених питань на сьогодні фактично не вирішено. Наприклад, новостворені підрозділи пробації у практичній діяльності користуються Інструкцією про порядок виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань, затвердженою наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань та Міністерства внутрішніх справ України від 19 грудня 2003 року № 270/1560.

Згідно з Інструкцією виконання цих завдань покладається не на орган пробації, а на кримінально-виконавчу інспекцію.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що інститут пробації є вкрай необхідним і перспективним для України. Для його успішного впровадження потрібна цілісна концепція, розроблена із широким залученням науковців, практиків та представників громадськості, що дасть змогу значно покращити як роботу органу пробації, так і кримінально-виконавчої системи загалом.

Проте через відсутність нового закону «Про пенітенціарну систему», суттєві прогалини у нормативному врегулюванні, брак науково обґрунтованих методичних розробок значно гальмується процес реформування, впровадження та становлення пробації.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПОВНОГО ЦИКЛУ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У ПРИЙНЯТТІ ЗАКОНІВ ПРИ РЕФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Реформування Державної кримінально-виконавчої служби, запропоноване Міністерством юстиції України, залишає відчуття поспіху, непослідовності та декларативності. Все відбулося швидко, несподівано і має ознаки того, що самі автори реформування не уявляють, якими будуть його наслідки та подальша робота органів і установ, що виконують кримінальні покарання.

Змінено зовнішній фасад: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань (Державна пенітенціарна служба України), як окреме відомство ліквідовано; всі органи і установи передані до відомства Міністерства юстиції України; скорочена кількість територіальних органів управління та чисельність працівників служби тощо. Таким чином, усе, чого вимагають міжнародні організації та донори, створено. Проте системні проблеми залишаються: значне недофінансування, дефіцит і плінність кадрів, корумпованість і закритість системи, високий рівень порушення прав людини в діяльності установ виконання покарань, непрофесіоналізм, непрестижність професії працівника кримінально-виконавчої служби та низький рівень оплати праці, недосконалість кримінально-виконавчого законодавства.

З метою зробити реформи зрозумілими, а отже, і підтриманими суспільством 23 лютого 2017 року відбулось спільне установче засідання робочої групи Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності та Міністерства юстиції України щодо реформування пенітенціарної системи.

На засіданні головували заступник міністра юстиції України Денис Чернишов та Голова підкомітету по роботі з Державною кримінально-виконавчою службою, народний депутат України Юрій Мірошніченко.

У заході взяли участь, зокрема, народні депутати України, представники Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України, Національної академії прокуратури України, Інституту Кримінально-виконавчої служби, Академії адвокатури України, Національного університету імені Ярослава Мудрого, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, українських та міжнародних громадських організацій, науковці, які мають досвід роботи у галузі захисту прав і свобод людини.

Парламентарії поінформували присутніх про створення Міжфракційного депутатського об'єднання «За впровадження повного циклу публічної політики», яке складається з представників п'яťох політичних сил.

Народні депутати, які сформували міжфракційне об'єднання, поставили собі за мету перегляд процедури підготовки законопроектів шляхом впровадження моделі «повного циклу публічної політики», яка насамперед дає змогу включити громадськість до суспільного обговорення, створити прозорість у прийнятті зако-

Валентин Неділько

начальник відділу підготовки прокурорів з нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях Національної академії прокуратури України

нів, долучати до обговорення кожного бажаного. Таким чином, ухвалення того чи іншого закону не стає несподіванкою для соціальної групи людей, на яких безпосередньо поширюється вплив нового закону.

Спільними зусиллями представників робочої групи вже було підготовлено десять законопроектів, чотири з яких стали законами, що можна вважати позитивним досягненням суспільства.

Учасники засідання висловили спільну думку про те, що зміст реформи, яку планується запровадити, полягає в заміні карального підходу, який існує в кримінально-виконавчій системі, на реабілітаційний. Мета всієї системи полягає не у помсті за ско-

єне, а в спробі «вилікувати» особу, створити умови, які б спонукали її повернутися до нормального життя і системи цінностей. Дати змогу людині усвідомити скоєне, покаятися, захотіти змінити свою поведінку та повернутися до суспільства – не як злочинець, а як повноцінний член суспільства. Також важливою ціллю є зміна ставлення суспільства до працівників кримінально-виконавчої служби, підвищення їх професійного рівня та захищеності.

Результатом спільного установчого засідання стало рішення про створення 9-ти робочих груп з опрацювання проекту Закону України «Про пенітенціарну систему» за такими напрямками:

- 1) загальні положення;
- 2) структура пенітенціарної системи;
- 3) персонал пенітенціарної системи;
- 4) соціальний захист персоналу пенітенціарної системи;
- 5) внесення змін до законодавчих актів у зв'язку з прийняттям Закону України «Про пенітенціарну систему України»;
- 6) пенсійне забезпечення персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України, який

звільнився у зв'язку з ліквідацією Державної пенітенціарної служби (в рамках Прикінцевих положень законопроекту);

7) медичне обслуговування засуджених (в рамках Прикінцевих положень законопроекту);

8) виробнича діяльність;

9) душпастирська діяльність.

Щодо подальшого порядку роботи над законопроектом прийнято рішення, що представники громадськості, за бажання, записуються до робочих груп, надають свої пропозиції до проекту Закону головним координаторам від Міністерства юстиції України (на електронну пошту), які узагальнюють їх, формують відповідні розділи проекту Закону та надають до Департаменту публічного права, в якому підсумовуються всі надані пропозиції та готується проект Закону для розгляду на засіданні підкомітету Верховної Ради України. Законопроект розглядається на спільному засіданні робочої групи Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності та Міністерства юстиції. Після цього суб'єктом законодавчої ініціативи вноситься на розгляд Верховної Ради України.

НОВІ ВИДАННЯ

У Національній академії прокуратури України підготовлено навчальний посібник «Основи професійної етики та поведінки прокурора».

В цьому виданні розглянуто актуальні питання щодо морально-етичних вимог до прокурорів, етики прокурора у судовому засіданні та позасудовій діяльності, морально-етичних вимог до позаслужбової поведінки прокурора, підстав і порядку дисциплінарної відповідальності за порушення правил прокурорської етики.

Навчальний посібник буде корисним для студентів юридичних вищих навчальних закладів, працівників органів прокуратури та інших правоохоронних органів, суддів, а також усіх, хто цікавиться діяльністю органів прокуратури.

ЗАВЕРШИЛОСЯ НАВЧАННЯ ПРОКУРОРІВ МІСЦЕВИХ ПРОКУРАТУР

24 березня 2017 року в Національній академії прокуратури України завершилося навчання прокурорів місцевих прокуратур, які не мають досвіду роботи в органах прокуратури.

Керівництво Академії очолило комісії зі складання підсумкових іспитів для прокурорів, які проходили підвищення кваліфікації. За підсумками навчання юристи склали екзамени й отримали відповідні документи.

Свідоцтва про проходження навчання із підвищення кваліфікації вручали: перший заступник Генерального прокурора України Дмитро Сторожук, ректор Національної академії прокуратури України Іван Присяжнюк та проректор Академії Юрій Севрук.

Нагадаємо, що під час реалізації реформи органів прокуратури України понад дві тисячі кандидатів взяли участь у проходженні тестування на зайняття вакантних посад у місцевих прокуратурах. Кандидати, які пройшли місячне навчання та успішно склали підсумкові іспити в Національній академії прокуратури України, розпочнуть свою діяльність в органах прокуратури України.

РОБОЧИЙ ВІЗИТ В АКАДЕМІЮ ЮСТИЦІЇ РЕСПУБЛІКИ ВІРМЕНІЯ

16–17 березня 2017 року відбувся робочий візит представників Генеральної прокуратури України та Національної академії прокуратури України до Академії юстиції Республіки Вірменія (м. Єреван).

Від Генеральної прокуратури України участь у заході взяла заступник начальника відділу організаційно-аналітичного забезпечення діяльності першого заступника та заступників Генерального прокурора України управління організаційно-аналітичного забезпечення діяльності керівництва Департаменту забезпечення діяльності керівництва Генеральної прокуратури України Наталія Котляр.

Національну академію прокуратури України представляли ректор Іван Присяжнюк, начальник відділу підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців органів прокуратури Наталія Наулік, заступник начальника відділу підготовки прокурорів з нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях Микола Арманов, заступник начальника відділу підготовки прокурорів з нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство Олександр Сапін та науковий співробітник відділу міжнародних зв'язків Ігор Клевцов.

Ректор Національної академії прокуратури України Іван Присяжнюк мав надзвичайно конструктивну та плідну зустріч із ректором Академії юстиції Республіки Вірменія Сергієм Аракеляном, першим заступником Генерального прокурора Республіки Вірменія Арменом Арутюняном та членами правління Академії юстиції.

Очікуваним результатом спілкування стало підписання Договору про співпрацю, яким, зокрема, передбачено розвиток співробітництва в галузі підготовки та підвищення кваліфікації кадрів з метою зміцнення законності, правопорядку та підвищення ефективності прокурорської діяльності. Крім того, відповідно до підписаного документа учасники зустрічі домовилися про співпрацю у науковій та інформаційній сферах, пов'язаних з актуальними проблемами юридичної науки і прокурорської практики.

Під час візиту Іван Присяжнюк мав нагоду виступити перед слухачами Академії з лекцією про діяльність Національної академії прокуратури України, розповів про специфіку та особливості підготовки й підвищення кваліфікації працівників органів прокуратури в Україні.

Зі свого боку, ректор та керівництво Академії юстиції поділилися досягненнями у юридичній царині, розповіли про особливості діяльності закладу та провели ознайомчу екскурсію Академією юстиції.

Насамкінець учасники зустрічі в атмосфері доброзичливості та відкритості обговорили актуальні питання юридичної науки і практики, а також окреслили кроки реалізації положень Договору.

ЕКСПЕРТНИЙ КРУГЛИЙ СТІЛ «МІЖНАРОДНИЙ СУД ООН: АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ»

До учасників заходу, який відбувся 9 березня 2017 року в Національній академії прокуратури України, з вітальним словом звернулися проректор Національної академії прокуратури України Олександр Толочко, професор кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка Ольга Буткевич та головний науковий консультант Інституту законодавства Верховної Ради України Людмила Какаулiна.

Співорганізаторами круглого столу виступили Генеральна прокуратура України, Національна академія прокуратури України та Інститут законодавства Верховної Ради України. Участь у ньому взяли представники Генеральної прокуратури України, Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Моніторингової місії ООН в Україні, науковці, експерти громадських організацій, правозахисники.

Під час заходу учасники обговорили питання компетенції і юрисдикції Міжнародного суду ООН, а також особливості подання заяви на розгляд до Міжнародного суду ООН.

Як зазначалось, актуальними питаннями сьогодення є роль Генпрокуратури у підготовці заяв України проти Росії в міжнародні судові установи, а також подальші перспективи та правові наслідки розгляду справ у Міжнародному суді ООН.

Органічним продовженням аналізу порушеної проблематики, що є надзвичайно важливою на сучасному етапі, стало пряме включення із зали засідань Міжнародного суду ООН та коментар цього засідання представником делегації України у Гаазі Андрієм Пасічником.

КРУГЛИЙ СТІЛ «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ У ПРОКУРОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ»

22 березня 2017 року відбувся круглий стіл «Актуальні питання забезпечення виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини в прокурорській діяльності».

Цей захід уперше об'єднав на своєму майданчику представників Департаменту виконання рішень Європейського суду з прав людини Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи, Генеральної прокуратури України, Урядового уповноваженого у справах ЄСПЛ та інших заінтересованих осіб з питань виконання рішень і застосування практики ЄСПЛ, а також ролі органів прокуратури в цьому процесі.

Перший заступник Генерального прокурора України Дмитро Сторожук, ректор Національної академії прокуратури України Іван Присяжнюк та заступник Голови Офісу Ради Європи в Україні Олена Литвиненко відкрили засідання круглого столу.

Модераторами заходу виступили перший заступник Генерального прокурора України Дмитро Сторожук та менеджер проекту «Подальша підтримка реформи кримінальної юстиції в Україні» Кетеван Цхомелідзе.

Начальник відділу Департаменту Ради Європи з виконання рішень ЄСПЛ Павло Пушкар окреслив системні проблеми, пов'язані з недоліками в діяльності прокуратури і визначені в рішеннях ЄСПЛ, та розповів про особливості виконання рішень ЄСПЛ, що виявили такі проблеми.

Про статистику та тенденції слухання судових справ, які перебувають на розгляді ЄСПЛ, і стан виконання рішень ЄСПЛ проти України надав вичерпну інформацію Урядовий уповноважений у справах ЄСПЛ Іван Ліщина.

Представники Генеральної прокуратури України представили до уваги присутніх низку практичних питань щодо ролі прокуратури у виконанні рішень ЄСПЛ та впровадження стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у діяльність органу.

Також на заході значну увагу приділено аспектам професійної підготовки прокурорів у частині застосування Конвенції та практики ЄСПЛ, які розкрили представники Національної академії прокуратури України.

Голова підрозділу відділу впровадження прав людини на національному рівні Директорату з прав людини Ради Європи Тигран Карапетян розповів про роль Ради Європи щодо впровадження стандартів у галузі прав людини на національному рівні, а також передовий досвід інших країн – учасниць цієї організації.

В обговоренні зазначених питань взяли участь представники Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, судової системи, Національної поліції, адвокатури, системи безоплатної правової допомоги, громадськості, вищих навчальних закладів, Консультативної місії Європейського Союзу.

Важливою передумовою проведення круглого столу стала, зокрема, домовленість, досягнута за результатами візиту делегації Генеральної прокуратури України та Національної академії прокуратури України до штаб-квартири Ради Європи в Страсбурзі у лютому 2017 року. Під час цього візиту було обговорено проблеми, які виникають у виконанні рішень ЄСПЛ, та питання щодо поглиблення впровадження стандартів Ради Європи в прокурорську діяльність і необхідність подальшого розвитку системної співпраці за цим напрямом.

РЕГІОНАЛЬНИЙ КРУГЛИЙ СТІЛ «ТРАНСКОРДОННА СПІВПРАЦЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ»

Захід, організований Головною військовою прокуратурою Генеральної прокуратури України та Національною академією прокуратури України, відбувся 24 березня 2017 року в Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного у Львові.

Вітальним словом засідання регіонального круглого столу відкрили заступник Генерального прокурора України – Головний військовий прокурор Анатолій Матіос, голова Львівської обласної державної адміністрації Олег Синютка та голова Львівської обласної ради Олександр Ганущин.

Модераторами круглого столу виступили перший проректор Національної академії прокуратури України Микола Якимчук та начальник відділу науково-методичного забезпечення діяльності військових прокуратур Науково-дослідного інституту Академії Віталій Чубко.

Метою наукового заходу було об'єднання зусиль практичних працівників правоохоронних органів України та суміжних держав, експертів України і Європи, інших зацікавлених осіб у пошуку оптимальних шляхів розв'язання проблем транскордонної взаємодії.

Під час форуму учасники обговорили питання запобігання і протидії тероризму та проявам організованої злочинності й корупції.

Національну академію прокуратури України на заході також представили заступник директора Науково-дослідного інституту Олександр Шамара, начальник відділу підготовки та підвищення кваліфікації військових прокурорів Микола Туркот, заступник начальника цього відділу Олена Єні та старший викладач відділу мовної підготовки Анастасія Маркелова.

Круглий стіл відвідали представники комітету Організації Об'єднаних Націй, Консультативної місії Європейського Союзу в Україні, учасники від силових відомств таких країн, як Польща та Румунія, а також представники посольств Республіки Польща, Словацької Республіки та Республіки Казахстан.

Серед запрошених на заході були присутні представники силових відомств України: органів прокуратури і військової прокуратури, Служби безпеки України, Національної поліції України, Державної фіскальної служби України, Державної прикордонної служби України (Львівської, Волинської, Рівненської, Чернівецької, Закарпатської та Івано-Франківської областей), вітчизняні й іноземні фахівці та експерти.

МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ПОРЯДОК ЕФЕКТИВНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ І ДОКУМЕНТУВАННЯ ТОРТУР ТА ІНШИХ НЕЛЮДСЬКИХ АБО ТАКИХ, ЩО ПРИНИЖУЮТЬ ГІДНІСТЬ, ВИДІВ ПОВОДЖЕННЯ ЧИ ПОКАРАННЯ

УДК 341

Загальна декларація прав людини і Міжнародний пакт про громадянські й політичні права визначають, що нікого не може бути піддано катуванню та жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Водночас у цих міжнародних документах закріплено право кожної людини на ефективне поновлення в правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих Конституцією або законом.

Справедливе й гуманне поводження з особами, які відбувають призначене судом покарання, є одним із показників цивілізованості будь-якої країни світу. Тому нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, безумовно, – один із пріоритетних у діяльності органів прокуратури України.

На сьогодні прокурор продовжує залишатися фактично єдиною службовою особою, наділеною державою достатніми імперативними повноваженнями для своєчасного виявлення та негайного усунення порушень законності в установах виконання покарань та інших примусових заходів, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Саме діяльність прокурора є гарантією захисту прав в'язнів, запобігання фактам катувань та іншого жорстокого поводження.

Незважаючи на те, що міжнародні норми в галузі прав людини і міжнародне гуманітарне право послідовно забороняють застосування тортур за будь-яких обставин, тортури та нелюдське поводження практикуються у більш ніж половині країн світу.

Ця невідповідність беззаперечної їх заборони та, водночас, достатньо широкого розповсюдження свідчить про те, що країнам необхідно визначати і застосовувати на практиці ефективні

Василь Кожухар

викладач відділу
підготовки прокурорів
з нагляду за додержанням законів
при виконанні судових рішень
у кримінальних провадженнях
Національної академії
прокуратури України

заходи із захисту людини від таких ганебних явищ.

Згідно з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод [1] держава повинна не лише мати законодавство, яке найповнішою мірою забезпечує дотримання конвенційних прав та свобод, а й вживати всі необхідні заходи для того, щоб воно реально діяло, а не залишалося тільки на декларативному рівні. В сучасному світі, коли проблема прав людини вийшла за межі окремої держави, виникла необхідність у створенні універсальних міжнародно-правових стандартів, які також визнаються як основні права людини.

Ці стандарти відображені у низці важливих міжнародно-правових актів, що встановили загальнолюдські стандарти прав та інтересів особи, визначивши ту межу, за яку держава не може виходити. Таким чином, права людини стали об'єктом регулювання не лише окремої держави, а й усього міжнародного співтовариства.

Україна, як член Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи та інших міжнародних організацій, у своїй діяльності дотримується принципу сумлінного виконання усіх міжнародних зобов'язань, тому у ст. 9 Конституції України [2] визначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Необхідно зазначити, що ратифікація нашою державою низки міжнародних документів дала можливість імплементувати міжнародні стандарти поводження із засудженими у національне кримінально-виконавче законодавство.

Міжнародні стандарти поводження із засудженими – це прийняті на міжнародному рівні норми, принципи і рекомендації в галузі виконання покарань та діяльності органів і установ виконання покарань.

Ці стандарти були узгоджені міжнародною спільнотою. В їх підґрунті лежить, насамперед, Загальна декларація прав людини [3]. Прийняті надалі Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права породжують юридичні зобов'язання для держав, котрі їх ратифікували (в тому числі й України), містять відповідні положення щодо поведження з особами, позбавленими волі.

Крім цих міжнародних документів загального характеру, є доволі велика кількість документів, що доповнюють і деталізують загальні принципи і безпосередньо стосуються засуджених. Перелік основних міжнародних правових документів щодо осіб, які відбувають покарання за вироком суду, нараховує понад 30 найменувань. За ступенем зобов'язань, що виникають під час впровадження міжнародних стандартів у кримінально-виконавче законодавство тих чи інших країн, існують положення, що є обов'язковими до виконання в національних кримінально-виконавчих системах, і такі, що розглядаються як рекомендації, для реалізації яких повинні бути створені відповідні соціально-економічні передумови.

Принципи, закладені в Загальній декларації прав людини, розвинуті в таких актах спеціалізованого характеру, що мають своєю метою виклад стандартів поведження із засудженими, як Мінімальні стандартні правила ООН стосовно поведження з в'язнями (Правила Мандели) [4], Декларація про захист усіх осіб від катувань і інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання (1975 рік), Конвенція проти катувань і інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поведження й покарання (1984 рік), Принципи медичної етики (1982 рік), що визначають роль працівників охорони здоров'я, особливо лікарів, у захисті ув'язнених чи затриманих осіб від катувань і інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поведження й покарання.

Міжнародні стандарти відіграють роль з'єднувальної ланки між Загальною декларацією прав людини і національним кримінально-виконавчим законодавством, яке покликане регулювати процедуру застосування обмежень прав і свобод, притаманних покаранню. При цьому необхідно підкреслити, що згідно із Засадами державної політики України в галузі прав людини неприпустимо звужувати зміст та обмежувати обсяг прав і основних свобод людини й громадянина, проголошених Загальною декларацією прав людини.

Так, у ч. 1 ст. 1 Кримінально-виконавчого кодексу України [5] зазначається, що способом захисту інтересів особи, суспільства і держави як мети кримінально-виконавчого законодавства є «запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поведженню із засудженими»,

що цілком відповідає змісту Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження й покарання.

Розроблені Організацією Об'єднаних Націй і Радою Європи стандарти поведження з позбавленими волі визнаються міжнародними організаціями, урядами й неурядовими організаціями та, зокрема, адміністрацією місць позбавлення волі. Ці документи не мають на меті нав'язати взірцеву систему установ виконання покарань, визнаючи, що кримінально-виконавчі системи окремих країн уже досягли більш високих стандартів.

Як Мінімальні стандартні правила поведження з в'язнями, так і Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила [6] мають на меті запропонувати свої рекомендації щодо створення мінімальних загальноновизнаних гуманних умов тримання позбавлених волі, які б забезпечували повагу до людської гідності.

Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй, посилаючись на Декларацію про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведження і покарання, прийняту Генеральною Асамблеєю в її Резолюції 3452 (XXX) від 9 грудня 1975 року, прагнучи домогтися ефективнішого виконання існуючої заборони застосування катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведження і покарання, згідно з міжнародним і національним правом 10 грудня 1984 року прийняла й відкрила для підписання, ратифікації і приєднання Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведження і покарання [7], закликавши уряди держав підписати та ратифікувати її.

Держави – учасниці цієї Конвенції, беручи до уваги, що згідно з принципами, проголошеними в Статуті Організації Об'єднаних Націй, визнання рівних і невід'ємних прав усіх членів людської сім'ї є основою свободи, справедливості і загального миру, визнаючи, що ці права вбачаються із гідності, властивої людській особі, беручи до уваги зобов'язання держав згідно зі Статутом, зокрема ст. 55, сприяти загальній повазі і додержанню прав людини та основних свобод, враховуючи ст. 5 Загальної декларації прав людини та ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, обидві з яких передбачають, що нікого не може бути піддано катуванню та жорстокому, нелюдському або принижуючому гідність поведженню чи покаранню, враховуючи також Декларацію про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведження і покарання, прийняту Генеральною Асамблеєю 9 грудня 1975 року, бажаючи підвищити ефективність боротьби проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність

видів поводження і покарання в усьому світі, погодились про таке.

Для цілей цієї Конвенції термін «катування» означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне спричиняються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого характеру, коли такий біль або страждання спричиняються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають в офіційній якості, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи з їх мовчазної згоди. В цей термін не включаються біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи викликані ними випадково (ст. 1 Конвенції).

Кожна держава – учасниця Конвенції повинна вживати ефективні законодавчі, адміністративні, судові та інші заходи для запобігання актам катувань на території, яка знаходиться під її юрисдикцією. Жодні виняткові обставини, якими б вони не були, стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи інше надзвичайне становище не можуть бути виправданням катувань.

У серпні 1999 року Верховному комісару ООН з прав людини було представлено Керівництво з ефективного розслідування і документування тортур та інших, нелюдських або таких, що принижують гідність, поводження чи покарання – Стамбульський протокол [8].

Стамбульський протокол розроблений з метою надати країнам практичний механізм, що допоможе вирішити одну з найважливіших проблем у галузі захисту прав людини від тортур – проблему результативного документування.

Документування дає змогу виявляти та виставляти на загал докази застосування тортур та жорстокого поводження з метою притягнення до відповідальності осіб, які вчинили такі дії.

Методи документування, що наведені у цьому Керівництві, можна застосовувати і за інших обставин, зокрема: під час розслідування і моніторингу в галузі прав людини, оцінки ситуації, що стосується політичного притулку, захисту осіб, які «визнали вину» у злочині із застосуванням тортур, оцінки допомоги жертвам тортур тощо.

Зазначене Керівництво є одночасно міжнародним довідковим посібником як для працівників охорони здоров'я, так і для тих, хто дає оцінку їх діям, коли справа стосується працівників охорони здоров'я, яких примушують ігнорувати та фальсифікувати дані, що підтверджують застосування тортур.

Керівництво з ефективного розслідування і документування тортур та інших, нелюдських або

таких, що принижують гідність, поводження чи покарання – Стамбульський протокол – покликане виступати у ролі міжнародних керівних принципів оцінки стану осіб, які стверджують, що стосовно них застосовувались тортури та нелюдське поводження, під час розслідування справ щодо ймовірного застосування тортур та для надання результатів такої оцінки судовому чи будь-якому іншому органу розслідування.

Стамбульський протокол є результатом трирічної аналітичної, дослідницької та редакційної роботи, в якій брали участь більш ніж 75 експертів у галузі права, медицини та прав людини, що представляли 40 організацій і установ з 15 країн світу. Розробка концепції та підготовка цього Керівництва є результатом колективних зусиль судових медиків, лікарів-практиків, психологів, правозахисників та юристів.

Стамбульський протокол складається з шести розділів.

У розділі 1 узагальнено правові зобов'язання з попередження тортур, визначено органи та механізми ООН і регіональних міжнародних організацій щодо попередження тортур і нелюдського поводження.

Розділ 2 («Кодекси етики у відповідних галузях») визначає, що представники усіх професій керуються у своїй роботі кодексами етики, які відображають загальні для них професійні обов'язки, а також містять перелік моральних норм, яких їм необхідно дотримуватись. Є два основних джерела етичних стандартів – це або міжнародні документи, що розроблені такими організаціями, як Організація Об'єднаних Націй, або перелік принципів, що встановлені самими представниками тієї чи іншої професії.

Звертається увага, що існує прямий зв'язок між поняттям прав людини і принципом дотримання етичних норм у галузі охорони здоров'я. Працівники охорони здоров'я, як і всі інші працівники пенітенціарних установ, зобов'язані дотримуватись Мінімальних стандартних правил спілкування із засудженими в частині того, що медичні та психіатричні послуги повинні бути доступні всім без винятку засудженим і що лікарі щоденно мають приймати та відвідувати всіх хворих або тих, хто звернувся за допомогою.

У розділі 3 «Правове розслідування фактів застосування тортур» відмічається, що відповідно до норм міжнародного права країни повинні розслідувати випадки застосування тортур швидко і неупереджено. Якщо наявні докази достатні, то країна, на території якої перебуває особа, що обвинувачується у застосуванні тортур, повинна або видати підозрювану особу країні, що має певну компетентну юрисдикцію, або передати справу у свої компетентні органи з метою притягнення такої особи до кримінальної відповідальності.

Основоположними принципами будь-якого розслідування, підкреслюється в Стамбульському протоколі, є його компетентність, неупередженість, незалежність, швидкість та всебічність. Ці принципи можуть бути тією чи іншою мірою адаптовані до будь-якої правової системи, ними слід керуватись при проведенні всіх розслідувань, пов'язаних із застосуванням тортур.

Розділ 3 містить підрозділи, у яких надані характеристика мети та принципи проведення і документування розслідування застосування тортур. Зокрема, у підрозділі А розділу 3 «Мета розслідування можливого застосування тортур» загальною метою розслідування визначено встановлення фактів, що стосуються ймовірних випадків застосування тортур тими особами, які несуть відповідальність за такі випадки, і сприяння їх судовому переслідуванню, або з метою використання таких фактів у межах інших заходів.

У підрозділі В розділу 3 зазначено принципи та цілі ефективного розслідування і документування тортур.

Цілі ефективного розслідування та документування тортур включають: з'ясування фактів і встановлення індивідуальної та державної відповідальності перед постраждалим; визначення необхідних заходів із попередження рецидивів; сприяння судовому розслідуванню або дисциплінарному покаранню осіб, вина яких доведена під час розслідування, та обґрунтування необхідності повної компенсації з боку країни, включаючи справедливую і співрозмірну грошову компенсацію.

У підрозділі С розділу 3 надана процедура розслідування можливого застосування тортур, зокрема: визначення належного органу розслідування, опитування ймовірної жертви та свідків, виявлення та отримання речових доказів, медичних даних, фотографування.

У підрозділі D розділу 3 «Комісія з розслідування» йдеться про визначення меж розслідування, повноваження комісії та критерії членства в такій комісії, захист свідків, інформування про хід розслідування, отримання показань свідків, а також оцінку доказів та доповідь комісії.

Розділ 4 Стамбульського протоколу визначає загальну основу проведення опитування особи, тому що існує ціла низка питань і фактів, які вивчаються в контексті дотримання прав людини.

Розділи 5 та 6 прописують процедуру фізичного і психологічного доказування застосування тортур.

Таким чином, Керівництво з ефективного розслідування і документування тортур та інших, нелюдських або таких, що принижують гідність, поводження чи покарання – Стамбульський протокол, має загальну мету щодо ефективного розслідування і документування тортур, виявлення осіб, відповідальних за такі випадки, та сприяння їх судовому переслідуванню або з метою використання таких фактів у межах інших заходів в інтересах постраждалих. А тому прокурори, які здійснюють нагляд за дотриманням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах та інших примусових заходів, мають бути обізнані з сучасними стандартами документування та розслідування фактів катувань.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/>
2. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/>
3. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/>
4. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй стосовно поводження з в'язнями (Правила Мандели) від 22 травня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kvs.gov.ua/laws/>
5. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року № 1129-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
6. Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила (прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 11 січня 2006 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kvs.gov.ua>
7. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
8. Керівництво з ефективного розслідування і документування тортур та інших, нелюдських або таких, що принижують гідність, поводження чи покарання (Стамбульський протокол) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua>

Василь Кожухар

МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ПОРЯДОК ЕФЕКТИВНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ І ДОКУМЕНТУВАННЯ ТОРТУР ТА ІНШИХ НЕЛЮДСЬКИХ АБО ТАКИХ, ЩО ПРИНИЖУЮТЬ ГІДНІСТЬ, ВИДІВ ПОВОДЖЕННЯ ЧИ ПОКАРАННЯ

Розглянуто проблемні питання щодо ефективного розслідування і документування тортур, виявлення осіб, відповідальних за такі випадки, їх судового переслідування або з метою використання таких фактів у межах інших заходів в інтересах постраждалих.

Ключові слова: дотримання конституційних прав громадян; в'язничні правила; поводження з в'язнями; політика у сфері виконання кримінальних покарань; документування тортур.

Василий Кожухарь

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОКУМЕНТЫ, КОТОРЫМИ ОПРЕДЕЛЯЮТСЯ ЭФФЕКТИВНОЕ РАССЛЕДОВАНИЕ И ДОКУМЕНТИРОВАНИЕ ПЫТОК И ДРУГИХ ЖЕСТОКИХ, БЕСЧЕЛОВЕЧНЫХ ИЛИ УНИЖАЮЩИХ ДОСТОИНСТВО ВИДОВ ОБРАЩЕНИЯ ИЛИ НАКАЗАНИЯ

Рассмотрены проблемные вопросы относительно эффективного расследования и документирования пыток, выявления лиц, ответственных за такие случаи, их судебного преследования или с целью использования таких фактов в интересах потерпевших.

Ключевые слова: соблюдение конституционных прав граждан; тюремные правила; обращение с заключенными; политика в сфере исполнения уголовных наказаний; документирование пыток.

Vasyl Kozhukhar

GUIDELINES ON EFFECTIVE INVESTIGATION AND DOCUMENTATION OF TORTURE AND OTHER CRUEL, INHUMANE OR DEGRADING TYPES OF TREATMENT OR PUNISHMENT

This article analyzes problematic issues on effective investigation and documentation of torture, identification of persons responsible for such cases, their prosecution or usage of such facts in the interests of the victims.

Keywords: respecting constitutional rights; prison rules; treatment of prisoners; executive policy of criminal penalties; documentation of torture.

НОВІ ВИДАННЯ

У Національній академії прокуратури України підготовлено «Словник-мінімум німецької прокурорської лексики».

У довідковому виданні вміщено найбільш вживану прокурорську лексику з метою підготувати цільову аудиторію до читання неадаптованих юридичних джерел, а також поглибити знання термінології та спеціальних висловів, необхідних для розуміння текстів за фахом.

Видання містить кілька додатків: перелік деяких німецьких міністерств та відомств, прокурорських посад, словник скорочень, типових для юридичної літератури, та міні-розмовник.

Словник стане в пригоді студентам юридичних факультетів вищих навчальних закладів, працівникам прокуратури та широкому загалу осіб, які вивчають німецьку мову.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА ПРОКУРОРОМ ПРИ ЗВЕРНЕННІ ДО СУДУ З КЛОПОТАННЯМ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ

УДК 343.137

На сьогодні в Україні доволі актуальною проблемою залишається злочинність неповнолітніх. Уповноважені особи під час здійснення кримінального провадження зобов'язані надати кожному учаснику кримінального процесу рівні можливості для реалізації своїх прав. У разі, якщо особа внаслідок свого віку неспроможна самостійно в повній мірі реалізовувати свої права, законодавець через закріплення певних норм, а відповідні уповноважені особи – через їх реалізацію повинні гарантувати процесуальну компенсацію за допомогою особливого порядку досудового розслідування та, як наслідок, його закінчення.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю всебічного захисту прав неповнолітніх осіб, щодо яких вирішується питання про застосування примусових заходів виховного характеру (далі – ПЗВХ). Головним суб'єктом, на якого покладається забезпечення прав таких осіб на етапі закінчення досудового розслідування, є прокурор. Оскільки закінчення досудового розслідування у формі звернення до суду з клопотанням про застосування ПЗВХ має значну специфіку, потребують теоретичного дослідження питання діяльності прокурора щодо реалізації такої форми закінчення досудового розслідування.

Питання процесуального керівництва прокурором при зверненні до суду з клопотанням про застосування ПЗВХ досліджували у своїх працях такі науковці, як М.С. Магарін, Л.В. Герасимчук, В.М. Бурдін, Ю.Б. Мельникова, А.Є. Голубов, У.С. Ковна, Н.М. Мирошніченко, Л.М. Палюх, А.Б. Романюк, О.О. Ямкова, О.О. Торбас та ін. Однак після ухвалення у 2012 році Кримінального

Катерина Шаварин

прокурор Збаразького відділу
Кременецької місцевої
прокуратури,
аспірант кафедри кримінального
процесу і криміналістики
Львівського національного
університету імені Івана Франка

процесуального кодексу України (далі – КПК України) ці питання майже не досліджувалися, хоч така потреба існує. Окрім того, на нашу думку, досі не проведено аналізу типових помилок, які допускаються прокурорами під час складання зазначеного клопотання, що, відповідно, має наслідком їх повернення судом.

Метою статті є дослідження теоретичних і практичних проблем здійснення процесуального керівництва прокурором при зверненні до суду з клопотанням про застосування ПЗВХ.

Насамперед варто охарактеризувати власне ПЗВХ, зокрема поняття, види, осіб, до яких вони можуть бути застосовані, що є передумовою здійснення ефективного процесуального керівництва при зверненні до суду з клопотанням про застосування ПЗВХ.

ПЗВХ являють собою заходи педагогічно-виховного, а не карального характеру. Застосування їх передусім спрямоване на забезпечення інтересів неповнолітнього, що полягають в одержанні належної освіти, виховання, соціальної та психологічної допомоги, захисті від насильства, експлуатації, а також можливості адаптуватися до реалій суспільного життя, підвищити загальнокультурний та освітній рівень, набути професію та працевлаштуватися [1].

По суті, ПЗВХ є альтернативою кримінальному покаранню неповнолітніх, яка надає злочинцю можливість виправитися без ізоляції від суспільства.

Кримінальне законодавство передбачає за можливе застосування ПЗВХ до неповнолітнього у випадку звільнення останнього як від кримінальної відповідальності, так і від покарання. Однак вва-

жаємо таке законодавче регулювання недосконалим, оскільки правові підстави та сама природа звільнення особи від відповідальності та покарання є різними, такими ж є правові наслідки, а отже, й заходи, які застосовуються до осіб, повинні бути диференційованими [2, с. 196].

Слід зауважити, що чинні Кримінальний кодекс України (далі – КК України) та КПК України дещо різняться «поглядами» на кінцеве рішення у застосуванні ПЗВХ. Так, відповідно до ст. 97 КК України неповнолітнього, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання. У такому разі суд застосовує до неповнолітнього ПЗВХ, передбачені цим Кодексом [3]. Отже, вбачається, що при застосуванні таких заходів неповнолітній автоматично звільняється від кримінальної відповідальності. Це положення підтверджувалося ст. 9 КПК 1960 року, згідно з якою прокурор, а також слідчий за згодою прокурора виносили мотивовану постанову про направлення справи до суду для вирішення питання про звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності із застосуванням ПЗВХ.

У свою чергу, слідчий відповідно до ст. 7-3 КПК 1960 року, встановивши у кримінальній справі, що суспільно небезпечне діяння вчинено особою у віці від одинадцяти років і до виповнення віку, з якого можлива кримінальна відповідальність, виносив мотивовану постанову про закриття справи та застосування до неповнолітнього ПЗВХ [4].

Однак КПК України 2012 року дещо інакше регулює описану ситуацію. Так, відповідно до ст. 283 КПК України однією з форм закінчення досудового розслідування є направлення до суду клопотання про застосування ПЗВХ щодо неповнолітнього [5]. Таким чином, про звільнення особи від кримінальної відповідальності не йдеться. Проте не зовсім зрозуміло, якого саме «неповнолітнього» це стосується, тобто чи повинна така особа досягти віку кримінальної відповідальності. Для з'ясування відповіді на вказане запитання, необхідно звернутись до інших положень КПК України 2012 року.

Глава 38 Кримінального процесуального кодексу України присвячена кримінальному провадженню щодо неповнолітніх. Положення параграфа 1 стосуються кримінального провадження щодо кримінальних правопорушень, вчинених особами, які не досягли вісімнадцятирічного віку (ч. 3 ст. 484 КПК України). Отже, цей параграф описує процедуру, про яку йдеться у розділі XIV Загальної частини КК України, а саме: про застосування ПЗВХ щодо осіб, які досягли віку кримінальної відповідальності, проте не досягли вісімнадцяти років. Стаття 497 КПК України вказує, що, якщо під час досудового розслідування прокурор дійде висновку про можливість виправлення неповнолітнього, який

обвинувачується у вчиненні вперше кримінального проступку, злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості, без застосування кримінального покарання, він складає клопотання про застосування до неповнолітнього обвинуваченого ПЗВХ і надсилає його до суду. Вбачається, що положення зазначеної статті практично повністю дублюють положення ст. 97 КК України, за винятком того, що в ній не згадується про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Також необхідно проаналізувати параграф 2 глави 38 КПК України, що присвячений застосуванню примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які досягли одинадцятирічного віку, але не досягли віку кримінальної відповідальності (ч. 1 ст. 498 КПК України). У такому разі, за відсутності підстав для закриття кримінального провадження, прокурор затверджує складене слідчим або самостійно складає клопотання про застосування до неповнолітнього ПЗВХ і скеровує його до суду.

Отже, можна зробити висновок, що відповідно до чинного КПК України при направленні кримінального провадження до суду для вирішення питання про застосування ПЗВХ перед судом не ставиться питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Враховуючи викладене, необхідно виключити з ч. 1 ст. 97 КК України положення про звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності та викласти статтю в іншій редакції: «До неповнолітнього, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, якщо його виправлення можливе без застосування покарання, суд може застосувати примусові заходи виховного характеру, передбачені частиною другою статті 105 цього Кодексу».

На відміну від провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру обставини, які повинні бути встановлені у кримінальному провадженні щодо неповнолітнього, зазначені як у загальній (ст. 91 КПК України), так і у спеціальній (ст. 485 КПК України) статтях. Тож слідчий повинен встановити усі відомості, які він мав би встановлювати у будь-якому іншому провадженні, а також повні та всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати у разі індивідуалізації відповідальності чи обрання заходу виховного характеру. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, також має з'ясуватися: чи міг неповнолітній повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі він міг ними керувати; ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння; умови життя та виховання неповнолітнього; наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення.

Це допомагає виявити безпосередні причини, які спонукали неповнолітнього до вчинення злочину, зробити висновки, чи є це правопорушення випадковим, чи його зумовили певні фактори, які слід усунути. Необхідність з'ясування вказаних обставин пояснюється тим, що вони впливають на вирішення важливих питань щодо встановлення істини у справі, притягнення неповнолітнього до кримінальної відповідальності або звільнення від неї, призначення виду та міри покарання.

Белике значення для індивідуалізації особи обвинуваченого (підсудного) у вирішенні питань, пов'язаних із застосуванням до нього кримінального та кримінального процесуального закону, має з'ясування даних про його вік (ст. 22 КК України). Зокрема, у ч. 2 ст. 22 КК України міститься вичерпний перелік злочинів, за вчинення яких підлягають кримінальній відповідальності особи у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років.

Прикладом порушення вимог ч. 2 ст. 22 КК України є ухвала судді Кам'янсько-Дніпровського районного суду Запорізької області Я. у кримінальному провадженні відносно неповнолітнього Б., в якій суддя погодився з органами досудового розслідування щодо обвинувачення неповнолітнього Б. за ч. 1 ст. 289 КК України, якому на момент вчинення кримінального правопорушення було 15 років, що виключає склад злочину за ч. 1 ст. 289 КК України, суб'єктом якого може бути особа, яка досягла 16 років. У цьому випадку слід було керуватись пунктом 2 ч. 1 ст. 284 КПК України і закрити кримінальне провадження за відсутністю в діянні складу злочину. А суддя визнав Б. винним, потім звільнив його від кримінальної відповідальності та застосував ПЗВХ, що є нормативно необґрунтованим. Ухвала в апеляційному порядку не оскаржувалася [6, с. 6].

Для характеристики особи неповнолітнього слід зібрати дані про те, де він навчався або працював, як ставився до навчання/роботи, з'ясувати його поведінку за місцем навчання/роботи та за місцем проживання. Необхідно встановити, чи не вчиняла ця особа правопорушень, чи не перебувала на обліку в службі у справах дітей, які заходи впливу застосовувались до цієї особи.

Під час досудового розслідування кожного кримінального провадження також слід встановити, в яких умовах живе та виховується неповнолітній, який характер його контактів з оточенням. Для цього збираються дані про родину неповнолітнього, його батьків, опікунів або піклувальників, інформація про побутове оточення, зв'язки, стосунки вдома та в колективі, в якому працює або навчається, відомості про його ставлення до роботи, взаємини з вихователями, учителями, однолітками, характер та ефективність виховних заходів, які раніше застосовувались до нього.

Неабияку роль відіграє коло осіб, з якими спілкується неповнолітній та які мають вплив на його

виховання. Встановлено, що саме від повнолітніх знайомих часто надходять пропозиції щодо вчинення злочинів.

Частиною 2 ст. 105 КК України передбачено види ПЗВХ, які суд може застосувати до неповнолітнього: застереження; обмеження дозвілля та встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання; покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків; направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років. Умови перебування в цих установах неповнолітніх та порядок їх залишення визначаються законом [3].

Як свідчить практика, суди переважно застосовують до неповнолітніх такий примусовий захід виховного характеру, як передача під нагляд батьків. Питання про передачу неповнолітнього під нагляд батьків або осіб, які їх замінюють, суд повинен вирішувати з урахуванням даних, що їх характеризують. Неприпустимо передавати неповнолітнього під нагляд батька чи матері, які позбавлені батьківських прав, а також батьків чи інших осіб, котрі через свою поведінку не здатні позитивно впливати на підопічного. Хоча в законі не передбачено обов'язкове отримання згоди батьків або осіб, які їх замінюють, на передачу їм неповнолітнього під нагляд, суд має отримати таку згоду [1].

Також нерідко судами застосовується такий вид ПЗВХ, як обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього.

Так, ухвалою судді Якимівського районного суду Запорізької області Б. від 19 лютого 2013 року у кримінальному провадженні № ХХ застосовано до неповнолітнього Б. примусовий захід виховного характеру у виді обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог поведінки, а саме: заборону відвідувати кафе та розважальні заклади після 21 год. терміном на 1 рік.

Інколи трапляються випадки застосування судом до неповнолітнього одночасно декількох видів примусових заходів виховного характеру, що не заборонено законом.

Наприклад, вироком судді Шевченківського районного суду м. Запоріжжя Щ. від 8 липня 2013 року у кримінальному провадженні неповнолітню П. на підставі ст. 105 КК України від покарання звільнено із застосуванням обмеження дозвілля обвинуваченої і зобов'язанням її з'являтися додому щодня не пізніше 22 год. 30 хв. та передано під нагляд батькам – А. і Б. – до досягнення обвинуваченою повноліття. У цьому разі місцевому суду не слід було

застосовувати покарання відповідно до вимог ч. 1 ст. 105 КК України [6, с. 18].

Варто зауважити, що сам факт досягнення особою віку кримінальної відповідальності є достатньою підставою для застосування кримінального примусу, як того вимагає КК України та КПК України. Водночас застосування виховних заходів є лише альтернативою, для якої повинні бути умови та підстави. Так, у ст. 497 КПК України зазначено, що умовами застосування ПЗВХ є вчинення вперше кримінального проступку, злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості. Проте і цього недостатньо. Підставою застосування ПЗВХ є висновок прокурора про можливість виправлення неповнолітнього без застосування кримінального покарання. Тобто поєднуються об'єктивні та суб'єктивні ознаки. Адже під час досудового провадження повинні бути встановлені такі відомості, які позитивно характеризують особу неповнолітнього, та можливість його перевиховання. Тієї самої думки має дотримуватися й прокурор, який здійснює процесуальне керівництво у цьому провадженні. Лише така сукупність обставин дає неповнолітньому підстави сподіватися на уникнення кримінального покарання.

У статті 497 КПК України зазначено, що до висновку про можливість застосувати до неповнолітнього ПЗВХ повинен дійти лише прокурор, а не будь-яка інша процесуальна особа. Відповідне клопотання також має бути складене лише працівником прокуратури. Очевидно, що в такому випадку законодавець підкреслює значимість самого провадження та висновків, які повинні бути зроблені для застосування ПЗВХ.

Кримінальне провадження щодо застосування до неповнолітнього, який не досяг віку кримінальної відповідальності, ПЗВХ не має суттєвих відмінностей від провадження щодо неповнолітніх, які досягли кримінальної відповідальності. Це підтверджується ст. 499 КПК України. Проте варто зазначити: якщо в другому випадку застосування виховних заходів є правом, а не обов'язком, то в першому – навпаки. Дійсно, згідно з ч. 5 ст. 499 КПК України, в тому випадку, коли відсутні підстави для закриття кримінального провадження, правоохоронні органи повинні скласти відповідне клопотання.

Необхідно зауважити, що незалежно від статусу підозрюваного та особливостей досудового розслідування, у разі виявлення підстав, передбачених ч.ч. 1 та 2 ст. 284 КПК України, кримінальне провадження має бути закрито постановою слідчого чи прокурора. Ці положення КПК України лише нагадують правоохоронним органам про необхідність детального вивчення усіх обставин кримінального провадження. Водночас за відсутності зазначених підстав єдиною формою закінчення досудового розслідування є саме складання клопотання

про застосування примусових заходів виховного характеру. До речі, таке клопотання на відміну від аналогічного, що складається у провадженні за участю неповнолітнього, який досяг віку кримінальної відповідальності, може бути складене або слідчим, або самим прокурором (ч. 5 ст. 499 КПК України), що пояснюється обов'язковістю такого рішення за вказаних обставин.

Оскільки обставини, які мають бути встановлені під час розслідування злочинів за участю неповнолітніх усіх вікових категорій, є однаковими, сама форма такого клопотання також буде однаковою. Навіть попри те, що в одному випадку таке рішення є правом, а в другому – обов'язком правоохоронного органу. В будь-якому разі остаточне рішення про застосування ПЗВХ ухвалює суд, а слідчий (чи прокурор) своїм кінцевим рішенням лише підсумовують проведене досудове розслідування.

Таким чином, проаналізувавши положення ст.ст. 292, 485 КПК України, можна дійти висновку, що в клопотанні про застосування ПЗВХ повинні міститися такі відомості: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; анкетні відомості особи, щодо якої існує можливість застосувати примусові заходи виховного характеру (обов'язково із зазначенням числа, місяця та року народження неповнолітнього); анкетні відомості потерпілого; прізвище, ім'я, по батькові та займана посада слідчого, прокурора; виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими; правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; відомості, які зазначені у ст. 485 КПК України, тобто ті, які характеризують особу неповнолітнього та вказують на можливість його виправлення без застосування кримінального покарання; умови та підстави застосування примусового заходу виховного характеру (вчинення вперше кримінального проступку, злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості, доведення висновків щодо можливості виправлення неповнолітнього); зазначення виду заходу, який необхідно застосувати; характер та розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; розмір витрат на залучення експерта; дату та місце складання та затвердження.

Додатки, які надсилаються до суду, є аналогічними тим документам, які надсилаються разом із обвинувальним актом [7, с. 328].

Звернімо особливу увагу прокурорів на помилки, які допускаються під час складання клопотання про застосування ПЗВХ. У результаті опрацювання понад ста ухвал суду про повернення прокурору клопотань про застосування ПЗВХ, що розміщені у Єдиному державному реєстрі судових рішень, виявлено, наприклад, такі недоліки.

Так, з ухвали Марганецького міського суду Дніпропетровської області від 4 травня 2016 року у справі № 180/518/16-к вбачається, що клопотання прокурора про застосування примусових заходів виховного характеру у кримінальному провадженні стосовно О., який вчинив суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 128 КК України, повернуто прокурору.

Водночас встановлено, що згідно з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру О. вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ст. 128 КК України, у віці 17 років. За вчинення цього злочину КК України передбачена відповідальність із 16 років.

Однак суд враховував наявність цивільного позову потерпілого про відшкодування витрат на лікування, тяжкість наслідків спричинених потерпілому тілесних ушкоджень, а також пояснення потерпілого та його представника у судовому засіданні про відсутність ознак каяття з боку неповнолітнього обвинуваченого та дійшов висновку про відсутність законних підстав у прокурора для складання клопотання про застосування до обвинуваченого примусових заходів виховного характеру.

Як відомо, під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, крім обставин, передбачених ст. 91 КПК України, підлягають встановленню обставини, визначені ст. 485 цього Кодексу. Серед таких обставин, зокрема, повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього, його соціально-психологічні риси, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності, умови життя та виховання, стан здоров'я та рівень розвитку.

Складаючи клопотання, прокурор не дотримався зазначених умов закону та не обґрунтував, з яких підстав він дійшов висновку про можливість виправлення неповнолітнього без застосування кримінального покарання.

Крім того, згідно з ч. 2 ст. 484 КПК України провадження щодо неповнолітніх здійснюється слідчими, спеціально уповноваженими керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх. Як вбачається із реєстру матеріалів досудового розслідування, такі дані в ньому відсутні, що позбавляє суд можливості перевірити повноваження слідчого.

Ухвалою Апеляційного суду Дніпропетровської області від 23 червня 2016 року вказана вище ухвала залишена без змін.

До того ж, зауважимо, що судом апеляційної інстанції також були взяті до уваги аргументи, які навів потерпілий у запереченні на апеляційні скарги захисника обвинуваченого та прокурора. Зокрема, він вказав на те, що в матеріалах кримінального провадження наявні характеристики О., в яких зазначено, що за недостатністю контролю з боку батьків О. вчасно не виконував домашні завдання, вступав у суперечки зі старшими, конфліктував із однолітками, був емоційним. У цьому зв'язку клопотання прокурора про передачу О. під нагляд матері строком на 1 рік, враховуючи, що батьки О. не могли проконтролювати навіть виконання ним домашніх завдань, а також за умови, що до його повноліття залишилось менше трьох місяців, є безпідставним [8].

Щодо інших помилок, з ухвали Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 29 лютого 2016 року у справі № 686/23576/15-к вбачається, що клопотання прокурора про застосування примусових заходів виховного характеру у кримінальному провадженні стосовно А., який вчинив суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України, повернуто прокурору для усунення зазначених у мотивувальній частині ухвали недоліків.

Зокрема, в клопотанні вказано про застосування «щодо неповнолітнього А. примусових заходів виховного характеру у вигляді обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог поведінки», що передбачено ч. 2 ст. 105 КК України. Водночас, які саме обмеження та особливі вимоги вважають за необхідне застосувати до неповнолітнього А. слідчий та прокурор, у клопотанні не зазначено [9].

Враховуючи викладене вище, можна дійти висновку, що головним завданням прокурора – процесуального керівника на етапі звернення до суду з клопотанням про застосування ПЗВХ є ретельне вивчення матеріалів відповідного кримінального провадження з метою надання їм відповідної правової оцінки та детальний аналіз або ж самостійне складання процесуального рішення – клопотання про застосування ПЗВХ і приведення його у відповідність до вимог кримінального та кримінального процесуального законодавства.

Список використаних джерел:

1. Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру: постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 року № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-06>
2. Пономарьова Т.І. Застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх: проблемні питання та шляхи їх вирішення / Т.І. Пономарьова // Вісник кримінологічної асоціації. – 2014. – № 7. – С. 195–203.
3. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

4. Кримінально-процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1961. – № 2. – Ст. 15.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – №№ 9–10, 11–12, 13. – Ст. 88.
6. Про судову практику розгляду кримінальних проваджень про злочини, вчинені неповнолітніми, за 2013 рік та перше півріччя 2014 року: узагальнення судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Запорізької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zpa.court.gov.ua/userfiles/yatcun_yz.rtf
7. Торбас О.О. Загальна характеристика застосування примусових заходів виховного характеру за чинним КПК України // Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – 2013. – № 3–2. – С. 326–328 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pap.in.ua/3-2_2013/9/Torbas%20O.O.pdf
8. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57573703>
9. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58365521>

Катерина Шаварин

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА ПРОКУРОРОМ ПРИ ЗВЕРНЕННІ ДО СУДУ З КЛОПОТАННЯМ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ

Досліджено особливості процесуального керівництва прокурором при зверненні до суду з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру, вивчення матеріалів кримінального провадження, яке надійшло з відповідним клопотанням, або ж самостійного складання прокурором клопотання. Проаналізовано типові помилки, які допускаються під час складання зазначеного клопотання та додатків до нього.

Ключові слова: кримінальне провадження; прокурор; досудове розслідування; процесуальне керівництво; клопотання; примусові заходи виховного характеру; повернення клопотання прокурору.

Екатерина Шаварин

ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ПРОЦЕССУАЛЬНОГО РУКОВОДСТВА ПРОКУРОРОМ ПРИ ОБРАЩЕНИИ В СУД С ХОДАТАЙСТВОМ О ПРИМЕНЕНИИ ПРИНУДИТЕЛЬНЫХ МЕР ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ХАРАКТЕРА

Исследованы особенности процессуального руководства прокурором при обращении в суд с ходатайством о применении принудительных мер воспитательного характера, изучения материалов уголовного производства, поступившего с соответствующим ходатайством, или же самостоятельного составления прокурором ходатайства. Проанализированы типичные ошибки, допускаемые при составлении данного ходатайства и приложений к нему.

Ключевые слова: уголовное производство; прокурор; досудебное расследование; процессуальное руководство; ходатайства; принудительные меры воспитательного характера; возвращение ходатайства прокурору.

Kateryna Shavaryn

ISSUES OF PROCEDURAL GUIDANCE OF THE PROSECUTOR HANDLING THE COURT WITH A PETITION FOR APPLICATION OF COERCIVE MEASURES OF AN EDUCATIONAL NATURE

The article features a study procedural guidance when addressing the court to the imposition of compulsory measures of educational nature, stages of studying the prosecutor the criminal proceedings, which came from the respective application or his self-assembly. Analyzed common mistakes that are permitted in the preparation of the said application and its annexes.

Keywords: criminal proceedings; the prosecutor; pre-trial investigation; procedural guidance; compulsory measures of educational nature; return the petition to the prosecutor.